

בנות החסידות

שיעור בסה"ק פרי הארץ פרשת וירא - א

מתובל ביסודות איתנים ומוצקים וידיעות נרחבות, מספרי תלמידי הבעשטה"ק זי"ע

נמסר ומבואר ע"י משפיע ומחנך

הרה"ח ר' יעקב יוסף ווייס שליט"א

מחבר ספרי בנתיבות החיים - בעיה"ת טאנסי יצ"ל

בענין: יסוד האמונה פשוטה שהוא העזר בשעת נסיון

תוכן העניינים: הקדמה - יסוד האמונה השער הראשון לעבודת ה' מצות האמונה - עבודת ה' אינה מתחילה במקום שבו האדם מרגיש, אלא במקום שבו הוא מאמין, - עם איז גוט אזוי ווי גאט וויל - מדרגות אינה דבר שהאדם יוצר בכוח עצמו, אלא אור שהקב"ה נותן במתנה - האדם אינו צריך להמתין עד שהמצב ישתנה; עליו לעבוד את ה' מתוך המצב שבו הוא נמצא - ירידה לצורך עלייה - דרכו של יוסף הצדיק - בזכות החידוש זכה למלכות - ויהי ה' את יוסף - סוד ההצלחה בתוך הירידה - ריבוננו של עולם, איני מבקש אלא לעשות את רצונך כפי שאתה חפץ ממני ברגע זה אנא תעזור לי - השלב הראשון בבניין האדם - הפשיטות, קבלת העול והאמונה - ואמונתך בלילות - עיקר האמונה בשעת החשכות - האמונה הפשוטה המביאה את האדם להצדקת הדין גם בשעת ניסיון - האמונה הפשוטה - להיות עם הקב"ה בכל רגע - אמרתי פעם לבחור שהיה שבור לאחר שנדחה ממקומו - אם יתבונן מעט בכנות ובאמת - ההתנגדות עצמה נעשית כלי ועזר להתקרבות אל ה' - עבודת האדם בנויה על שני כוחות - זמיה אותה אמונה פשוטה? - אמונה פשוטה - יסוד כל עבודת ה' - התורה אינה מבטלת את ההרגשות אלא מקדשת אותן - תועלת השחייה לבריאות הגוף וחיוזוק הנפש לעמוד מול משברי הזמן - מדוע יסוד החסידות איננו להרבות רגשות, אלא להרבות בהירות - הרגשה אינה דבר שהאדם מצווה לייצר; היא מתנת שמים - ביאור מצות תמים תהיה עם ה' אלקיך - וזהו העזר - האמונה הפשוטה - יהוד איך מייך... דו ארבעט! - כלים למעשה איך להרגיל את עצמנו לאמונה פשוטה.

הקדמה

בעזרת ה', נלך בעקבות דרכו של הרה"ק רבי מנחם מענדל מוויטבסק זי"ע, בעל פרי הארץ, אשר פותח את דבריו בביאור מעלתה של האמונה הפשוטה, הוא מלמד שהאמונה אינה רק אחת ממצוות התורה או מידה טובה בין שאר המידות, אלא היא הכוח המחיה והמעמיד את האדם בכל עת, ובפרט בשעת ניסיון, הסתר, בלבול וקושי, דווקא כאשר השכל האנושי מתקשה להבין את הנהגת הבורא, האמונה הפשוטה מעניקה לאדם את הכוח להמשיך בעבודת ה' מתוך ביטחון, שלוה ודבקות.

אולם כדי לעמוד על עומק דבריו, מן הראוי להקדים דברים אחדים בביאור מהותה של האמונה: הלוא כולנו מאמינים בני מאמינים, האמונה בה' אחד אינה רק אחד מעיקרי הדת, אלא היא הירושה הקדושה שהנחילו לנו אבותינו, והיא היסוד שעליו עומדים כל חיי היהודי, אמונה זו היא התשתית שעליה

בפתח לימודנו בספרי החסידות, ראוי לפתוח ביסוד הראשון שעליו מיוסדת כל עבודת ה' - יסוד האמונה, שהרי כל בניין היהדות, התורה והמצוות, העבודה, תיקון המידות והדבקות בה' נשען על יסוד זה, והוא השורש והבסיס לכל עבודתו של יהודי, אין האמונה רק אחת מן המעלות שעל האדם לקנות, אלא היא היסוד שעליו עומד כל הבניין. כשם שאין בניין יכול להתקיים ללא יסודות איתנים, כך אין עבודת ה' יכולה להתקיים ללא אמונה ברורה, יציבה ופשוטה. ממנה שואב האדם את כוחו לעמוד בניסיונות, לקבל באהבה את הנהגת הבורא, ולהמשיך בעבודתו גם בשעות של הסתר, קושי ובלבול. לפיכך, קודם שניכנס לעומק דברי ספרי החסידות, מן הראוי לברר תחילה את מהותה של האמונה, את גדרה ואת מקומה בעבודת ה'. מתוך ברור יסודות אלו נוכל להבין ביתר עומק את דברי רבותינו הקדושים, אשר העמידו את האמונה כיסוד שעליו נבנית כל עבודת האדם.

מתבסס קיומו הרוחני של עם ישראל מאז מעמד הר סיני, שבו זכה כל העם להתגלות אלוקית שאין כדוגמתה, וכמו שנאמר **פנים בפנים דיבר ה' עמכם בהר מתוך האש** (דברים ה'), וכן **אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלוקים אין עוד מלבדו** (שם יד). מאז אותו מעמד נשגב נחקקה האמונה בלב האומה לדורות עולם, והיא עוברת בירושה מאב לבן ומדור לדור.

לפיכך, האמונה אינה דבר הנרכש מבחוץ בלבד, ואף אינה תוצאה של הוכחות שכליות גרידא, אלא היא ירושה קדושה שהוטבעה בעצם נשמתו של כל יהודי. חז"ל ביטאו זאת באומנם **ישראל מאמינים בני מאמינים** (שם יז), ללמדנו שהאמונה היא חלק מעצם מהותם של ישראל, ומלווה אותם בכל דור ובכל מצב.

ומשום כך יש הסבורים שאין כל צורך לעסוק בבירור יסודות האמונה. למענתם, אין אנו זקוקים לחיזוק בענייני אמונה, שהרי אין אנו מסופקים, חלילה, במציאות הבורא. כשם שאין אדם נזקק להוכחות שאביו הוא מולידו, כך אין צורך לעיין ביסודות האמונה, ודי לנו ללכת בדרך התמימות והפשטות.

אולם התבוננות בדברי חז"ל, הראשונים וגדולי החסידות מלמדת שלא זו הייתה דרכם. אף שמעולם לא הסתפקו, חלילה, באמתת מציאותו של הבורא, האריכו רבות לבאר את יסודות האמונה, להעמיק במשמעותה וללמד כיצד לחיות לאורה בכל מצב ובכל עת. מכאן שאין מטרת העיסוק באמונה ליצור אמונה חדשה, אלא לגלות, לחזק ולהעמיק את האמונה הטמונה בלבם של כל יהודי, עד שתהפוך לכוח חי ופועל המאיר את כל מחשבותיו, רגשותיו ומעשיו.

זהו גם היסוד שעליו מבסס בעל **פרי הארץ** את כל מהלך דבריו, אין הוא בא להוכיח שיש בורא לעולם, אלא ללמד כיצד לחיות עם האמונה בכל רגע, כיצד להישען עליה בשעת ניסיון, וכיצד להפוך אותה מיסוד מושכל למציאות חיה המלווה את האדם בכל צעד ושעל. מתוך הקדמה זו נוכל להבין את דבריו הקדושים בעומקם, ואת הדרך שהוא מתווה לעבודת ה' המבוססת על אמונה פשוטה, טהורה ואיתנה.

אולם טרם ניגש ללימוד דברי החסידות בעניינה של האמונה הפשוטה ובכוחה לחזק את האדם בשעת הניסיון, עלינו להסיר תחילה מכשול גדול שרבים נכשלים בו בהבנת מהותה של האמונה, רבים סבורים שהמושג **אמונה** אינו אלא ידיעה שכלית – הכרה במציאות הבורא ובהשגחתו, כשם שאדם יודע שהוא חי או שיודע שהשמש זורחת. לפי תפיסה זו, כל מי שאינו כופר במציאות ה' הרי הוא כבר בעל אמונה שלמה.

אולם באמת אין זו הגדרתה השלמה של האמונה, הידיעה היא אמנם היסוד שעליו נבנית האמונה, אך אין היא האמונה עצמה, האמונה שעליה מדברים התורה, חז"ל וספרי החסידות היא מציאות חיה ופועלת בלבם של האדם, אין היא נשארת בגדר ידיעה שכלית בלבד, אלא הודרת אל מחשבותיו, לרגשותיו ולהנהגתו, ומלווה אותו בכל עת ובכל מצב, שכל עוד חייו של האדם מתנהלים על מי מנוחות, נדמה לו שאמונתו איתנה, אולם בשעה שבאים עליו ניסיונות, הסתר פנים, בלבול, צער או אכזבה, והשכל מתקשה להבין את הנהגת הבורא – אז מתברר אם האמונה חדרה אל עומק לבו, או שמא נשארה ידיעה שכלית בלבד, באותן שעות מתגלה כוחה האמיתי של האמונה, אין היא מסתכמת בכך שהאדם יודע שהקב"ה ברא את העולם ומנהיגו, אלא היא מעניקה לו את הכוח לחיות מתוך ביטחון גמור שהכול מאתו יתברך, שהכול נעשה בהשגחה פרטית מדוקדקת, ושכל הנהגת ה' – גם זו שאינה מובנת לעיני בשר – מיוסדת על חסד, רחמים וחכמה שאין לה שיעור.

נמצא, שאין תכלית האמונה רק להשיב על שאלות באמונה, אלא לעצב את כל מבטו של האדם על החיים. היא מעניקה לו מנוחת הנפש בשעת סערה, יישוב הדעת בשעת בלבול, כוח עמידה בשעת ניסיון ותקווה גם בשעה שהדרך נראית חשוכה. זוהי האמונה שעליה בונים התורה, חז"ל וגדולי החסידות את כל עבודת ה', וזוהי האמונה שבה עוסק בעל **פרי הארץ**. אין הוא בא ללמד אמונה במציאות הבורא בלבד, אלא לגלות כיצד הופכת האמונה מידיעה שכלית למציאות חיה המנהיגה את האדם בכל רגע ורגע.

זהו היסוד שבו פותח בעל **פרי הארץ** האמונה הפשוטה אינה מדרגה השייכת ליחידי סגולה בלבד, אלא מתנה שהקב"ה נטע בלבם של כל יהודי, היא הכוח הפנימי המאפשר לו לעמוד בכל ניסיון, להתגבר על כל הסתר ובלבול, ולהמשיך לעבוד את ה' בתמימות, באמונה ובדבקות, גם כאשר אינו זוכה להשגות גדולות, להתעוררות מיוחדת או להרגשות נעלות, לא ההשגות הן המקיימות את האדם, אלא האמונה הפשוטה, והיא היסוד שעליו נבנית כל עבודת ה'.

ונראה להוסיף, ששורש המילה **אמונה** הוא מלשון **אמן** ונאמנות, אין די בכך שהאדם יודע שהקב"ה ברא את העולם, מחיה אותו ומנהיגו, עיקר האמונה היא שהאדם נותן את כל אמונו בבורא עולם ובהנהגתו, כשם שהבן סומך על אביו ואינו חושש שמא אביו יזיק לו, כך חי היהודי מתוך ביטחון גמור שכל מה שהקב"ה עושה עמו הוא לטובתו, גם כאשר אין הוא מבין את דרכי ההנהגה, וזהו שאנו אומרים בתפילה **קל מלך נאמן** אין הכוונה רק שהקב"ה נאמן לקיים את הבטחותיו, אלא שהוא הנאמן המוחלט, הראוי לכל אמונו של האדם, יסוד האמונה הוא אפוא לחיות מתוך מסירת הלב לבורא, מתוך ידיעה שכל הנהגתו אמת, צדק וחסד, אף כאשר הדברים נסתרים מעיני בשר, ויסוד זה מפורש בדברי משה רבנו לישראל. לאחר שהזכיר להם את כל החסדים שעשה עמם הקב"ה כיציאת מצרים ובמדבר, אמר להם: **ה' אֱלֹהֵיכֶם הִלָּךְ לִפְנֵיכֶם הוּא יְלֵחֶם לָכֶם... וּבַמִּדְבָּר אֲשֶׁר רִאִיתָ אֲשֶׁר נִשְׁאַף ה' אֱלֹהֶיךָ בְּאֵשׁ יִשָּׂא אִישׁ אֶת בְּנוֹ... וּבַמִּדְבָּר הָזֶה אֵינְכֶם מְאֲמִינִם בְּה' אֱלֹהֵיכֶם** (דברים יא: ל-ל), לכאורה הדברים תמוהים. כיצד ייתכן שלא האמינו, והרי ראו כמו עיניהם את עשר המכות, את קריעת ים סוף, את המן, את הבאר ואת ענני הכבוד? אלא שמכאן למדנו יסוד גדול: האמונה שעליה תבן אותם משה רבנו לא הייתה עצם ההכרה במציאות ה', שהרי בכך לא הסתפקו כלל, אלא חוסר האמון בהנהגתו. אף לאחר שראו את כל הניסים, כאשר עמדו לפני ניסיון חדש, חששו ופחדו ולא בטחו שהקב"ה ימשיך להנהיגם כפי שנשואם עד כה.

נמצא, שעיקר האמונה איננו רק לדעת שהקב"ה קיים, אלא לסמוך עליו, להישען עליו ולחיות מתוך אמן גמור שכל אשר הוא עושה – לטובה הוא עושה. זוהי האמונה הפשוטה שעליה מדבר בעל **פרי הארץ**, והיא הכוח הנותן לאדם מנוחת הנפש, יישוב הדעת ויכולת לעמוד איתן בכל מצבי החיים, לכאורה יש לתמוה: לאחר כל הניסים הגלויים שראו ישראל במצרים, על הים ובמדבר, כיצד שייך לומר עליהם אינם מאמינים?

אלא שזו גופא ההגדרה של אמונה. אין היא מסתכמת בידיעה שהקב"ה קיים, אלא היא היכולת לתת בו אמן מוחלט. לאחר שיישראל ראו בעיניהם את כל חסדיו ונפלאותיו, היה עליהם לבטוח בו גם לגבי העתיד, כשם שבטחו בו בעבר, נמצא, שאמונה פירושה חיים של אמן מתמיד בהנהגת הבורא.

ענין יסודי זה יתבאר בעזרת ה' בהרחבה בשיעורים הבאים. אולם כבר עתה ברצוננו לפתוח באחד היסודות הכבירים והמאירים שמגלה לנו בעל **פרי הארץ**, יסוד זה הוא אבן פינה לכל עבודת ה', והוא מעניק הסתכלות חדשה על מהות

עבודת האדם, שעיקר כוחו של יהודי אינו תלוי בגודל השנתו, בעומק שכלו או בהתלהבות רגשותיו, כל אלו הם מעלות חשובות, אך אינם היסוד שעליו עומדת עבודת ה', היסוד האמיתי הוא דבר פשוט לכאורה, אך עמוק מכל – **האמונה התמימה**.

דווקא כאשר האדם מוסר את עצמו להנהגת הבורא באמונה פשוטה, ואינו תולה את עבודתו בהבנתו ובהרגשותיו המשתנות, הוא זוכה ליסוד יציב שאינו מתערער, זוהי האמונה שעליה עומדים כל חיי התורה והמצוות, והיא המלווה את היהודי בכל מצב ובכל זמן, עד כאן ביארנו בקצרה את יסוד האמונה – שאין עניינה ידיעה בלבד, אלא נתינת אומן מוחלט בהקב"ה ובהנהגתו. אולם עדיין עלינו להבין מהו היסוד שעליו נשענת אמונה זו, וכיצד זוכה האדם להגיע אליה בפועל?

כאן אנו באים אל אחד היסודות הגדולים והמאירים שגילה לנו **הרח"ק בעל פרי הארץ זי"ע**, בדבריו הקדושים הוא מלמד, כי שורש עבודת ה' אינו תלוי בריבוי השגות, בפלפולים עמוקים או בהתלהבות חולפת, אלא ביסוד פשוט ונצחי – האמונה התמימה, שיסוד זה איננו רק מעלה נוספת בעבודת ה', אלא הוא היסוד שעליו נבנה כל בנינו הרוחני של האדם, כאשר האמונה פשוטה, טהורה ואיתנה, כל עבודת ה' מקבלת קיום ויציבות; וכאשר יסוד זה חסר, אף אם יש לאדם ידיעות רבות והשגות גדולות, עדיין חסר לו העמוד שעליו נשענת כל עבודתו. נלמד אפוא את דברי **פרי הארץ** בלשונם, נשתדל לעמוד על עומק כוונתו, ומתוך כך נזכה להבין כיצד בונה האמונה הפשוטה את חיי היהודי, מעניקה לו מנוחת הנפש, ומחברת אותו אל בוראו בכל מצב ובכל זמן.

עבודת ה' אינה מתחילה במקום שבו האדם מרגיש, אלא במקום שבו הוא מאמין

אתחיל תחילה במילים קצרות של הקדמה, כדי להבין את היסוד שעליו עומד הקטע שנלמד בעזרת ה' בלשונו הקדושה, הוא מגלה לנו שהקב"ה, ברוב חסדו, משפיע לכל יהודי בכל יום ובכל שעה את מתנת האמונה, אין זו מדרגה השייכת ליחיד סגולה בלבד, ואף אינה דבר שהאדם צריך ליצור בכוחות עצמו. זוהי מתנה קבועה שהבורא מאיר בלבו של כל יהודי בכל עת, שהרי ישראל הם מאמינים בני מאמינים, ונקודת האמונה חקוקה בעצם נשמתם.

אלא שפעמים רבות האדם עצמו דוחה מתנה יקרה זו, הוא מבקש תמיד גדלות, מחפש מוחין, השגות, התעוררות והרגשות, נדמה לו שכל עוד אינו חש הארה מיוחדת, מתיקות בעבודת ה', או התלהבות פנימית, עדיין אינו עובד את ה' כראוי. לעיתים אף עולה בלבו המחשבה שדרך זו אינה שייכת אליו כלל, מפני שאינו מרגיש מחובר כפי שהיה רוצה להרגיש.

לכן הוא ממתין לאיזו קריאה מן השמים, לאיזו הארה מיוחדת, לרגש עילאי או להבנה חדשה שתעורר אותו להתחיל לעבוד את ה'. ובינתיים הוא מתעלם מן האוצר שכבר נמצא בידו – האמונה הפשוטה שהקב"ה כבר נתן לו. הוא מחפש דבר שעדיין לא קיבל, בעוד שעיקר עבודתו מתחילה דווקא מן המתנה שכבר הונחה בלבו, **תחילת עבודת ה' אינה מתחילה במקום שבו האדם מרגיש, אלא במקום שבו הוא מאמין, כאשר יהודי אוחז באמונה הפשוטה שניתנה לו, ומתחיל לעבוד את ה' מתוך אותה אמונה, דווקא אז נפתחים לפניו שערי המוחין, ההשגות והרגשות, לא הם המוליכים את האמונה, אלא האמונה היא**

המולידה אותה, נמצא אפוא, שהאמונה הפשוטה אינה שלב ראשון בלבד בעבודת ה', אלא היא היסוד שעליו נבנית כל הקומה הרוחנית של האדם, ככל שהאדם נאחז בה יותר בפשיטות ובתמימות, כך הוא נעשה כלי ראוי יותר לקבל את כל האורות שהקב"ה הפץ להשפיע עליו.

ודווקא יסוד זה הוא השער הראשון לכל עבודת ה', כאשר האדם מסכים לעבוד את קונו מתוך אמונה פשוטה, גם בשעה שאין לו מוחין ואין לו הרגשה, אזי נעשה הוא כלי לקבל בעתיד גם את כל ההשגות וההארות. נמצא, שאין האמונה הפשוטה סוף העבודה בלבד, אלא ראשית העבודה, והיא היסוד שעליו נבנה כל בניין עבודת ה', וזכרני שפעם ראיתי אברך שהיה מתפלל בקביעות אחר חצות היום, יום אחר יום היה עומד לבדו בעזרת נשים ומתפלל. ניגשתי אליו ושאלתי: הכל בסדר? אולי אתה חולה או אנוס? השיבני: ברוך ה', הכול בסדר, שאלתי אותו: אם כן, מדוע אינך מתפלל בזמן? השיב בפשטות: מה נעשה... אין לי מוחין. עמדתי וחשבתי לעצמי: הוא מחפש את ה"מוחין" בשעה שהחמה כבר באמצע הרקיע, ועד מתי יחפש אותם? וכי עבודת ה' תלויה בכך שתמיד יהיו לאדם מוחין והתעוררות? זו היא נקודת המעוט. כאשר חסרה אצל האדם האמונה הפשוטה, הוא מחפש תמיד את ההרגשה. אבל אילו היה עומד באמונה פשוטה, היה מתפלל כעבד לפני רבו גם בשעה שאין לו שום הרגשה. כדברי **היששכר ישראל** (פרשת במדבר) "ותכלית ההכנה הוא שנדע מך ערכינו ושפלותינו... וכמאמר מרן **הגה"ק מביאלע זי"ע** 'אפר כירה מוכן הוא' (פיה), שעיקר ההכנה הוא שידע שהוא עפר ואפר בבחי' במל רצונך לפני רצונו, ובכח ידיעה זו נזכה אי"ה ליעול בהיכלא דמלכא באמת ובלב טהור.

עם איז גוט אזוי ווי גאט וויל!

מרד גדול למרדנו כאן: כולנו אוהבים גדלות, כולנו שואפים להיות בעלי מדרגה, בעלי מוחין, בעלי הרגשה והתעוררות, אולם תחילת העבודה אינה לרדוף אחר גדלות, אלא דווקא להיות בבחינת **אפר כירה מוכן** הוא להניח מעט את ציורי הגדלות שאנו מחפשים לעצמנו, ולהגיע למידת ההשתוות **זיך לאזן פירן** להניח להנהגת ה' להוליכנו, ולקבל באמונה את כל אשר הוא יתברך מזמן לנו, זהו פירוש מה שאומרים החסידים **עם איז גוט אזוי ווי גאט וויל** וכעין הכתוב **אשרי העם ששכח לו**, דווקא כאשר האדם מפסיק לרדוף אחר מדרגות והרגשות, מתגלה בו אותה אמונה פשוטה שהקב"ה נטע בלבו מיום היוולדו. אמונה זו אינה דבר שעל האדם ליצור מחדש, אלא אור פנימי הקיים בקרבו תמיד. אלא שפעמים רבות האדם עצמו מסתיר אור זה, מפני שהוא טרוד בחיפוש אחר רגשות, השגות ומוחין, וסבור שבכך הוא מבקש את הקב"ה, אולם כאשר האדם מתבונן ביושר בלבו, הוא עשוי לגלות שלעיתים קרובות, מבלי משים, עיקר עיסוקו אינו בקיום רצון ה', אלא בעצמו, כפי שהתבטא אחד מזקני החסידים מדור הקודם, בלשונו החריפה **ער זוכט זיך אליין, מיט א ציור כאילו אז ער זוכט גאט ברוך הוא** [האדם מחפש את עצמו, אלא שהוא מדמה בנפשו שהוא מחפש את הקב"ה] פירוש הדבר, שעיקר מבוקשו הוא הרגשתו האישית, סיפוק, הצלחתו הרוחנית ועלייתו במדרגות העבודה, ואם נהיה כנים עם עצמנו, הרי כולנו מכירים בכך במידה מסוימת. אין הכוונה לומר שעבודתנו פסולה, חלילה, אדרבה, הו"ל כבר לימדנו לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה (פסחים ב) וזהו דרכו של כל עובד ה' –

תחילתה מתוך פניות מסוימות, וסופה, אם יעמוד באמת, שתזדכך עבודתו ותיעשה לשם שמים.

אלא שבעל פרי הארץ אינו בא כאן ללמד את סדר ההתקדמות בלבד, אלא לגלות לנו את האמת הפנימית, כדי שנדע אל מה עלינו לשאוף, על האדם להכיר ביושר את מצבו, ולא להסתפק בכך שהוא עוסק בתורה ובמצוות, אלא לבחון מהו הכוח המניע אותו, האם הוא מבקש באמת את רצון ה', או שמא הוא מבקש בעיקר את הרגשתו בעבודת ה', לכן, גם כאשר האדם עוסק בתורה, בתפילה ובמצוות, עלול להיות שעיקר שאיפתו היא להרגיש התעוררות, מתיקות, התלהבות או השגה, וכאשר אותן הרגשות אינן מאירות לו, מיד הוא סבור שחסר משהו בעבודתו, ולעיתים אף נופלת רוחו והוא חושב שאינו עובד את ה' כראוי.

אולם זו טעות יסודית, ערכה של עבודת ה' אינו נמדד לפי מה שהאדם מרגיש, אלא לפי מידת נאמנותו לרצון הבורא. פעמים שהעבודה היקרה ביותר לפני הקב"ה היא דווקא זו הנעשית מתוך יובש, הסתר וקושי, ללא כל הרגשה מיוחדת, אלא מתוך אמונה פשוטה וקבלת עול מלכות שמים. דווקא אז מתברר שהאדם אינו עובד את הרגשותיו, אלא את בוראו, אולם בעל פרי הארץ מלמד אותנו יסוד אחר לגמרי. עיקר עבודת האמונה איננה לשאול: **מה אני מרגיש?** ואף לא **באיזו מדרגה אני עומד?** אלא לשאול שאלה אחת בלבד: **מה הקדוש ברוך הוא רוצה ממני ברגע זה?**

ברגע ששאלה זו נעשית מרכז חייו של האדם, משתנה כל עבודתו מן הקצה אל הקצה. שוב אין הוא עובד את עצמו, אלא את בוראו, שוב אין ההרגשות הן הקובעות את ערך עבודתו, אלא הנאמנות לרצון ה', אם הקב"ה רוצה שאעבוד אותו מתוך הארה – אודה לו על כך; ואם רצונו שאעבוד אותו מתוך הסתר, יובש ומאבק – אף זו שליחותי. עבודת ה' אינה נמדדת במה שאני חש, אלא במידת נאמנותי לרצון קוני.

ואני אומר דברים אלו בראש ובראשונה לעצמי. איך רעד הויך צו זיך אליין. איני עומד כאן להוכיח אחרים, אלא לעורר את לבי שלי, אשרינו אם נזכה, ולו לכמה רגעים בכל יום, להתחזק באמונה פשוטה, לחסיה את הדעת מעצמנו ולהפנותה אל רצון ה' **יפה שעה אחת** ואפילו כמה דקות של אמונה זכה ונקייה, שבהן האדם חי באמת לפני בוראו, מאשר שעות רבות שבהן הוא עסוק בעצמו, והלא **הבוהן לבבות** יודע את האמת, הוא מכיר את מהות רצונם של ישראל, ויודע שכל שאיפתם הפנימית אינה אלא לעשות את רצונו. גם כאשר האדם נכשל ונופל לחשבונות של עצמו, בעומק לבו הוא מבקש רק את קרבת ה' ואת קיום רצונו, אין אלו אפוא דברי תוכחה לאחרים, אלא דברי התעוררות לעצמי, וכבר אמרו חז"ל **זכה לנפשיה, זכה נמי לחבריה** כאשר אדם משתדל תחילה לתקן את עצמו, דבריו יוצאים מן הלב, ומתוך כך הם נכנסים גם ללבם של אחרים. כך היא דרכה של תורה, וכך היא דרכה של החסידות – להתחיל בעבודת עצמו, ומתוך האור שמדליק האדם בתוך נפשו, להאיר גם לסובבים אותו, יהי רצון שנזכה כולנו לעבוד את ה' באמת, לא מתוך בקשת עצמנו אלא מתוך בקשת רצונו, עד שתהיה כל עבודתנו בבחינת **שויתי ה' לנגדי תמיד** ותתקיים בנו האמונה הפשוטה שעליה בונה בעל פרי הארץ את כל יסוד עבודת ה'.

אילו היינו מחפשים את הקב"ה באותה התמדה, באותו הלהט ובאותה המסירות שבה אנו מחפשים את עצמנו, אין ספק שהיינו זוכים למצוא את קרבתו ולדבוק בו באמת, חשבת בשעת אמירת הקרבנות רעיון נפלא בדברי חז"ל (פירתה):

תני בר קפרא, אילו היה נותן בה קורטוב של דבש, אין אדם יכול לעמוד מפני ריחה. ולמה אין מערבין בה דבש? מפני שהתורה אמרה: 'כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה', ולכאורה יש לתמוה: אם סוף סוף הטעם הוא מפני גזירת הכתוב **כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו היה לו לבר קפרא לומר זאת מיד לשם מה הקדים ללמדנו שאילו היה נותן בה מעט דבש היה ריחה ערב כל כך עד שאין אדם יכול לעמוד מפניו?**

ונראה שיש כאן יסוד גדול בעבודת ה'. חז"ל גילו לנו תחילה שהאיסור אינו מפני שיש פגם בדבש, אדרבה, מצד ההרגשה האנושית היה מקום לומר שדווקא הדבש היה משביח את הקטורת ומוסיף לה ריח נעים ביותר, נמצא שהשכל האנושי יכול להבין שיש כאן מעלה, ואף על פי כן, לאחר שהתורה גילתה את טעמו של הדבר והאדם כבר מבין את מעלתו של הדבש, באה התורה ואומרת **כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה** ללמדך, שאין עבודת ה' מיוסדת על מה שנראה נכון או נעים לאדם, אלא על קבלת עול מלכות שמים ועל ההכנעה המוחלטת לרצון הבורא, אמנם הקב"ה מרבה לגלות לנו את טעמי המצוות, כדי שנראה שכל מצוותיו בחכמה יסודן וכולן לטובת האדם, אולם אין זה יסוד קיומן. גם כאשר האדם מבין את הטעם, וגם כאשר נדמה לו שהיה מקום לנהוג אחרת, סוף דבר הוא **כאשר צוה ה'.**

זהו היסוד שעליו עומדת כל עבודת ישראל – לא לעשות את רצון ה' מפני שהשכל מסכים עמו בלבד, אלא מפני שהוא רצון הבורא. ההבנה מוסיפה אהבה וחביבות למצווה, אך היסוד הוא ההכנעה והביטול לרצון ה', כלשון החסידים **זיך אינטערוארפן צו רצון ה'** למסור את עצמו בכל עת ובכל זמן לרצון הבורא אפי' במקום שהשכל מחייב זאת, דווקא מתוך קבלת עול זו זוכה האדם לאחר מכן גם להבין יותר ויותר את עומק חכמת התורה, ומתברר לו למפרע שכל מצוות ה' ישרות, צודקות וטובות, אלא שיסוד קיומן אינו ההבנה, אלא האמונה והציות לדבר ה'.

מדרגות אינה דבר שהאדם יוצר בכוח עצמו, אלא אור שהקב"ה נותן במתנה

כדאי **באורה לחיים** בתחילת פרשת אחרי על מה שמרומז בפרשה לענין "שתוי יין", שיש להבין: כיצד ייתכן לומר על נדב ואביהוא, קדושי עליון, שנכנסו שתוי יין? וכי כפשוטו נכנסו לעבודת הקודש מתוך שכרות?

ומבאר על פי היסוד שכתב בשם רבו הרה"ק **המגיד ממעזריטש זצוק"ל** על הפסוק **ועתה ישראל מה ה' אלוךך שואל מעמך כי אם ליראה** שאין עיקר עבודתו של האדם לרדוף אחר מדרגות של אהבה, התלהבות והשגה, אלא ראשית כל עליו לקנות יראת שמים בשלימות. עליו להכניע את כל כוחות נפשו – אהבה, יראה, התפארות ושאר המידות – תחת היראה, שהיא ראשית ויסוד לכל העבודה.

וכאשר האדם זוכה ליראה אמיתית, ממילא באה אחריה מידת האהבה. כי היראה היא בבחינת מקבל, והאהבה בבחינת משפיע; וכשם שדרכו של האיש לחזר אחר האשה, כך לאחר שהאדם מכין את עצמו ביראה, הקב"ה מקרב באהבה, וזהו החילוק שבין יראה לאהבה. היראה עניינה התרחקות ועמידה ביראת הרוממות, ככתוב **וייראו מגשת אליו** ואילו האהבה עניינה התקרבות

ודבקות. נמצא שאין האדם יוצר את האהבה בכוח עצמו, אלא כאשר הוא עומד ביראה הראויה, הקב"ה מקרבו ומאיר בו את מידת האהבה.

ולפי זה יש לפרש גם את הדעה שנדב ואביהוא נכנסו שתויי יין. אין הכוונה כפשוטה לשכרות של איסור, אלא שהמאם היה שביקשו לעורר בעצמם את מידת האהבה והשמחה קודם שזכו לשלימות מידת היראה, הם לא המתינו עד שהקב"ה יקרם, אלא ביקשו לקרב את עצמם. לשם כך נמלו את השמחה מן היין, שעליו נאמר **ויין ישמח לבב אנוש** ומתוך אותה התעוררות פנימית ביקשו להתקרב אל ה', לעבוד אותו בשמחה גדולה ובמסירות נפש. כוונתם הייתה לשם שמים, אולם סדר העבודה לא היה כפי שציווה ה'.

וזהו פירוש הכתוב **ויקריבו לפני ה' אש זרה אשר לא צוה אותם** ה"אש" רומזת לאש האהבה והשמחה שבערה בקרבם. אלא שאותה אהבה הייתה "זרה" לא מפני שהייתה פסולה מצד עצמה, אלא מפני שלא באה בדרך שציווה ה'. לא נצטווה האדם לקרב את עצמו אל ה' בכוח אהבתו, אלא תחילה לעמוד ביראה שלמה, ומתוך אותה יראה יזכה שהקב"ה יקרבו באהבה. לכן מדגישה התורה **בקרבתם לפני ה'** הם היו אלו שקרבו את עצמם אל ה', ולא המתינו עד שתושלם אצלם מידת היראה, ומתוכה יקרם הקב"ה. משום כך ממשיכה התורה מיד **בזאת יבוא אחרן אל הקודש** – ללמד שסדר הכניסה אל הקודש אינו על ידי התפרצות של אהבה והתלהבות בלבד, אלא על ידי הדרך שקבעה התורה יראה קודמת לאהבה, קבלת עול קודמת להתקרבות, ורק לאחר שהאדם מכין את עצמו ביראת הרוממות, זוכה הוא שהקב"ה מקרבו אליו באהבה ובחיבה.

נמצא אפוא שאין האדם יכול להשיג מדרגות רוחניות בכוח עצמו, רגשות של אהבה, דבקות והתלהבות אינם נקנים בתחבולות ואינם נוצרים על ידי מאמצים מלאכותיים, אלא הם **מתנת אלוקים** שהקב"ה משפיע על האדם בזמן ובמידה הראויים לו, משום כך, אחת הטעויות הגדולות בעבודת ה' היא כאשר האדם רודף אחר מדרגות והרגשות, וסבור שבאמצעותן יתקרב אל בוראו, בפרט ויש המבקשים לעורר רגשות באמצעים חיצוניים או בחוויות חריגות, מתוך מחשבה שבכך יזכו להתעלות רוחנית, אולם תחושות חולפות אינן עדות בהכרח להתקדמות אמיתית בעבודת ה', עיקר עניינו של האדם אינו לרדוף אחר חוויות רוחניות, אלא לבנות את עולמו הפנימי על יסודות איתנים של תורה, יראת שמים, קיום המצוות ותיקון המידות, שעיקר עבודתו של האדם היא לקנות את מידת היראה, וכמו שאמרו חז"ל **הכל בידי שמים הוי' מיראת שמים** היראה היא עבודתו של האדם, ואילו האהבה היא מתנה מן השמים. ככל שהאדם מכניע את רצונו לפני רצון קונו, ומרגיל את עצמו לעבוד את ה' בפשטות, בתמימות ובנאמנות, כך נעשה הוא כלי ראוי שתשרה עליו גם מידת האהבה האהבה האמיתית אינה דבר שהאדם מייצר בכוח עצמו, אלא אור אלוקי שהקב"ה משפיע על מי שהכין את עצמו לקבלו.

ודווקא בדורנו ראוי להתחזק ביסוד זה. אנו חיים בתקופה שבה רבים מבקשים מזור לשברי הלב ולקשיי החיים באמצעות חוויות חדשות, ריגושים או דרכים שונות המעוררות את הרגש, אולם כן תורה צריך לדעת כי עיקר רפואת נפשו של אדם המתמודד עם אתגרי החיים אינה בחיפוש אחר התרגשויות, אלא בהעמקת הקשר אל התורה, אל עבודת ה' ואל רצונו יתברך, ככל שהאדם קובע עיתים לתורה, מתפלל בכוונה כפי כוחו, מקיים את המצוות בנאמנות ומרגיל את עצמו לקבל באמונה את הנהגת ה', כך הולכת ונבנית בקרבו מנוחה פנימית. ומתוך אותה יראת שמים פשוטה ונאמנה, זוכה הוא גם לאהבה, לשמחה ולדבקות – לא כיעד שרדף אחריו, אלא כמתנה שמן השמים.

אמנם במקום של חולי ממש ופיקוח נפש, ההלכה מורה את דרכה, וכל דבר נידון על פי הוראת חכמים ורופאים, אולם אין אנו עוסקים כאן באדם החולה הזקוק לטיפול רפואי, אלא באנשים בריאים בדרך כלל, העוברים ניסיונות, קשיים, אכזבות וייסורים, ופעמים שהם נשאבים אחר דעות הרחוב או מתייאשים מרוב ההתמודדויות, במצב כזה עלול האדם לחשוב שעליו לייצר בעצמו רגשות של התלהבות, אהבה ושמחה באמצעות פעולות חיצוניות, מתוך אמונה שכך יתקרב יותר אל הקב"ה, וכעין מה שנתבאר בענין נדב ואביהוא, שביקשו להקדים את האהבה לפני היראה, בבחינת "שתויי יין", כלומר לעורר התלהבות בכוח עצמם, במקום להמתין עד שהקב"ה יקרם בדרך שקבע, אולם פעמים רבות הדרך היא הפוכה, אין תפקידו של האדם לייצר בכוח את תחושת האהבה או להרגיש שהוא נמצא תמיד במדרגה גבוהה. זוהי טעות ביסוד העבודה, עבודתו היא לעמוד בנאמנות במקום שבו הקב"ה העמידו, ולקבל באמונה את שליחותו באותה שעה, ווקא משם תצא האורה, ומשם תבוא התקווה, מתוך המציאות שההשגחה העליונה זימנה לו, ומתוך קבלת רצון ה' באמונה ובפשיטות, נבנית קומתו הרוחנית של האדם, וכל שהיראה עמוקה יותר, וככל שהאדם מקיים באמת את דברי המשנה **בטל רצונך מפני רצונו** כך הולכת ונולדת מאלוה אהבה פנימית ואמיתית. נמצא שכל מדרגות האהבה, הדבקות והרגשת הקרבה אינן יעד שהאדם צריך לכבוש בכוחות עצמו, אלא מתנת שמים שהקב"ה משפיע למי שנעשה כלי ראוי לקבלה. **זוהי דרכה של תורה מאז ומעולם לא לרדוף אחר ההרגשה, אלא אחר האמת; לא לבקש אורות, אלא לבקש לעשות את רצון ה'.** וכאשר האדם נאמן לתפקידו גם בימי הסתר, קושי ויובש, הקב"ה מאיר עליו את אור האהבה בזמן הראוי, באופן טהור וקיים, עד שמתקיים בו **לעשות רצונך אלקי הפצתי, ותורתך בתוך מעי.**

האדם אינו צריך להמתין עד שהמצב ישתנה - עליו לעבוד את ה' מתוך המצב שבו הוא נמצא

מכאן גם יסוד גדול בעבודת ה', איננו עובדים את הקב"ה רק כאשר אנו מרגישים התעלות, מתיקות או התרגשות. אנו עובדים בכל מצב ובכל שעה. אין ההרגשה יוצרת את עבודת ה', אלא עבודת ה' היא שמזככת את ההרגשה, **האדם אינו צריך להמתין עד שהמצב ישתנה; עליו לעבוד את ה' מתוך המצב שבו הוא נמצא,** ובכך הוא עצמו מרומם את המציאות, כאשר אדם חש התרוממות בתפילה, מתיקות בלימוד או התרגשות בקיום המצוות, קל לו לעבוד את ה', באותן שעות הוא מרגיש כשר חשוב העומד לפני המלך, **אולם עיקר המבחן הוא דווקא בשעות הפשוטות, כאשר העבודה אינה מלווה בהתלהבות, כאשר האדם נדרש לעשות את רצון ה' בדברים הנראים בעיניו קטנים ופשוטים, אילו הייתה זו עבודה לבשר ודם, היה מקום להרגיש פחיתות. אבל כאשר זוהי שליחותו של מלך מלכי המלכים, אין עבודה קטנה ואין מקום נמוך. כל מקום שהקב"ה מציב בו את האדם הוא המקום שבו רצונו יתברך מתגלה,** זוהי נאמנותו של עבד ה', לא לבחור את סוג העבודה לפי ההרגשה, אלא לקבל באהבה את רצון קונו ולעובדו באמונה בכל מצב. ומתוך אותה נאמנות שקטה ופשוטה, זוכה האדם שהקב"ה מאיר עליו את אור האהבה, עד שמתקיים בו **לעשות רצונך אלקי הפצתי, ותורתך בתוך מעי.**

על האדם לשאול את עצמו ביושר ובלא משוא פנים: מה אני באמת מבקש? להיכן נוטות שאיפותיי? מהו הכוח המניע את עבודתי? האם רצוני האמיתי הוא לעשות את רצון ה' כפי שהוא מתגלה אליי באותו זמן, באותו מקום ובאותו מצב שבו העמידני הבורא יתברך, או שמא אני מבקש בעיקר את הרגשתי האישית, את סיפוקי ואת תחושת ההצלחה הרוחנית שלי? האם אני מבקש את כבוד שמים, או שמא את תחושת הקרבה וההתרוממות שלי?

שכן הקב"ה אינו רחוק מן האדם; אדרבה, האמונה כבר טבועה וחקוקה בעומק נשמתו, פעמים רבות אין המחיצה אלא ה"אני" – הרצונות, החשבוניות והנגיעות האישיות – המסתירים את האור שכבר ניתן לו, משום כך, ראשיתה של כל עבודת ה' היא בהתבוננות פנימית אמיתית ובחשבון נפש כן, ככל שהאדם מרגיל את עצמו לשאול שאלות אלו בענווה, באמת ובלא משוא פנים, כך הוא הולך ומשתחרר מן ה"אני" המדומה. הוא חדל להיות עסוק במעמדו הרוחני, בהרגשותיו ובחשגותיו, ומתחיל להיות עסוק בדבר אחד בלבד – מהו רצון ה' ממנו ברנע זה. באותה שעה מתגלה בו אותה אמונה פשוטה שהקב"ה כבר נטע בלבו מיום היותו, אלא שהייתה מכוסה בריבוי החשבוניות והנגיעות.

אז נעשית עבודת ה' שלו זכה יותר, נקיה יותר ואמיתית יותר. אין הוא עובד כדי לזכות בהרגשות נעלות או במדרגות רוחניות, אלא מפני שזהו רצון קונו. ומתוך שהאדם מבטל את עצמו אל רצון ה', זוכות גם כל ההרגשות, ההשגות והמדרגות למצוא את מקומן הראוי. הן אינן עוד תכלית לעצמן, אלא אמצעים המסייעים לו להתקרב אל הבורא ולעשות את רצונו בלב שלם.

וזהו מעלתה של עבודת ה' מתוך אמת, כל עוד האדם מבקש את עצמו, אף אם בקשתו רוחנית היא, עדיין ה"אני" עומד במרכז. אולם כאשר רצון ה' נעשה מרכז חייו, וכל מוגמתו היא לקיים את שליחותו בעולם כפי רצון הבורא, אז מתקיימים בו דברי המשנה **בטל רצונך מפני רצונו** ככל שהוא מבטל את רצונו החיצוני, כך הולך ומתגלה רצונו הפנימי והאמיתי – רצונה של הנשמה, שכל חפצה אינו אלא לעשות את רצון אביה שבשמים, ומתוך כך מתפרשים גם דברי המשנה **כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך** אין הכוונה בעיקר לאנשים אחרים, אלא לכל אותם "רצונות אחרים" – הנגיעות, החשבוניות והרצונות הזרים המכסים על נקודת האמת שבנפש. כאשר האדם מבטל את רצונו מפני רצון ה', זוכה הוא לסייעתא דשמיא, וכל אותם רצונות זרים הולכים ומתבטלים מפני רצונו האמיתי. אז מאירה ה"פינטעלע איד", אור האמונה הפשוטה הממון בקרבו, וכל כוחות נפשו מתאחדים סביב רצון אחד **לעשות רצונך אלקי הפצתי, ותורתך בתוך מעי**.

לכאורה יש לעיין בדברי המשנה (אבה.ב.) **בטל רצונך מפני רצונו, כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך** תחילת המשנה מובנת היטב – **בטל רצונך מפני רצונו** שזהו יסוד כל עבודת ה' אולם מהו החמשך **כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך**? וכי זהו שכרו של האדם – שאחרים ייכנעו לרצונו? ועוד, מי הם אותם "אחרים" בידם לביטול רצונו של האדם לפני רצון ה'?

אלא על פי מה שנתבאר לעיל יש לומר, שאין המשנה עוסקת בשכר חיצוני כלל, אלא בתהליך הפנימי שעובר האדם, יסוד עבודת ה' הוא להרגיל את עצמו לבטל את רצונו מפני רצון קונו, אין זו עבודה הנעשית רק בדברים שהאדם ממילא מסכים להם, אלא דווקא במקום שבו רצונו האישני מושך לכיוון אחד, ורצון התורה מוליכו לכיוון אחר, אין הכוונה למצוות שאין האדם מתאווה לעבור עליהן, שהרי עליהן כבר מושבע ועומד מהר סיני. אלא בעבודת החיים היומי, שטבע האדם לרצות לשלוט בממונו, בכבודו, בדעתו, בזמן שלו ובמהלך חייו.

וכאשר באים עליו מצבים שאינם לפי רצונו, או שעוברים עליו ניסיונות וייסורים, פעמים שהוא רואה בכירור כיצד הקב"ה מוליכו בדרך אחרת מזו שהיה בוחר לעצמו, באותה שעה מוטל עליו לברר על פי דעת תורה מה ה' אלוהי **שואל מעמי ברנע** זה? ומתוך בירור זה לבטל את רצונו ולהכניעו לרצון הבורא, זהו פירוש **נעשה ונשמע** קבלת הרצון האלוהי עוד לפני שהאדם מכין ומרגיש את מעמו.

ומעתה יתבאר גם סיום המשנה **כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך** אין הכוונה, כפשוטו, שאנשים אחרים יתבטלו לרצונו של האדם, שהרי אין זו דרכה של תורה, ואין זו תכלית עבודת ה', ובדרך הלצה יש לומר, שאין הכוונה ל"אחרים" שהם בני אדם, אלא ל"אלהים אחרים" – לכל אותם רצונות זרים, נגיעות אישיות ותאוות הלב, העומדים כנגד רצונו האמיתי של האדם, שהרי הרצון הפנימי של כל יהודי אינו אלא לעשות את רצון אביו שבשמים, וכדברי דוד המלך **לעשות רצונך אלקי הפצתי** אלא ש"אור שבעיסה" מעכב, והיצר, ההרגלים והנגיעות מכסים על נקודת האמת הממונה בנפש.

כאשר האדם מרגיל את עצמו פעם אחר פעם לבטל את רצונו מפני רצון ה', גם בשעה שאין הדבר נוח לו ואינו עולה בקנה אחד עם טבעו ונטייתו, זוכה הוא לסייעתא דשמיא מיוחדת. אז מתקיים בו **כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך** כל אותם רצונות זרים וחיצוניים הולכים ונחלשים, ומתבטלים מפני רצונו האמיתי של האדם, שהוא רצון נשמתו הקדושה, וזהו פירוש הכתוב **תרגילנו בתורתך** אין זו רק בקשה ללימוד התורה, אלא תפילה שהקב"ה ירגיל את לבנו להיות על פי רצונו, עד שעבודת ה' תהפוך לטבע שני. ומתוך אותה התרגלות זוכה האדם ל"אור חורר", שהנקודה הפנימית והטהורה שבנשמתו הולכת ומתגלית, וה"פינטעלע איד" מאיר בכל כוחות נפשו, עד שהוא יכול לומר באמת ובשלמות **לעשות רצונך אלקי הפצתי, ותורתך בתוך מעי**, נמצא שאין המשנה מבטיחה לאדם שליטה על אחרים, אלא מבשרת לו את השכר הגדול ביותר – שככל שיבטל את רצונו לפני רצון הבורא, כך יזכה שגם כל הרצונות הזרים שבתוכו יתבטלו, ורצונו הפנימי, שהוא רצון ה', ילך ויתגלה בשלמות.

ובלשון החסידים **דיינע רצונות אחרים וועלן בטל ווערן מפני דיינ אמת'ער רצון** כאשר האדם מכניע את רצונו החיצוני, מתגלה רצונו הפנימי והאמיתי, שהוא רצונה של הנשמה להידבק בתורה ובקב"ה. נמצא שאין כאן הבטחה של שליטה על אחרים, אלא הבטחה גדולה הרבה יותר – שהאדם יזכה להשתחרר מכל הכוחות המושכים אותו מן האמת, עד שכל ישותו תיעשה כלי אחד לעשות את רצון ה'. אז אין עוד מאבק בין רצונו לרצון קונו, אלא רצון אחד, שעליו אמר דוד המלך **לעשות רצונך אלקי הפצתי, ותורתך בתוך מעי**.

עוד יסוד גדול לכל אחד מאתנו יש במשך היום נפילות, בגלוי ובסתר אין אדם שאין לו מאבקים, השאלה איננה האם נפילתי השאלה היא מה אני עושה לאחר הנפילה? טבע האדם להטיל את האשמה על אחרים היצר אומר לו: הסיבה היא פלוני האשמה היא אלמוני אבל דרך האמונה היא אחרת לקבל אחריות וללמוד מן הכישלון, לשאול א"ע מה הקב"ה רוצה ללמד אותי? כיצד אצמח מכאן? כאשר האדם מרגיל את עצמו לאמונה פשוטה, הוא חדל מלהפש אשמים ומתחיל לבנות את עצמו.

אכן, עבודה זו אינה קלה טבע האדם רוצה תמיד לטעום טעם כמעשי, כשם שאדם אינו רוצה לאכול מאכל שאין בו טעם, כך גם בעבודת ה' הוא מבקש הרגשה, שכל, השגה ומתיקות, אבל כאן מלמדים אותנו רבו"ק יסוד אחר יש להרגיל את עצמו לעבוד את ה' גם כאשר אין כל טעם, וגם כאשר אין הרגשה,

גם כאשר אין מוחין, להישאר נאמנים להישאר פשוטים, להישאר עבדי ה' נאמנים לה' ולתורתו, וכך כתב בעל חובות התלמידים (דרך המלך, פרשת דיי שרה)

"וכן מי שמרגיש ח"ו לפעמים נפילה בענייני עבודת המחשבה והתפילה... ישלשל את עצמו לפשטות, ויאמר: הנני עתה עבד פשוט של ה', ואומר 'אדון עולם' כבן כפר עם פירוש המילים הפשוטות... יקטין את עצמו אל הפשטות, ששם אין עצבות"

כמה נפלאים הדברים. כאשר האדם נכשל בעניינים הגבוהים של מחשבה, כוונה והשגה, אין עצתו להפש מדרגות חדשות או להתאמץ להשיב לעצמו את אותן ההרגשות שאבדו ממנו. אדרבה, עליו להניח לרגע את כל המדרגות שאליהן ביקש להגיע, ולרדת אל הפשטות, לומר לעצמו: **הנני עתה עבד פשוט של ה', ואעבוד אותו כפי מצבי ברגע זה, דווקא שם – במקום שאין האדם מבקש להיות מזה שאינו, אלא מקבל עליו את רצון ה' כפי שהוא באותה שעה אין עצבות**, מפני שהעצבות נולדת פעמים רבות מן הפער שבין מה שהאדם מבקש להיות לבין מה שהוא מרגיש בפועל, אולם כאשר הוא נכנע לרצון ה', ומקבל באהבה את עבודתו כפי שהקב"ה דורש ממנו באותו זמן ובאותו מצב, הוא משתחרר מן המאבק עם עצמו, ודווקא שם מתחילה הישועה, ומשם מתחיל כל הבניין מחדש. שכן באותה שעה האדם אינו עובד את עצמו ואת מדרגותיו, אלא עובד את בוראו. הוא מקבל עליו עול מלכות שמים בפשטות, ונכנע תחת שליטתו של הקב"ה, המבקש ממנו עתה עבודת ה' כפי מצבו הנוכחי, ולא כפי שהיה רוצה לראות את עצמו, מתוך הכנעה זו שבה אליו מנוחת הנפש, ומתוך הפשטות צומחות מחדש גם ההשגה, ההתלהבות והעלייה בקדושה.

ירידה לצורך עלייה – דרכו של יוסף הצדיק

ועל דרך זה כתב גם רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע, בספר ליקוטי אמרים (דרשה לסיום הש"ס) מבואר חידוש נפלא בפרשת יוסף הצדיק. התורה מספרת שלאחר שיוסף פתר את חלום פרעה, הוסיף ואמר:

וזהו חידושי דאורייתא שנתחדשו על ידי יוסף ועל ידי החידוש זכה למלכות כמפורש בכתוב והיינו כי בי מלכים ימלוכו וזכה לחידוש זה רק על ידי אותה מעשה שעל ידי זה נתסבב כל הסבות הכל... וגם כי עיקר מה שנתחדש ליוסף עכשיו סוד זה דיש ירידה שהוא לצורך עליה כי דרגא דיוסף הצדיק מוגדר בכל וצדיק מעיקרו שלא חטא מעולם, מה שאין בן ביהודה נאמר (בראשית ל"א) וירד כי דוד המלך ע"ה הקים עולה של תשובה (מיעד קטן מ"ח) במקום שבעלי תשובה וכו' (ברכות ל"ד) שמתעלין עוד יותר, והוא הוציא דיבת אחיו רעה כי לא יוכל לראות עוולה כלל ואין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל (נשיין מ"ג) ונתחדש לו אז דבר זה שלפעמים צורך לירידה כדי לעלות עוד יותר. וזה נתגלה לי יותר בעת שהיה גם כן ירידה לבית האסורים לצורך עליה למלכות... וכן יוסף עמד עכשיו על מדרגתו של בעלי תשובה ואמר ועתה עכשיו באותה רגע נתחדש לי דבר זה של דברי תורה שלא ידעתי מקודם שראה עכשיו שהירידה לבית האסורים היא צורך עליה ולכן עתה גם

זכה שעל ידי דבר זה נתגלה לו חידוש זה על כרחו שגם בזה עצמו הוא בן עכל"ק.

הוא שואל (ש) כיצד העז יוסף לומר לפרעה ועתה ירא פרעה איש נבון וחכם – וכי ביקשו ממנו עצתו? הרי נתבקש רק לפתור את החלום, תשובתו היא, שאין זו עצת חיצונית, אלא חידוש תורה. כשם שהחלום עצמו היה מאת ה', כך גם פתורו וכל המשתמע ממנו נכללו בדברי התורה, ומאחר שהתורה כתבה גם את דברי "ועתה ירא פרעה", הרי הם תורה ממש, לפי זה, יוסף לא הוסיף מדעתו עצת מדינית, אלא גילה את המשמעות הפנימית של החלום.

בזכות החידוש זכה למלכות

שיוסף זכה למלכות דווקא על ידי אותו חידוש תורה, כמאמר הכתוב כי מלכים ימלוכו, כלומר, כוח המלכות נמשך מן התורה ומחידושיה מהו החידוש שנתחדש ליוסף?

כאן מגיע עיקר דבריו, עד עתה היה יוסף בבחינת צדיק גמור, שלא טעם טעם חטא כלל, משום כך לא היה יכול להבין כיצד יכולה להיות ירידה שיש בה תכלית חיובית, לעומת זאת, יהודה הוא שורש בעלי התשובה. עליו נאמר "וירד יהודה" וממנו יצא דוד המלך, שעליו אמרו חז"ל: הקים עולה של תשובה ובעלי תשובה מגיעים למדרגה של במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, משא"כ יוסף, מפני שהיה רחוק מכל חטא, גם "הוציא דיבת אחיו רעה", מפני שלא היה מסוגל לראות מציאות שבה יש כישלון שיכול להצמיח עלייה, באופן הירידה הוא לצורך עלייה, אבל כאשר יוסף הושלך לבית האסורים, הבין על בשרו שיש ירידה שאינה עונש בלבד, אלא הכנה לעלייה גדולה יותר, דווקא הירידה לבית הסוהר הייתה הסיבה שהביאה אותו אל המלכות.

מכאן נתחדש לו העיקרון: לפעמים הירידה עצמה היא הכלי לעלייה, וזהו גם פירוש מאמר חז"ל אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהם, לא שהכישלון רצוי, אלא שיש השגות בתורה שאי אפשר להגיע אליהן אלא לאחר התמודדות ונפילה.

אפשר להוסיף עוד נקודה למחשבה: הבוא נתבונן כמה שנים עברו מאז אותו ניסיון של יוסף עם אשת פוטיפר ועד שזכה למלכות, מלכות לא כוני כבוד המדומה, מזרח וואנט, אלא לתקן עולם מלכות שד"י, כל אחד במלכות שלו, לא באותו יום ולא באותה שנה באה הישועה. תחילה נמכר לעבד, אחר כך נזרק לבית האסורים, ושנים רבות ישב שם עד שנפקד. ללמדנו, שאין הירידה נעשית צורך עלייה מיד, אלא פעמים שהאדם צריך להמתין שנים רבות עד שמתברר למפרע שכל שלב היה חלק מן ההכנה לעלייה הגדולה.

ויהי ה' את יוסף – סוד ההצלחה בתוך הירידה

ובמשך כל אותן השנים, מה היה כוחו של יוסף?

חז"ל אומרים (פסחא:) שבשעת הניסיון נראתה לו **דמות דיוקנו של אביו**. אולם נראה שאין זו רק הצלה של רגע אחד, אלא דרך חיים שלמה, דמותו של יעקב אבינו נחקקה בלבו של יוסף עד שהי תמיד בתחושת **שויתי ה' לנגדי תמיד**, בכל מצב ידע שהוא עומד לפני מלך מלכי המלכים, ומתוך כך שמר על ניקיון לבו וטהרת מחשבתו, יוסף לא נתן למרירות להשתלט עליו, הוא לא נפל לייאוש, ולא עסק בחשבונות, מדוע אירע לי כך, ולמה הנהגת ה' נסתרת ממני. הוא לא חיפש להבין את כל דרכי ההשגחה, אלא עשה את המוטל עליו באמונה ובנאמנות, כך היה בבית פוטיפר, כך היה בבית האסורים, וכך היה כאשר ישב על כס המלכות, המקום השתנה – אבל עבודתו לא השתנתה, בכל מקום ביקש לקדש שם שמים ולעשות רצון קונו.

על כך מעידה התורה: **וַיְהִי ה' אֶת יוֹסֵף, וַיְהִי אִישׁ מַצְלִיחַ, וַיְהִי כְּבִית אֲדֹנָיו הַמִּצְרִי** התורה אינה מספרת רק שיוסף הצליח, אלא מגלה מה היה שורש הצלחתו ויהי ה' **את יוסף** תחילה הייתה דבקתו בה, ומתוכה באה כל ההצלחה, יוסף לא עבד את ה' מתוך שברון וייאוש, אלא מתוך נאמנות של חייל העומד על משמרתו, חייל נאמן אינו שואל בכל רגע מדוע נשלח דווקא לכאן? הוא יודע שמפקדו הציב אותו במקום מסוים, ותפקידו למלא את שליחותו באמונה.

גישה זו הקרינה גם על סביבתו. לכן אומרת התורה מיד **וַיֵּרָא אֲדֹנָיו כִּי ה' אִתּוֹ** פוטיפר הבחין שלא מדובר רק באדם מוכשר. היה ניכר עליו ששם שמים שגור בפיו, שכל מעשיו נעשים מתוך הכרה שהקב"ה עמו. ממילא **וְכָל אֲשֶׁר הָיָה עֹשֶׂה – ה' מַצְלִיחַ בְּיָדוֹ** זהו יסוד גדול לכל יהודי המבקש לזכות לנשיאות הן מן השמים. אנו רגילים לחשוב שהצלחה תלויה בנסיונות, באנשים או בתנאים. אולם התורה מלמדת אחרת: תחילה ויהי ה' **את יוסף** ורק אחר כך ויהי **איש מצליח**.

הקב"ה אינו שולח את חייליו רק למקומות נוחים. פעמים שהוא מציב את האדם דווקא במקום של צער, של קושי ושל הסתר, שם נבחנת נאמנותו, לכן על האדם להפסיק לחשב חשבונות: למה דווקא אני, למה כאן ולמה עכשיו. גם כאשר הוא נמצא, כביכול **בבית אדוניו המצרי** במקום צר ולוחץ, במקום שנראה שהכול סוגר עליו – עליו לזכור שכל מצבו אינו אלא שליחות מאת ה'. כמו שאומרים בידיש **יא, עס איז ענג, דער מייט יענעם** אבל אין זה אלא שלב בדרך שהקב"ה מוליך אותו, כאשר האדם נשאר נאמן לשליחותו, עושה את המוטל עליו בלב נקי ובאמונה פשוטה, ואינו מרפה מעבודת ה' גם בשעת ההסתר – אז מתקיים בו אותו הפסוק שנאמר ביוסף **וְכָל אֲשֶׁר הָיָה עֹשֶׂה – ה' מַצְלִיחַ בְּיָדוֹ**, זוהי הצלחה אמיתית: לא רק להגיע אל המלכות בסוף הדרך, אלא להיות דבוק בה' בכל שלב של הדרך, ומתוך כך לזכות שהקב"ה יוליך את כל הירידות עצמן אל העלייה הגדולה.

ירידה שהיא תחילת המלכות

אחד היסודות הגדולים המתגלים בפרשת יוסף הוא, שלא כל ירידה היא סוף הדרך, יש ירידות שנראות לאדם כאילו כל עולמו הרב עליו, כאילו נסגרו כל השערים ואין עוד תקווה. אולם האמת היא, שיש ירידה שהיא עצמה תחילת העלייה.

כך היה אצל יוסף הצדיק, מן היום שנמכר לעבד ועד היום שעמד לימין פרעה עברו שנים רבות של השפלה, ביויון, עלילות שקר ובית האסורים, כל מי שהיה

מביט על חייו באותה שעה היה אומר שהכול אבוד, אך דווקא משם יצא אל כס המלכות. בית האסורים לא היה עיכוב בדרך למלכות – הוא היה הדרך עצמה אל המלכות, זהו החידוש שנתחדש ליוסף, יש ירידה שאינה סוף הדרך, אלא הכנה עמוקה לעלייה גדולה יותר.

אולם נראה שעיקר כוחו של יוסף לא היה רק בשעת הניסיון עם אשת פוטיפר, אלא בדרך חייו כולה. יוסף חי תמיד בהכרה שהקב"ה עומד לפניו. גם כאשר לא הבין את הנהגת ה', לא איבד את אמונתו ולא חדל ממילוי שליחותו, בבית פוטיפר היה אותו יוסף, בבית האסורים היה אותו יוסף, ובארמון המלוכה נשאר אותו יוסף, המקום השתנה, המעמד השתנה, אך עבודת ה' שלו לא השתנתה.

זהו שאמר דוד המלך **שויתי ה' לנגדי תמיד** יוסף לא עסק בשאלה מדוע זה קרה לי? ולא חיפש לחשב את חשבונות השמים, הוא ידע שתפקידו אינו להבין את כל הנהגת ה', אלא לעשות את רצון ה' במקום שבו הוא נמצא, כאשר היה בביתו – עשה את רצון ה', כאשר היה בניסיון – עשה את רצון ה' – כאשר היה בבית האסורים – עשה את רצון ה' – וכאשר נעשה משנה למלך – המשיך לעשות את רצון ה', מעולם לא שאל **מתי אצא?** אלא שאל בכל יום מחדש מה **הקב"ה רוצה ממני היום?**

משום כך מעידה עליו התורה שוב ושוב **וַיְהִי ה' אֶת יוֹסֵף** זהו סוד הצלחתו. לא המלכות עשתה אותו גדול, אלא הדבקות בה' בכל מצב היא שהביאה אותו אל המלכות, רק כאשר עמד לבסוף בראש ממלכת מצרים, התברר לו למפרע שכל המאורעות שנראו כחושך, כהסתר וכחורבן, לא היו אלא הכנה אל הגילוי הגדול לא רק המלכות הייתה מאת ה' – גם בית האסורים היה מאת ה' לא רק האור היה מאת ה' גם החושך היה חלק מן הדרך, זהו חלק הנצחי מיוסף הצדיק: לא להיבהל מן החושך, לא להתייאש מן ההסתר, אלא להמשיך להיות נאמן לשליחותו של מקום, כי כאשר האדם דבוק בה' ועושה את המוטל עליו בכל מצב, מובטח לו שיבוא היום שבו יתברר שכל הירידות כולן לא היו אלא ההכנה שהובילה אותו אל ה"מלכות" שהקב"ה ייעד לו, תפקידו של האדם אינו לחשב מתי תבוא העלייה, אלא להיות נאמן לשליחותו בכל מצב. עליו לעשות את ההשתדלות המוטלת עליו, לשמור על טהרת לבו, ולהאמין שגם כאשר אינו רואה את התכלית, הקב"ה מוליך אותו בדרך שתתגלה כבוא העת, וכאשר מגיע הזמן שקבע הבורא, מתברר שכל הירידות כולן לא היו אלא שלבים בדרך אל המלכות.

מכאן יוצאת הוראה גדולה לכל יהודי: כאשר האדם נשאר נאמן לקב"ה, שומר על טהרת לבו, ואינו מניח למרירות ולייאוש להשתלט עליו, אלא ממשיך לקדש שם שמים בכל מצב – עתיד הוא לראות כיצד גם הירידות היו שלבים מדויקים בדרך שהכין לו הקב"ה, כשם שיוסף יצא מבית האסורים אל כס המלכות, כך גם כל יהודי יכול לזכות לראות כיצד כל פרט בחייו היה חלק מן ההשגחה העליונה, וכל מה שנראה בתחילה כירידה – התברר לבסוף כהכנה לעלייה גדולה יותר.

הנלמד מזה: מכאן אנו למדים שאין עיקר מעלתו של הצדיק בכך שלא ידע מעולם ירידות וניסיונות, אלא בכך שגם כאשר באה הירידה הוא נשאר דבוק בקונו ושב אליו באמת ובתמימות, פעמים שהירידה שוברת את ביטחונו של האדם בכוחות עצמו, בהכנתו ובהישגותיו, ומלמדת אותו שאין לו מי להישען אלא על אביו שבשמים. דווקא מתוך אותה הכנעה נולדת ענווה אמיתית, ומתוך הענווה צומחת עלייה זכה, עמוקה ונקייה יותר.

ריבוננו של עולם, איני מבקש אלא לעשות את רצונך כפי שאתה חפץ ממני ברגע זה אנא תעזור לי

ועל פי זה יש לפרש את הפסוק **שבע יפול צדיק וקם** לכאורה קשה, אם נפל שבע פעמים, ירידה אחר ירידה, עד שנדמה כאילו נתלכלך והסתבך בחטאיו ובחולשותיו – כיצד עדיין נקרא הוא "צדיק"? אלא שעיקר ההגדרה אינה מצד הנפילה אלא מצד הקימה **צדיק וקם** עצם העובדה שהוא קם מחדש לעבוד את קונו היא הראיה למפרע שהיה צדיק גם בשעת נפילתו, שכן כל ירידתו לא הייתה אלא לצורך עלייה, אלא שדבר זה אין בשר ודם יכול לשפוט. רק **בוהן כליות ולב** יודע אם הירידה הייתה פרי התרשלות ופריקת עול, או חלק ממסע פנימי המביא את האדם לענווה, לזיכוך ולקרבת אלוקים. והוא לבדו מעיד ומגלה לנו כי יש אדם שנפל, ואף על פי כן הוא צדיק, כי בשעה שהאדם עוזב את כל החשבונות – אם הוא ראוי או אינו ראוי, אם הוא כבר הגיע או עדיין רחוק, בלשון העם **צו איך טויג יא, צו איך טויג נישט ואינו** עסוק עוד בעצמו, אלא קם בפשטות לעשות את רצון אביו שבשמים באשר הוא שם, הרי זו מדרגת הצדיק, אין הוא עובד את עצמו ואת הצלחתו, אלא את קונו, זו היא הקימה שעליה אמר שלמה המלך **שבע יפול צדיק וקם** לא שהנפילה היא מועלתו, אלא שהקימה המתמדת מתוך אמונה, ענווה ודבקות ברצון ה', היא המגלה למפרע את צדקותו נמצא, שכל זמן שהאדם מבקש את מדרגתו ואת הרגשתו, עדיין הוא עסוק בעצמו. אולם כאשר הוא מניח את כל החשבונות ואומר בפשיטות **ריבוננו של עולם, איני מבקש אלא לעשות את רצונך כפי שאתה חפץ ממני ברגע זה אנא תעזור לי** או הוא זוכה לעבודת ה' אמיתית. באותה שעה אין הוא עובד את מדרגותיו, אלא את בוראו; אין הוא מחפש את האור שהוא מרגיש, אלא את מקור האור. ומתוך אותה פשיטות, חוזרים ונבנים גם כל המוחין, ההרגשות וההשגות, כשהם מיוסדים על אמונה, ענווה וביטול לרצון ה'. ומכאן ניכנס בעזרת ה' לדברי ה"פרי הארץ", המלמד אותנו כיצד האמונה הפשוטה היא ה"עזר" שנתן הקב"ה לאדם כנגד כל ניסיונותיו, וכיצד היא היסוד שעליו עומדת כל עבודת ה' מתחילתה ועד שלמותה.

לכאורה, כאשר האדם נופל ממדרגתו, מסתלקים ממנו המוחין, ההתלהבות וההשגה, והוא חש כאילו איבד את כל עולמו הרוחני. נדמה לו שאין בידו עוד לעבוד את ה', שהרי כל עבודתו הייתה בנויה על אותה הרגשה והתעוררות שהייתה לו. אולם מגלה לנו בעל **פרי הארץ** יסוד גדול בעבודת ה', אין הניסיון בא לשלול מן האדם את עבודתו, אלא לגלות לו על מה באמת היא עומדת. כל זמן שהאדם עובד את ה' מתוך הרגשת אור והתלהבות, עדיין אין מתברר אם הוא דבוק בהקב"ה עצמו או במתקנות העבודה. דווקא כאשר מסתלקים המוחין והאדם נשאר בחושך, מתברר אם רצונו הוא בהקב"ה, או רק בהרגשה שהייתה לו, אפשר שלכך רמזו חז"ל באומנם **במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד** אין הכוונה רק למי שהטא ושב, אלא למי שנשברה גאוותו והכרת כוחו העצמי, עד שכל עבודתו נעשית מתוך ענווה גמורה. לאחר שכבר אין הוא סומך על השגותיו ועל הרגשותיו, אלא על חסדי ה', עבודתו נעשית נקייה יותר, עמוקה יותר ואמיתית יותר, והו גם פירוש דברי חז"ל **אלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול** לו כאשר האדם מכיר באמת שאין כוחו ועוצם ידו מביאים אותו אל השלמות, אלא כל קימתו היא מכוח סיועתא דשמיא, הרי הוא זוכה לעמוד לפני ה' בענווה ובביטחון כאחד, ומכאן מתחילה עבודת ה'

האמיתית, כל זמן שהאדם מבקש לבסס את ערכו על הצלחותיו, על הרגשותיו או על מדרגותיו, הרי שכאשר יבואו ירידות, ירגיש כאילו כל עולמו חרב עליו. אולם כאשר יסוד עבודתו הוא עצם הרצון לעשות את רצון קונו, שוב אין הירידה יכולה לעקור את הקשר שבינו לבין אביו שבשמים, ודווקא אז מתברר שהעבודה אינה תלויה במה שהאדם מרגיש, אלא במה שהוא בוחר. גם כאשר הלב סגור, גם כאשר המוח מבלבל, וגם כאשר נדמה לו שלא נשאר בו מאומה – עדיין נשארת בידו הבחירה לקום ולעשות את רצון ה', ובחירה זו יקרה לפני הקב"ה מכל הרגשה של התעוררות, ואין זו עבודת ה' של שעה, אלא עבודת ה' של אמת. לא עבודת ה' התלויה במצב הרוח, אלא עבודת עבד הנאמן לאדונו בכל עת ובכל מצב. ככל שהאדם מרבה לעזוב את חשבונות עצמו ולהפנות את כל מכונו אל רצון ה', כך מתמעטת האהיה של הייאוש ושל חלישות הדעת, ובמקומם באים מנוחת הנפש, אמונה וביטחון, והו עומק דברי חז"ל שגדול כוח הקימה אין הקימה מבטלת את הנפילה, אלא מגלה שהנפילה לא הייתה סוף הדרך – פעמים שדווקא מתוך השבר מתברר לאדם מהו היסוד שעליו ראוי לבנות את כל עבודתו – לא על עצמו, אלא על הקשר הבלתי־פוסק עם הקב"ה ועל הרצון המתחדש בכל יום לעשות את רצונו באמת ובתמימות.

נמצא אפוא, שאין האדם נמדד לפי מספר נפילותיו, אלא לפי נאמנותו לקום בכל פעם מחדש, וככל שהוא מניח יותר את חשבונות עצמו, כך מתברר יותר שכל רצונו אינו אלא להיות עבד ה' ולעשות את רצון קונו, זו היא מידת הצדיק – נאמנות שאינה תלויה בהצלחות, אלא דבקות שאינה פוסקת לעולם, נמצא, שעיקר המתנה שנתן הקב"ה לאדם אינה ההשגה, אלא האמונה, ההשגות באות והולכות; יש עת שהלב פתוח ומאיר, ויש עת שהכול נראה סתום וחתום, אבל **האמונה אינה תלויה בהרגשה אלא היא הקשר הפנימי שבין יהודי לבוראו**, האור יכול להסתלק, אך הברית שבין ישראל לאביהם שבשמים אינה נפסקת לעולם, **ומכאן ההדרכה לכל אדם בשעת קושי, ובפרט בשעת חולי, צרה או חסתר פנים ח"ו, אין העת לעסוק בחשבונות ובחקירות, אלא להתחזק באמונה פשוטה שיש רבוננו של עולם, יש דין ויש דיין, והכול בהשגחה פרטית** באותה שעה יש להרבות בתפילה, בצדקה, באמירת תהילים, ולהתחזק בדברים הצריכים חיווק, שלב יודע מרת נפשו, העיקר מעל הכל צו זיין פריילע אשר בחר בנו מכל עם, כי אלו הם הכלים המעוררים רחמי שמים, עוד יותר מכך, על האדם להרגיל את עצמו לדבר עם הקב"ה בפשטות ובתמימות, כאדם המדבר אל אביו, על כל צרה, קטנה כגדולה, יאמר מעומק לבו ענני ה', ענני בהכרה שהאדם יודע שאין לו על מי להישען אלא על אביו שבשמים.

ועל דרך זה יש לבאר בעבודת ה', כאשר יהודי זועק אל הקב"ה בעת צרתו, אף שאינו יודע כיצד ומתי תבוא הישועה, הרי הוא מגלה בכך את אמונתו הפשוטה בבורא עולם. אין הוא נשען על תחבולותיו ועל חשבונותיו בלבד, אלא יודע שיש אב רחמן השומע תפילת כל פה, ואין תפילה הנאמרת באמת שבה ריקס, עצם הזעקה היא הכרה פנימית שהכול ביד ה', ואין כוח בעולם היכול לעמוד בפני רצונו. והו שנאמר **זועקך תישע** אין הישועה באה מכוחה של הזעקה מצד עצמה בלבד, אלא מפני שהזעקה היא ביטוייה הטבעי של האמונה. האדם אינו יודע באיזו דרך יושעיו הקב"ה, ואף אינו מבין תמיד את דרכי הנהגתו, אולם הוא יודע אל מי לפנות. ידיעה זו היא עצמה יסוד האמונה התמימה – אמונה שאינה תלויה בהכנת הנהגת הבורא, אלא בהכרה הברורה שיש מנהיג לבירה, אב רחמן המשגיח על כל ברואיו, ואין עוד מלבדו.

האמונה מורה את הכיוון, והחכמה מסייעת לאדם ללכת בדרך זו

ומעתה יש לבאר גם את משמעות הכתוב **בחכמתך הושעת לך** (שפי"א, ט), אין הכוונה שהישועה באה מכוחה של החכמה האנושית כשהיא לעצמה, שהרי כל זמן שהאדם נשען על שכלו בלבד, עדיין הוא כבול בגבולות הכנותו, שכלו של אדם, גדול ככל שיהיה, מוגבל הוא, ואינו יכול להשיג את עומק הנהגת הבורא ואת חשבונות ההשגחה.

אדרבה, החכמה מגיעה לשלמותה דווקא כאשר היא יודעת את מקומה. כאשר האדם מעמיד את שכלו תחת הנהגת האמונה ויראת השמים, ומשתמש בחכמתו כדי להבין את רצון ה' ולא כדי להחליפו, אזי החכמה עצמה נעשית כלי לקבלת השפע האלוהי. אין התורה ממעטת בערכה של החכמה, אלא מלמדת שחכמה אמיתית היא חכמה היונקת את כוחה מן האמונה ומקבלת עליה את עול מלכות שמים. לכן אין האדם נדרש לבחור בין אמונה לחכמה. עליו להעמיד את החכמה כעבד לאמונה ולא כאדון עליה, האמונה מורה את הכיוון, והחכמה מסייעת לאדם ללכת בדרך זו, כאשר הסדר הוא כך, החכמה אינה מסתירה את אור ה', אלא מגלה אותו.

נמצא שהישועה אינה באה מכוח החכמה בלבד ואף לא מכוח הזעקה בלבד, אלא מכוח האמונה העומדת ביסוד שתיהן, האמונה היא המביאה את האדם לזעק אל קונו, והיא המעמידה גם את שכלו במקומו הראוי. וכאשר האדם נשען על הקב"ה מתוך אמונה פשוטה וביטחון שלם, ועושה את ההשתדלות המוטלת עליו מתוך הכנעה לרצון הבורא, אז הוא נעשה כלי לקבלת השפע והישועה, ומתקיים בו **בטח אל ה' בכל לבך ואל בינתך אל תישען**.

ואכן, בכל הדורות ראו ישראל בעיניהם כיצד בעלי אמונה פשוטה זכו להשגחה פרטית גלויה, פעמים רבות דווקא בשעה שכל דרכי הטבע נראו תמומות, וכל החשבונות האנושיים לא הותירו מקום לתקווה, פתח הקב"ה להם שערי ישועה ממקום שלא שיערו כלל, בכך מתגלה כי אין הנהגת העולם מסורה למקרה או לכווח של האדם בלבד, אלא בידיו של מלך מלכי המלכים, המנהיג את עולמו בחסד, ברחמים ובהשגחה פרטית על כל ברואיו, לכן, גם כאשר השכל אינו משיג את דרכי ההנהגה, אין לבו של המאמין נופל בקרבו. הוא יודע כי יש הנהגה עליונה הנשגבת מן ההשגחה האנושית, ועליה נאמר **כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי** (שפי"ד, ט). ומתוך אמונה זו הוא מתחזק בביטחון שלם, עד שמתקיים בו הכתוב **קריב ה' לכל קוראיו, לכל אשר יקראוהו באמת** ככל שהאדם ממעט להישען על הכנותו המוגבלת ומרבה להישען על אמונתו בבורא, כך הוא זוכה לראות בחייו ביתר גילוי את יד ה' המכוונת את כל צעדיו לטובה.

ויש להוסיף בזה עוד על פי דברי **חובות הלבבות** (שער הביטחון). שביאר כי אין הביטחון בא לבטל את כוח השכל וההשתדלות, אלא להעמידם במקומם הראוי. האדם מצווה לעשות את המוטל עליו על פי דרך הטבע, אולם לבו אינו נשען על השתדלותו אלא על הבורא יתברך, שהוא לבדו סיבת כל הסיבות ומקור כל הישועות, נמצא, שהחכמה וההשתדלות אינן אלא כלים, ואילו הישועה עצמה מאת ה' היא, ועל דרך זו כתב גם **החזון איש** בספר אמונה וביטחון שאין עניין הביטחון להאמין דווקא שיתרחש המאורע הרצוי לאדם, אלא להיות מתוך ידיעה ברורה שאין בעולם מקרה כלל, וכל הנעשה עם האדם הוא בהשגחתו המדויקת

של הקב"ה, בחכמה שאין האדם מסוגל להשיגה. ממילא, גם כאשר דרכי ההנהגה נסתרות מן העין, אין הדבר מחליש את האמונה אלא מחזק אותה, שהרי האדם יודע כי יש מנהיג לעולם שכל דרכיו אמת וחסד, וזהו גם ביאור הפסוק **בטח אל ה' בכל לבך ואל בינתך אל תישען** (משל"ג, ה) אין הכוונה לבטל את הבינה, אלא שלא לעשותה למשען שעליו נשענים החיים. תחילה" – **בטח אל ה'** ורק לאחר מכן משתמש האדם בשכלו ובכוחותיו ככלים למילוי רצון הבורא. כאשר סדר זה נשמר, גם החכמה נעשית חלק מעבודת ה', ומסייעת לאדם להכיר יותר את גדולת הבורא ואת השגחתו, וזהו גם אחד היסודות שעליהם מיוסדת תורת החסידות. **החסידות אינה באה לחדש אמונה, אלא לגלותה ולהחיותה בלבד של האדם**. יסודה הוא ההכרה כי אין עוד מלבדו, וכל המציאות כולה אינה אלא גילוי רצונו יתברך. תכלית הידיעה אינה להוסיף ידיעות מופשטות בלבד, אלא לזכך את האדם, לתקן את מידותיו ולהפוך את חייו לדבקות מתמדת בבוראו, אמונה זו אינה נקנית בכוח החקירה בלבד, אלא בעיקר על ידי התבטלות לפני הבורא, שהוא מחויב המציאות, בעוד שכל הנבראים תלויים בו בכל רגע ורגע. ככל שהאדם מכיר יותר בגדולת הבורא ובאפסיותו שלו, כך הולכת ומתחזקת בקרבו האמונה הפשוטה, ומתוכה נולדת גם יראת שמים אמיתית.

נמצא, שתכלית התורה אינה ריבוי ידיעות בלבד, אלא שהידיעה תרד מן המוח אל הלב ותתבטא במחשבה, בדיבור ובמעשה. כאשר התורה נעשית דרך חיים, וכל חכמתו של האדם מוליכה אותו לענווה, ליראת שמים, לאהבת הבריות ולדבקות בה', הרי זו החכמה שעליה נאמר ראשית חכמה יראת ה', **ומכאן יסוד גדול בעבודת ה', אין המבחן האמיתי של האדם בשעות של הארת פנים, כאשר הלב מלא התלהבות והרגשת קרבת אלוקים, המבחן הוא דווקא בשעות של הסתר פנים, כאשר ההרגשות מסתלקות והאדם נשאר עם אמונתו בלבד, דווקא אז מתגלה עומק הקשר שבין הנשמה לבוראה**. ההשגות עשויות להשתנות, ההרגשות באות והולכות, אולם האמונה נשארת קיימת לעד, מפני שאינה נשענת על הרגש חולף אלא על הברית הנצחית שבין ישראל לאביהם שבשמים. ומעתה מובן מדוע פעמים רבות דווקא לאחר ירידה גדולה זוכה האדם לעלייה גדולה יותר, הירידה אינה באה כדי לרחקו, אלא כדי לבנות את עבודתו על יסוד איתן יותר, בתחילה הייתה עבודתו נשענת על ההרגשה; עתה היא נשענת על האמונה, בתחילה שמח מפני שהרגיש את קרבת ה'; עתה הוא עובד את ה' מפני שזו האמת, ומפני שזהו רצונו יתברך, בין אם הוא מרגיש ובין אם אינו מרגיש. זוהי מדרגת העובד את קונו באמת – שעבודתו מיוסדת על אמונה, ומתוך האמונה באים גם הדעת, השמחה והדבקות, עד שנעשית כל מציאותו כלי לגילוי כבוד שמים.

השלב הראשון בבניין האדם – הפשיטות קבלת העול והאמונה

וזהו גם ביאור עמוק בדברי חז"ל **כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו** אין הכוונה רק שככל שהאדם גדול יותר כך ניסיונותיו קשים יותר, אלא שככל שהקב"ה מיעד לאדם מדרגה גבוהה יותר וגילוי אור גדול יותר, כך הוא מעמידו בניסיונות עמוקים יותר, מטרת הניסיונות היא לעקור ממנו כל הסתמכות על הרגשה חולפת, עד שתהיה כל עבודתו מיוסדת על אמונה, אמת וביטול לרצון ה', נמצא, שאין הירידה הפך העלייה, אלא היא עצמה ההכנה אליה. כאשר

האדם מחזיק באמונה פשוטה גם בשעת ההסתר, מתברר שכל בניינו אינו עומד על התלהבות חולפת, אלא על קשר פנימי ואמיתי עם בוראו, וכאשר מגיעה אחר כך ההארה מחדש, היא כבר מאירה בכלי של אמת, ולכן היא עמוקה, יציבה ונצחית יותר מן ההארה הראשונה.

לכן, כאשר באה לאדם נפילה, אל ימהר להסיק שאיבד את מדרגתו. אדרבה, ייתכן שזו תחילתה של מדרגה עמוקה יותר, במקום לחפש מיד כיצד להשיב את ההרגשה, ישאל את עצמו: האם אני מוכן להיות עבד ה' גם עכשיו כבן כפר? האם אני מוכן להתפלל גם בלי מוהין בזמן ובמניין? ללמוד גם בלי התעוררות? לקיים מצווה גם בלי להרגיש את מתיקותה?

ככל שהאדם עונה על שאלות אלו בחיוב, כך מתברר שעבודתו נעשית זכה יותר, נקיה יותר ואמיתית יותר, אז אין הוא עובד את ה' מפני שהוא נהנה מן העבודה, אלא מפני שהוא דבוק ברצון ה' ומכאן מתבאר יסוד נוסף, פעמים רבות האדם מבקש מן השמים מוהין, השגות והתלהבות, אולם ייתכן שעיקר בקשתו צריכה להיות אחרת: שיזכה להישאר נאמן גם כאשר אין לו כל אלו, שכן כאשר האמונה הפשוטה נעשית יסוד חייו, כל ההשגות שיזכה להן אחר כך יעמדו על יסוד שאינו מתמוטט לעולם.

אולם עדיין יש להביין: אם אמנם האמונה הפשוטה היא העיקר, לשם מה נתן הקב"ה לאדם שכל, דעת, השגה והתבוננות? וכי אין מעלה בהרגשת הלב ובחבנת הדברים?

התשובה לכך היא, שאין הצדיקים מבקשים לבטל את ההשגה, אלא להעמידה על יסודה הנכון. ההשגה היא קומה שנייה; האמונה היא היסוד שעליו עומדת כל הבניין. בית שאין לו יסודות חזקים, כל תוספת של קומה עלולה להפילו. לעומת זאת, כאשר היסוד איתן, כל קומה נוספת מחזקת ומפארת את הבניין.

על כך מאיר הרמ"ק זקני **בעל קדושת לוי'** (פרשת יתרו) יסוד נפלא. אין האמונה הפשוטה באה לבטל את המוהין, אלא להעמידם על יסודם הנכון. יש "מוהין דקמנות ויש מוהין דגדלות תחילת העבודה היא שהאדם עובד גם מתוך רצונו לקבל שכר וטובה, אולם כאשר שכלו מזדכך, הוא מעלה גם את אותה עבודה עצמה ל"לשמה", עד שכל רצונו אינו אלא לעשות נחת רוח ליוצרו, נמצא, שאין הקמנות דבר שיש לדחותו, אלא היא השלב הראשון בבניין האדם, הפשיטות, קבלת העול והאמונה הן הקרקע שעליה נבנית כל הגדלות. הרי לנו, שאין האמונה הפשוטה מדרגה השייכת רק לתחילת דרכו של האדם, ואף אינה עומדת כנגד המוהין וההשגה, אדרבה, היא ה"בית" שעליו נבנים כל המוהין, והיא ה"פתחא קדמאה" שדרכה נכנס האדם אל היכל המלך. רק לאחר שהעמיד יסוד איתן של אמונה פשוטה וקבלת עול, יכול הוא לזכות למוהין דגדלות, להשגות ולהארות של קדושה, נמצא שכל סדר עבודת ה' הוא מן הפשוט אל העמוק, מן האמונה אל ההשגה, ולא מן ההשגה אל האמונה. משום כך, גם כאשר מסתלקים מן האדם המוהין וההרגשות, אין הוא מאבד את יסוד עבודתו,

שהרי היסוד אינו ההשגה אלא האמונה. אליה הוא שב, ומכוחה הוא חוזר ובונה מחדש את כל בניין עבודת ה' והו עומק דברי **בעל יסוד העבודה** (ח"ב, מסכת ט"ז) והר"ז כלל גדול... ראשית עבודתו היא... אמונה פשוטה ויראת האדון המלך... והיא פתחא קדמאה לאעלה בהיכלא דמלכא.

אין זו רק עצה טובה, אלא סדר העבודה שקבעו חז"ל והצדיקים. קודם כול נכנסים בשער המלך, אין אדם נכנס אל חדרי הפנים של המלך בלא שיעבור תחילה דרך שער הכניסה. כך גם בעבודת ה': תחילה אמונה פשוטה, אחר כך יראה, ורק אחר כך חביבות, אהבה, התלהבות והשגה, נמצא, שכל זמן שהאדם סבור שהתלהבות היא יסוד עבודתו, עדיין לא נכנס בשער המלך. רק כאשר הוא מוכן לעבוד את קונו גם בלי התלהבות, מתוך קבלת עול פשוטה, אז הוא נכנס באמת אל ההיכל.

ומעתה יתבארו גם דברי **בעל יסוד העבודה** על סדר עשיית המשכן, חז"ל מספרים שמשח רבנו אמר לבצאל לעשות תחילה את הכלים ואחר כך את המשכן, ואילו בצלאל השיב: וכי דרך העולם לעשות כלים בלא בית להכניסם לתוכו? והודה לו משה רבנו. מבאר בעל יסוד העבודה, שאין זו רק שאלה בסדר הבנייה, אלא רמז לכל עבודת האדם. המשכן הוא עצם ההתקשרות להקב"ה. הוא האמונה, קבלת העול ותמימות העבודה, הכלים הם הדעת, ההבנה, הרגש, ההתלהבות וכל ההשגות שהאדם זוכה להן, אם יקדים האדם את הכלים למשכן, יבקש תחילה הרגשה ואחר כך התקשרות – אין לעבודתו קיום. אבל כאשר הוא בונה תחילה את המשכן, את האמונה הפשוטה, ממילא כל הכלים נעשים כלי קודש.

וזהו שאמר בצלאל המשכן – שהוא אמונה פשוטה ותמימות עבודה כעבד נאמן שאינו מהרהר אחר דברי רבו ואדונו. איזו הגדרה נפלאה, עבד נאמן אינו עובד כאשר הוא מכין בלבד, הוא עובד מפני שזה רצון אדונו כך גם יהודי כאשר הקב"ה מאיר לו – הוא עובד, וכאשר הקב"ה מעלים ממנו את האור – גם אז הוא עובד, לא מפני שהוא מרגיש, אלא מפני שהוא עבד ה'. מעתה מתבאר עומק גדול שפעמים רבות הקב"ה נוטל מן האדם את ההרגשה דווקא מתוך אהבתו אליו, כל עוד היה נשען על ההרגשה, עדיין לא הגיע אל יסוד העבודה. לכן מסלקים ממנו את האור לזמן מה, כדי שיגלה בתוכו כוח עמוק יותר – כוח האמונה, ורק לאחר שהאדם עומד בניסיון זה, וממשיך לעבוד גם מתוך הסתר, מהזירים לו את האור, אולם עתה אין זה אותו אור שהיה לו קודם. עכשיו זו השגה הבנויה על יסוד של אמת, ולכן היא יציבה יותר, עמוקה יותר ופנימית יותר, זהו סדר ה"רצוא ושוב", אין ה"שוב" ירידה גרידא, אלא בניין מחדש, כל ירידה שבאה מן השמים כדי לבנות באדם אמונה פשוטה, נעשית אחר כך יסוד לעלייה גדולה יותר, נמצא שאין הירידה הפסק בעבודה, אלא חלק מן העבודה עצמה.

עולם הבא ויהיה לשמה מחמת שכוונתו בזה שרוצה עולם הבא שיהא מלוכש בכגדים נאים ויהא נחת רוח ושמה בזה לאבינו שבשמים, כי להיפך חס ושלום אינו יכול לסבול צרות בנו אוהבו. וזהו כיוונתו שמתוך שלא לשמה בא לשמה, היינו שרוצה כל הטובות בשביל שיהיה נחת רוח להבורא בזה ונמצא זה שעובד לטובתו שלא לשמה זה נקרא מוהין דקטנות, רצה לומר קטנות השכל כמו הבן קטן דלעיל שעושה רק לטובתו ומי שחננו ה' בביתו ומעלה השלל לשמה גם כן לשמה כ"ל הוא נקרא מוהין דגדלות כמו הבן הגדול ה"ל שעושה זאת בחכמה נפלאה ונמצא מוהין דקטנות הוא לבוש למוהין דגדלות כי בלא קטנות אין יכול לבא למוהין דגדלות

¹ וזה"ק... כי יש שני מדרגות צדיקים, יש צדיק שעובד להבורא ברוך הוא בשביל עולם הבא וזה הנקרא בספר המדע להרמב"ם שלא לשמה. ויש צדיק שעובד להבורא ברוך הוא לשמה, היינו שלא לשם טובתו רק לשמה את הבורא ולעשות לו נחת רוח. ושמה תאמר שמדרגה הא' לא כלום היא. אינו כן, כי מי שהוא חכם יכול לעבוד הבורא ברוך הוא בשביל עולם הבא גם כן ותהיה העבודה לשמה, כי למשל יש בן קטן שאין לו דעת כשעושה לו אביו בגד נאה כשכא אצל אביו אינו בא רק להתפאר ולא לנחת לאביו וכן גדול שיש לו דעת הוא מכון לבא אצל אביו מלוכש בכגדים שעשה לו אביו כדי לנחת אביו, כי יש לו תענוג גדול מזה. וכן בנידון דידן מי שהוא בן חכם יוכל לעבוד לבורא שלא לשמה, היינו בשביל

ואמונתך בלילות – עיקר האמונה בשעת החשכות

לאחר שביאר בעל פרי הארץ שעיקר העזר לאדם בשעת הניסיון הוא האמונה הפשוטה, ולאחר שראינו בדברי יסוד העבודה שזו "פתחא קדמאה לאעלה בהיכלא דמלכא", מוסיף בעל ישמח ישראל (פרשת נח) לגלות היכן מתבררת אמונה זו באמת.

ו"ל: "רק עצתי אמונה, שיאמין באמונה פשוטה ושלומה אף בזמן החשכות, בבחינת 'ואמונתך בלילות'... שעיקר אמונה היא בזמן הערבית... ובתוקף אמונתו זוכה להגיד בבוקר הסדך... ובאמונה זו מתקן ומטהר המוח... 'צדיק באמונתו יחיה'.

דברים אלו יורדים עד עומק נפש האדם, כל זמן שהכול מאיר, כשהלב פתוח, כשהתפילה זורמת, כשהלימוד מתוק והאדם מרגיש קרבת אלוקים – עדיין אין זו ראייה גמורה על מדרגתו. דווקא כאשר בא הלילה, כשהמוח סתום, הלב יבש והאדם אינו מרגיש דבר, שם מתברר על מה בנויה עבודתו. משום כך אומר דוד המלך ואמונתך בלילות האמונה אינה נבחנת בשעת האור, אלא בשעת החשכות. כאשר אין השגה ואין הרגשה, נשארת האמונה לבדה, והיא המחזיקה את האדם. וזהו גם מה שרמזו חז"ל שתיקנו בכרכת ערבית "אמת ואמונה", ביום רואים את האור, ואילו בלילה אין האדם רואה אלא מאמין. לכן דווקא תפילת ערבית מגלה את כוח האמונה הפשוטה. ומוסיף ה"ישמח ישראל" שאין זו רק נחמה בשעת הירידה, אלא עצם הדרך לעלייה חדשה. תחילה נאחז האדם באמונה בלבד, ואינו מרפה מן הקשר עם קונו, לאחר מכן מתקיים בו "להגיד בבוקר הסדך" – הקב"ה מאיר לו מחדש את אורו.

נמצא שהאמונה אינה באה במקום ההשגה, אלא היא המביאה אליה. תחילה לילה, אחר כך בוקר, תחילה אמונה, אחר כך השגה. תחילה קבלת עול, ואחר כך מתיקות. וזהו עומק הפסוק וצדיק באמונתו יחיה אין הכוונה רק שהאמונה מחזקת את האדם, אלא שהיא מחיה אותו ממש. כאשר כל ההרגשות מסתלקות, נשארת האמונה והיא המחזירה חיות חדשה לעבודתו. לכן אל יפחד האדם מן הלילות העוברים עליו, פעמים רבות דווקא הם מכינים אותו לבוקר גדול יותר. כל עוד הוא מחזיק באמונה ואינו מתיר את הקשר עם קונו, גם אם אינו מרגיש דבר, הרי הוא הולך בדרך הישרה, ומתוך אותה אמונה עתיד הקב"ה לפתוח לו שערים חדשים של אור והשגה.

האמונה הפשוטה המביאה את האדם להצדקת הדין גם בשעת ניסיון

ויש להוסיף בזה את דברי המכילתא (הקדמה לפרשת בשלח), המלמדים עד היכן מגיע כוחה של הצדקת הדין, על הפסוק מי ה' אשר אשמע בקולו אומרת המכילתא **הפה שאמר מי ה' הוא הפה שאמר ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים, על כן נתן להם מקום קבורה**, שנאמר: 'נמית ימינך תבלעמו ארץ, ולכאורה יש לתמוה: וכי משום שפרעה הודה פעם אחת ואמר 'ה' הצדיק', זכו המצרים לקבורה?

אלא שמכאן אנו למדים יסוד גדול: אין הקב"ה מקפח שכר שום ברייה. אפילו רשע, שבשעה אחת הודה באמת והצדיק את הדין ברבים, לא אבדה אותה נקודת אמת, וזכתה לשכר, אם כן, קל והומר בן בנו של קל והומר, שמידה טובה מרובה ממידת פורענות, וכאשר יהודי מצדיק את הדין ומקדש שם שמים מתוך אמונה, אין הברכה נעצרת אצלו בלבד, אלא נמשכת גם על בני ביתו ועל כל אשר לו, האמונה הפשוטה אינה מתבטאת רק בכך שהאדם מאמין בשעה שנוח לו, אלא בעיקר בכך שגם בשעת ניסיון, הסתר וקושי, הוא מקבל עליו את הנהגת ה' באמונה ומצדיק את הדין, דווקא אז מתגלה עומק אמונתו, ודווקא מכוח אותה אמונה הוא זוכה להמשיך עליו שפע של חסד ורחמים.

האמונה הפשוטה – לחיות עם הקב"ה בכל רגע

ומעתה נבוא לדברי בעל היכל הברכה (פרשת משפטים), המעמיקים עוד יותר את משמעותה של האמונה הפשוטה. אין היא רק עצה כיצד לעמוד בשעת הניסיון, ואף לא רק היסוד שעליו נבנית כל עבודת ה', אלא היא עצם צורת החיים של יהודי.

ו"ל: "להאמין באלהיו אמונה פשוטה שאין לך תנועה קטנה וגדולה, חזות אבר קטן, שלא יהיה בו אלופו של עולם; ויהיה דבוק באמונת אלהי עולם בדביקה וחשוקה ורצון ובהכנעה גדולה, ובקבלת היסורין והכזיונות בשמחה רבה".

בדברים אלו מתחדש יסוד נפלא. פעמים שאדם חושב שאמונה היא מצווה השייכת לשעות מסוימות – בשעת התפילה, בשעת הלימוד, או כאשר הוא מתבונן בגדולת הבורא אולם בעל היכל הברכה מלמד שאין הדבר כן. האמונה צריכה להיות מציאות החיים עצמה. אין תנועה מקרית בעולם. אין צעד קטן, אין מחשבה, אין פגישה, ואין מאורע שאינם בהשגחתו הפרטית של הבורא יתברך כאשר האדם חי בידיעה זו, שוב אינו חי בעולם של מקרים, אלא בעולם של השגחה. ממילא גם בשעה שבאים עליו ניסיונות, עיכובים, ביונות או קשיים, אין הוא רואה בהם הפקר, אלא שליחות מאת אביו שבשמים. אין פירוש הדבר שאין הכאב מורגש, אלא שהכאב מקבל משמעות אחרת. הוא יודע שכל מה שעובר עליו בא מאותו אב רחמן המבקש את טובתו. וזוהי מדרגת הדבקות – "בדביקה וחשוקה ורצון". אין זו דבקות הנולדת מהתרגשות חולפת, אלא מהכרה קבועה שהקב"ה נמצא עמו בכל עת ובכל מצב.

האדם עובר במשך חייו כאבים רבים – מבית ומחוץ. יש כאב הבא ממצבו האישי, ויש כאב הנגרם על ידי אחרים, ובפרט בענייני בין אדם לחברו. פעמים רבות הכאב אמיתי ומוצדק, ואף על פי כן, דווקא בשעה זו נדרש האדם לעצור ולהתבטל לפני רצון ה', ולזכור כי אם ידך המלאה שהכל בידו יתברך, טבע האדם הוא שלעתים הוא שוכח שהקב"ה הוא מנהיג עולמו, והוא השליט בעוליונים ובתחתונים. לאט לאט נדמה לו שהוא עצמו המסדר את העניינים: הוא יקבע את השידוך, הוא יבטיח לבנו את הישיבה הטובה ביותר, הוא יכוון את כל מהלך חייו כפי רצונו. ההשתדלות הופכת אצלו מתחושת אחריות למעשה של שליטה, עד שלפעמים הוא שוכח שיש בורא לעולם המנהיג את הכול, אכן, חובת ההשתדלות קיימת, אולם אין היא מעניקה לאדם בעלות על התוצאות. כאשר אדם מתחיל לחשוב: "מפני שאני חשוב", "מפני שמשפחתי

מיוחסת", או "כך מוכרח להיות", והוא נוטל את כל האחריות על כתפיו, אזי די לעיתים במאורע אחד בלתי צפוי כדי לשנות את כל התמונה. כאב, שבר או אכזבה מטלטלים את עולמו, ומתוך כך הוא מגלה מחדש עד כמה אין האדם יכול לפעול מאומה בלי עזרת שמים, אשרי האדם המקבל את המסר. במקום להילחם במציאות, הוא נכנע לפני בוראו, מכיר שהכול בהשגחתו יתברך, ושב אל האמונה הפשוטה והתמימה. דווקא מתוך אותה הכנעה הוא זוכה לכייעתא דשמיא ולישועה, מפני שאז הוא חדל להישען על כוחו ומוסר את עצמו לידי שם שמים, ועל זה מסיים בעל היכל הברכה: ומחמת גודל האור השופע עליו לא ירגיש בהרפות ובביונות, אין הכוונה שהביונות אינו קיים, אלא שכאשר לבו של האדם מתמלא באור האמונה, ההרפות והביונות חדלים להיות מרכז עולמו. מי שעוסק בשאלה כיצד הוא עומד לפני הקב"ה, נשבר

הרבה פחות ממה שהושבים עליו בני אדם, נמצא, שאין עבודת האדם להתחיל בכל יום מחדש בחיפוש אחר מוחין, רגשות והשגות. עבודתו היא להתחיל כל בוקר מחדש באמונה פשוטה. כאשר יסוד זה קיים, אם יאירי המוחין – יודה לה' עליהם; ואם לא יאירי – גם אז עבודתו שלמה, מפני שהיא נשענת על יסוד שאינו משתנה לעולם: אמונה פשוטה ותמימה בבורא עולם, ודבקות ברצונו יתברך בכל מצב.

יהי רצון שנזכה כולנו להיות מן החולכים בדרך זו – להחזיק באמונה פשוטה גם בשעת האור וגם בשעת החסר, גם בזמן שיש מוחין וגם בזמן שאין מוחין; ומתוך אותה אמונה יקוים בנו: "וצדיק באמונתו יחיה", ונזכה שיאיר לנו הקב"ה אור חדש בעבודתו, מתוך דבקות, שמחה, ענווה ואמת.

פרי הארץ – פ' וירא

...כלל דמלתא לפי ערך גודל ההשגה והעבודת את זה לעומת זה עשה הביטול ומחשבת חוץ מהיפוך להיפוך הקטן לפי קטנו והגדול לפי גדלו בכדי שיבא אל העזר הנ"ל. אבל במה הוא נעזר מנפילתו בהתנגדות ה' העיקר הוא ע"י האמונה הגדולה ופשוטה בלי שום טעם וסברות כלל, שהרי באותה השגה והעבודת שהשיג כבר נפל לשכנגדו, לכן יראה להתחזק באמונה הגדולה ופשוטה בחזקה. וזהו העזר שהקב"ה עוזר לכל אדם בכל יום נגד היצה"ר בהשפעתו לאדם את האמונה זו להתחזק בו ית' ועל ידה יקום על משענתו.

ועכשיו, בעזרת ה', נתחיל לעיין בעיקר היסוד שהנני מבקש לעמוד עליו, ולהוציא ממנו כלים למעשה לעבודת ה' בחיי היומיום. נלמד את דברי קדשו של בעל ה"פרי הארץ" בפנים, כי ה' הטובה עלינו, ונשתדל להבין לא רק את עומק דבריו, אלא גם כיצד להחיות בהם את עבודתנו בפועל. אולם קודם שניכנס אל לשונו הקדושה, מן הראוי לסכם בקצרה את היסודות שנתבאר עד כה סיכום זה ישמש לנו כמבוא וכמפתח להבנת המשך דבריו, ומתוכו נוכל לראות כיצד כל היסודות שהקדמנו מתלכדים לכדי מהלך אחד שלם, אשר ממנו נלמד בעזרת ה' הדרכה מעשית לחיי עבודת ה' בכל מצב – הן בשעת עלייה והן בשעת ניסיון והסתר. בהתחלת הפרשה ביאר יסוד גדול: שהניסיונות והנפילות אינם רק דבר המעכב את האדם בעבודת ה', אלא הם עצמם משמשים לו כ"עזר" בשלושה אופנים ניתן להבין את דברי בעל העקידה, שדווקא ה"כנגדו" הוא ה"עזר", בשלושה אופנים.

א. קיום הבחירה: לולא התנגדותו של היצר הרע בכל ענייני עבודת ה', הייתה הבחירה החופשית מתבטלת. אילו הייתה הדרך אל הטוב קלה ופשוטה ללא כל התנגדות, לא היה מקום לניסיון, וממילא לא היה מקום לשכר ולעונש. נמצא, שהיצר הרע עצמו משמש כ"עזר", שכן על ידו מתאפשרת עבודת הבחירה, ומתוך ההתמודדות זוכה האדם לשלמותו.

ב. קיום התענוג שבהשגה: אילו הייתה ההשגה האלוקית מאירה תמיד ללא הפסק, היה התענוג שבה מתקנה. טבע האדם הוא שכל דבר קבוע נעשה להרגל, וכאשר אין הפסק בין הארה להארה, שוב אין האדם חש במתיקותה. דווקא ההסתר וההתנגדות יוצרים את כוח ההתחדשות, עד שכאשר האור שב ומאיר, הוא מתקבל בשמחה ובהתפעלות מחודשת.

ג. סדר העבודה של "רצוא ושוב": אין בכוחו של אדם להכיל גילוי מתמיד של אור והשגה. לכן סדר עבודת ה' נקבע בבחינת "רצוא ושוב" – עת של התקרבות והתגלות, ועת של הסתר והעלם. אין ההסתר בא כדי להרחיק את האדם, אלא כדי להכנינו לקבל אור גדול יותר. נמצא שגם ההתנגדות עצמה היא בכלל ה"עזר", שכן על ידה נעשה האדם כלי רחב יותר להכיל את האור, ובלעדיה לא היה יכול לעמוד בגודל ההשגה לאורך זמן. לפי זה מתבאר ש"אעשה לו עזר כנגדו" אינו רק עניין שבין אדם לחברו, אלא יסוד בכל עבודת ה'. פעמים שהעזר הגדול ביותר לאדם הוא דווקא מה שנראה כמתנגד לו. היצר, ההסתר, הניסיון והירידה אינם באים לבטל את עבודתו, אלא לבססה על יסוד עמוק ואמיתי יותר. על ידם מתקיימת הבחירה, מתחדשת מתיקות ההשגה, ונבנית עבודת ה' בדרך של "רצוא ושוב", עד שההתנגדות עצמה מתבררת כעזר הגדול ביותר להתקרבות אל הבורא. ניתן להמחיש יסוד זה בדוגמה פשוטה. כאשר מתעורר באדם ניסיון במידת הכעס, והוא מתאמץ בכל כוחו שלא להיכנע לו, הרי עצם ההתעוררות של המידה היא פתיחת הנפש, לולא הניסיון הייתה הנפש נשארת סתומה ואינה מתגלה. דווקא מתוך המאבק וההתגברות נפתחים כוחות פנימיים שלא היו באים לידי גילוי ללא אותו ניסיון, ומתוך אותה התגברות זוכה האדם להשגה חדשה, לקרבת אלוקים עמוקה יותר ולמדרגה שלא היה מגיע אליה אלמלא עבר את המאבק.

כלל דמילתא: אחר שביאר שם בשם בעל העקידה על הפסוק אעשה לו עזר כנגדו (בראשית ב, יח), שיש פעמים שההתנגדות עצמה

היא העזר הגדול ביותר לאדם. אין ה"כנגדו" בא לעכב את האדם, אלא לסייע לו להגיע אל תכליתו, כאשר הוא מבאר הנ"ל בשלושה אופנים:

האחד: – קיום הבחירה. אלמלא היה האדם פוגש התנגדות בעבודת ה', לא הייתה קיימת בחירה חופשית. וכבר נאמר את זה לעומת זה עשה האלקים (קהלת ז, יד). אילו היה הטוב גלוי ללא כל העלם והתנגדות, הייתה עבודת האדם נעשית מתוך הכרח, וממילא היו מתבטלים הבחירה, השכר והעונש. נמצא, שהיצר וההתנגדות הם עצמם ה"עזר", שעל ידם מתאפשרת עבודת האדם.

השני: – קיום התענוג שבהשגה, אילו הייתה ההשגה האלוקית מאירה תמיד ללא הפסק, היה התענוג שבה נפגם, שכן טבע האדם שאין הוא מרגיש הנאה בדבר הקבוע תמיד, דווקא ההסתר וההעלם יוצרים את כוח ההתחדשות, וכאשר האור שב ומאיר, מורגשת מתיקותו מחדש.

והשלישי – סדר העבודה של "רצוא ושוב אין בכוחו של אדם להכיל גילוי מתמיד של אור והשגה. לפיכך סדר עבודת ה' הוא בבחינת "רצוא ושוב" – עת של התגלות ועת של העלם. ההסתלקות אינה באה לרחק את האדם, אלא להכניס לקבל אור גדול יותר. נמצא שגם ההתנגדות וההסתר הם בכלל ה"עזר", שכן בלעדיהם לא היה האדם יכול לסבול את עוצמת האור ולהתקיים בו לאורך זמן. לפי זה מתבאר שאין ההתנגדות הפך הטוב, אלא אמצעי להגיע אליו. פעמים שדווקא מה שנראה לאדם כמונע אותו מלהתקדם, הוא הכלי שבאמצעותו הקב"ה בונה את בחירתו, מעמיק את אמונתו ומכשיר אותו לקבל השגות גדולות יותר.

וממשיך: מכאן יסוד גדול בעבודת האדם **לפי ערך גודל ההשגה והעבודות**, כך ערך ההתנגדות ככל שהקב"ה מיעד לאדם מדרגה גבוהה יותר בעבודתו, כך הוא מעמידו בניסיונות עמוקים יותר. אין זו דחייה, אלא הכנה; אין זו התרחקות, אלא בניין, דווקא הקשיים הגדולים מעידים שלפני האדם שליחות גדולה יותר, והם הכלים שבהם מכשירו הקב"ה לתפקידו, זהו גילוי גדול לכל עובד ה', ובפרט לבחורי חמד העוברים ניסיונות, אכזבות ודחיות, כאשר נדמה לך שהדרך נסגרת, אל תחשוב חלילה שהקב"ה הרחיק אותך, אדרבה, זכור תמיד את היסוד לפי ערך גודל ההשגה, כך ערך ההתנגדות, הקב"ה אינו מנסה לשבור אותך, אלא לבנות אותך, אין זו הוכחה שאינך רצוי, אלא להפך – סימן שהקב"ה מאמין בכוחות שהטמין בך, ומייעד אותך להאיר אור גדול בעולם, אולם כדי לשאת אור גדול דרושים סבלנות, התמדה ויישוב הדעת.

אמרת פעם לבחור שהיה שבור לאחר שנרחה ממקומו

זכור את אשר לימדו אותנו ניצולי השואה: לאחר שנים של גיהנום על ידי אדמות, כאשר איבדו את הוריהם, ילדיהם, משפחותיהם, בתייהם וכל רכושם, לא אמרו נגמר הכול אדרבה, הם אמרו זו תהיה הנקמה שלנו, נמשיך לבנות את עם ישראל, נקים בתים של תורה וקדושה, נלמד תורה, נקיים מצוות, ונראה לעולם כי אין בכוחו של הרשע לעקור את נצח ישראל. כמה פעמים שמענו מזקני אותו דור אומרים בידיש א נקמה אויף היטלער ימ"ש? מיר האבן זיך נישט אונטערגעגעבן; מיר

האבן צוריק אויפגעבויט כלל ישראל, לא נתנו לרשע לשבור את רוחנו. לא נשארנו שקועים בכאב, אלא הוספנו חיים, אמונה, תורה וקדושה. זו הייתה תשובתם האמיתית לכל מבקשי רעתנו.

כך גם אתה: אל תיתן לקושי שהיה לך עם המנהל, או עם כל אדם אחר, להגדיר מי אתה. ייתכן שכעת אינך נמצא בין כותלי הישיבה, אך אין פירוש הדבר שנפלת ממדרגתך. מקומו הנוכחי של האדם אינו מעיד על עתידו, ואינו קובע את ערכו.

אל תפנה למקומות שאינם ראויים, ואל תשקע בייאוש, זכור תמיד: המקום שבו אתה נמצא היום אינו קובע היכן תהיה מחר, פעמים שדווקא הירידה היא תחילתה של עלייה גדולה, אם האדם נשאר נאמן לייעודו, אל תעסוק בניצוחו של המנהל, של ההורים או של מי שפגע בך, הניצחון האמיתי אינו להוכיח שהזולת טעה, אלא לנצח את עצמך ולבנות את עתיד, התשובה האמיתית אינה בכעס, במריבה או בהוכחת הזולת. התשובה האמיתית היא לומר לעצמך בכל יום מחדש: **עבד נאמן אני לה'**, ולתורתו ולהיות בן תורה באמת, עובד ה' באמת, ולא לתת לשום אדם או מאורע להרחיק אותך מן הדרך.

העיקר – שיהיה לך קשר של קיימא עם מורה דרך ירא שמים, שיוכל להדריך אותך בכלליות ובפרטיות, בעבודת ה', בלימוד התורה, בקיום המצוות ובהכרעה נכונה בכל צומת בחיים. אדם ההולך לאור הדרכה נאמנה זוכה ליציבות, ליישוב הדעת ולשמירה מטעויות, שכן אין אדם רואה את עצמו תמיד באור נכון, וכבר אמרו חז"ל עשה לך רב.

כמו כן, היזהר שלא להיסחף אחר עצות והשקפות שאינן מיוסדות על דרך התורה. כאשר אדם עובר תקופה של בלבול, קושי או חולשה, טבעו לחפש פתרונות מהירים, אולם דווקא אז הוא זקוק להדרכה הבנויה על יראת שמים, דעת תורה ואחריות. לא כל עצה הנשמעת נעימה או מושכת באותה שעה היא גם העצה הנכונה.

בפרט יש להתחזק במצוות **כיבוד אב ואם**, שעליה הבטיחה התורה בפירוש: **פֶּבֶד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ... לְמַעַן יָאָרְכוּ יְמֶיךָ וְלִמְעַן יֵיטֵב לָךְ** חז"ל לימדונו שאין זו רק הבטחה לשכר בעולם הבא, אלא סגולה לחיים של ברכה, ליישוב הדעת ולהמשכת סייעתא דשמיא בעולם הזה. גם כאשר יש לאדם התמודדויות או אי־הבנות, עליו להשתדל ככל יכולתו לקיים מצווה יקרה זו מתוך כבוד, סבלנות והכנעה, ובכך הוא זוכה לברכת התורה ולהארת השכינה בחייו.

וכן הרגל את עצמך להתפלל בכוונה, ללמוד בהתמדה כפי כוחך, לשמור על סדר יום קבוע, לישון בזמן ולקום בזמן, ולהעמיד את כל חייך על יסודות התורה, דווקא הסדר, הקביעות וההתמדה הם שמעניקים לאדם כוח לעמוד גם בזמנים קשים, שמור על הגדרים והסייגים, לא מפני לחץ חברתי ולא מפני פחד מבני אדם, אלא מפני שאתה יהודי, בן למלך מלכי המלכים, וכל שאיפתך היא לעשות את רצון קונן.

וכאשר תמשיך בדרך זו בעקביות, עוד תראה בעזרת ה' שכל הקשיים שעברת לא היו אלא אבני בניין שהכינו אותך לבניין גדול יותר. כשם שיוסף הצדיק יצא מבית האסורים אל כס המלכות, וכשם שניצולי השואה קמו מתוך החורבן והקימו מחדש את עולם התורה, כך גם כל

יהודי יכול להפוך את כאבו לכוח, את ניסיונותיו למדרגות, ואת עברו ליסוד שעליו יבנה עתיד של תורה, אמונה וקדושה.

אל תיסחף אחר דעותיהם של קצרי הדעת, ואל תבקש את אישורם של בני אדם. שלמה המלך כבר לימדנו **קנה לך חבר** טוב ונאמן לה' ולתורתו, שמכבד אותך, אוהב אותך באמת, ומוכן לומר לך את האמת מתוך אהבה. חבר כזה יסייע לך לעבוד על מידותיך, להתחזק ביראת שמים, ולהוסיף לעלות מיום ליום בעבודת ה'.

כאשר אדם בוחר בכל יום מחדש בדרך התורה, מתקיים בו הפסוק **וַבְּחִרְתָּ בְּחַיִּים** אין זו בחירה חד-פעמית, אלא בחירה יומיומית באמת, בקדושה, ובנאמנות לרצון ה', זו היא התשובה האמיתית והחזקה ביותר לכל מי שלא האמין בך, לא במילים תוכיח את צדקת דרכך, אלא בחיך. ככל שתוסיף להתעלות, להתמיד ולבנות את עצמך, כך יתברר למפרע שכל הקשיים לא נועדו לעצור אותך, אלא להצמיח אותך ולהוביל אותך אל הייעוד שהקב"ה הכין עבורך.

דמיין לעצמך, בעזרת ה', שבעוד חמש שנים תביט לאחור. לא תזכור בעיקר את הכאב, אלא את הצמיחה, תראה שלא הקשיים הם שהגדירו אותך, אלא הדרך שבה בחרת להתמודד עמם, אז תבין שכל אותם ניסיונות לא נועדו לשבור אותך, אלא לבנות אותך, הם היו אבני הבניין שעליהן צמחת, ומהן נבנתה קומתך הרוחנית.

על כן, אל תיכנע ואל תתייאש, קבל על עצמך לומר בכל יום **איני נכנע, אני ממשיך לגדול, אני ממשיך לבנות, ובעזרת ה' – אצליח**, זוהי דרכו של בן תורה. זוהי דרכו של עובד ה', התשובה האמיתית לכל קושי אינה בכעס, במחלוקת או בהאשמת אחרים, אלא בהוספת אור: עוד תורה, עוד תפילה, עוד יראת שמים, עוד תיקון המידות ועוד מעשים טובים.

וכאשר אדם מוסיף אור, מתקיימים בו דברי הכתוב **כִּי נִרְמְזָה וְתוֹרָה אֲזַר גַּם הַקֶּבֶ"ה מְסִייע בידו**, מוליכו בדרך הישר, ומברך את עמלו, עד שיזכה לראות בעיניו כיצד כל מה שנראה בתחילה כחושך וכמכשול, היה למעשה הכנה לישועה גדולה יותר, חזק ואמץ, אל תירא ואל תחת, המשך ללכת בדרך התורה באמונה, בעקביות ובשמחה, והקב"ה יצליח את דרכך ותראה ברכה והצלחה בכל מעשה ידיך.

אם יתבונן מעט בכנות ובאמת

לכל אדם יש את עבודתו המיוחדת ואת הקשיים השייכים לשורש נשמתו, אין צורך שאחרים יאמרו לו מה עליו לתקן, שכן אם יתבונן מעט בכנות ובאמת, ימצא בעצמו את נקודות החולשה הטעונות תיקון, אלו הם המקומות שבהם מבקש ממנו הקב"ה לבנות את עצמו, אלא שדווקא כאן טמונה הסכנה. כאשר האדם מגלה את חסרונותיו, עלול הוא לחשוב שהם ראייה לריחוק. אולם האמת היא להפך: פעמים רבות אותם קשיים עצמם הם הסימן שעל ידם עתיד הוא להגיע למדרגתו הגבוהה ביותר, ההתנגדות אינה עדות לכישלון, אלא גילוי של גודל התפקיד שהוטל עליו.

נמצא, שככל שהאור העתיד להאיר באדם גדול יותר, כך גם הניסיון שקדם לו גדול יותר, וכאשר האדם מקבל את ההתנגדות באמונה, ומתמיד בעבודתו אף בשעת הסתר, מתברר למפרע שכל ה"כנגדו" לא היה אלא ה"עזר" שהכין אותו להגיע אל שלמותו. אלא שדווקא כאן טמונה הסכנה. כאשר האדם מגלה את חסרונותיו, עלול הוא להישר, מצד אחד הוא מבין שהדבר מחייב אותו לעמול ולתקן את דרכיו, ומצד שני עלולה להתגב לבו ענווה פסולה, עד שהוא משפיל את עצמו ונופל לעצבות ולייאוש, אולם זו טעות גדולה. אם האדם יודע שכל הקשיים וההתנגדויות אינם באים להפילו אלא לרוממו, משתנה כל מבטו על הניסיון, הרי כבר אמרו חז"ל **נתת ליראיך נס להתנוסס הניסיון נקרא "נס"**, מפני שתכליתו לרומם ולהגביה את האדם.

משל למה הדבר דומה? לאדם שהשליכוהו לתוך מקום מלא בוז וטיט. כל עוד הוא סבור שאין שם אלא לכלוך, אין לו אלא צער ומיאוס. אולם אם ייודע לו שבתוך אותו בוז טמון יהלום יקר ערך, שוב אין עיניו נשואות אל הכלוך, אלא אל האוצר הגנוז בתוכו. אף שהוא מוכרח לעבור דרך הבוז, כל מחשבתו נתונה אל התכלית. כך הם הניסיונות של האדם, לעיתים הם נראים כירידה, כהסתר וכחושך, אך באמת בתוכם גנוזה העלייה הגדולה ביותר, מי שמבין זאת אינו מתייאש מחולשותיו, אלא משתמש בהן כמנוף לצמיחה. במקום לראות בהן הוכחה לריחוקו, הוא רואה בהן הזמנה מן השמים להתקרב יותר אל הבורא, נמצא שאין תפקידו של האדם לברוח מן הקושי, אלא לגלות את היהלום הטמון בו, וככל שהניסיון גדול יותר, כך יש מקום להאמין שהאוצר הגנוז בו גדול יותר, דווקא מתוך אמונה זו זוכה האדם להפוך את הירידה לעלייה, ואת ההתנגדות עצמה ל"עזר כנגדו", עד שהניסיון נעשה כלי לבנינו ולשלמותו.

כשמוצאים יהלום, אין נכנסת במחשבת המוצא שום ענווה פסולה; וזאת משום שאין זה הוא בעצמו, אלא שאין ברירה וצריך להוציא משם את היקר והערך, כמו כן, בעת שאדם נפל לתוך הבוז הפרטי שלו, עליו לדעת אחרי הנפילה שהשי"ת נמצא עמו שם דייקא להקימו, או שיהיה לו לעזר להגיע לאחד מג' האופנים הנ"ל. ולכן עליו לידע כי זה **לעומת זה עשה** האלקים בעת שאדם בא לאיזו השגה בעבודת ה', **הביטול ומחשבת חוץ** בא ביטול הקשיים על ידי מחשבות חוץ, מחשבות חיצוניות וזרות המבטלות את ההשגה בעבודת ה' והרגשת שליליות המביאה דכאון ויאוש בכלל זה.

ההתנגדות עצמה נעשית כלי ועזר להתקרבות אל ה'

ומוסיף ה"פרי הארץ" שעל האדם לדעת שזוהי דרכה של עבודת ה' אצל כל אדם ואדם. אין מי שנמלט מן ההתהפכויות ומן ההתמודדויות **מהיפוך להיפוך** אין מי שנמלט מן ההיפוכים העוברים על נפשו בעבודת ה', מהארה להסתר, מהתעוררות ליושב ומקרבת ה' להסתרת פנים; אלא שכל אחד עובר היפוכים אלו לפי מדרגתו, אלא שכל אחד חווה אותן לפי מדרגתו **הקטן לפי קטנו** - מי שהשגתו ועבודתו עדיין במדרגה קטנה, גם ההתנגדות והבלבולים הבאים כנגדו הם במידה קטנה. ואילו **הגדול לפי גדלו** - ככל שאדם עולה ומתגדל

בעבודת ה', כך גם הניסיונות, הבלבולים והנפילות האפשריות גדלים בהתאם למדרגתו.

וכל זאת אינו אלא **כדי שיבא את האדם אל העזר הנזכר לעיל** שעליו דיבר ה"פרי הארץ" קודם לכן, דהיינו שלושת אופני העבודה שביאר, שבהם דווקא ההתנגדות עצמה נעשית כלי ועזר להתקרבות אל ה'. שכן מבואר בדבריו (פרשת קדושים), שכל דבר והיפוכו עומדים זה לעומת זה מן הקצה אל הקצה, ולכן "כל הגדול מחברו – היפוכו גם כן גדול יותר ככל שהמעלה גדולה יותר, כך גם הכוח המתנגד לה גדול יותר; וכפי גודל מעלתו של האדם, כך עלולה להיות גם עוצמת נפילתו. ובזה מתבאר היטב מאמר חז"ל (סוכה נב.) כל הגדול מחברו – יצרו גדול הימנו אין זו גנותו של האדם הגדול, אלא אדרבה, זהו סימן למדרגתו. הקב"ה מעמיד כל אדם בניסיון הראוי למדרגתו, כדי שעל ידי ההתגברות וההכנעה יזכה לעזר האלוקי, ומתוך כך יעלה למדרגה גבוהה יותר בעבודת ה'.

ולפי זה, כאשר באים לאדם מחשבות זרות, תאוות רעות או ניסיונות קשים, או איזה צער ועגמ"ג חלילה, אל ימהר להסיק מכך שהוא איש רע ומנוול, אדרבה, מכאן ילמד עד כמה גדול האור והטוב הגנוז בו בבחינת זה לעומת זה ככל שהאדם מיועד למדרגה גבוהה יותר, כך גם ההתנגדות העומדת כנגדו גדולה יותר. ומשום כך עליו להתחזק ולהתגבר בבחינת שבע יפול צדיק וקם, – שאין עיקר מעלתו של הצדיק בכך שאינו נופל, אלא בכך שאינו נשאר בנפילתו. "ער כאפט דעם דופק", תופס את נקודת האמת, ואינו מניח לעצמו להיכנס לייאוש ולעצבות. תחת זאת הוא מתעורר לחרטה על העבר, מקבל על עצמו את העתיד, ושב לעבודת ה'.

אולם עדיין נותרת השאלה הגדולה. כאשר אדם זוכה להשגה ולתענוג בעבודת ה', ולאחר מכן בא עליו ניסיון, והוא נופל ממדרגתו ואינו מסוגל לעבוד את עבודתו הקודמת, עד שנעשה ריק וריקן כבן כפר – במה יוכל להיאחז? מהיכן ישאב כוח לקום? כיצד יעמוד בשעת הניסיון, כאשר הוא מרגיש שבן רגע הוא עומד ליפול?

על שאלה זו עומד ה"פרי הארץ" להשיב בהמשך דבריו. לאחר שגילה לנו את סדר העבודה של "רצוא ושוב". ולכן, בן אדם, הנני מבין את שאלתך. אכן, כל היסודות שנתבארו עד עתה אמת הם, שההתנגדות עצמה היא חלק מסדר עבודת ה', והיא באה לרומם את האדם. אולם עדיין שואל אתה **אבל במה הוא נעזר מנפילתו בהתנגדות ה'?** במה נעזר האדם לאחר שנפל? כיצד יוכל לעמוד בשעת הניסיון, כאשר נדמה לו שכל השגותיו אבדו ממנו?

ועל כך בא ה"פרי הארץ" לגלות את היסוד שעליו עומדת כל עבודת האדם בשעת ההסתר והנפילה, לאחר שביאר כי סדר העבודה הוא שהאדם עולה ממדרגה למדרגה, ובכל עלייה מזדמנת לו התנגדות הראויה למדרגתו, מתעוררת השאלה המעשית: במה ייעזר האדם לאחר שנפל? כיצד יוכל לקום מנפילתו כאשר הוא שרוי בחושך ובמצוקה? כיצד יעמוד בשעת הניסיון, כאשר הוא מרגיש שבן רגע הוא עומד ליפול, וההתנגדות מתגברת עליו?

הלא פעמים שהאדם, לאחר שזכה להשגה ולמדרגה בעבודת ה', נופל ממנה לפתע, עד שנעשה ריק וריקן, כבן כפר שאיבד את כל מעלתו.

באותה שעה נדמה לו שאין בידו עוד במה להיאחז. אם כן, מהו העוגן שעליו יוכל להישען? מהו הכוח שיקים אותו מנפילתו וישיבו אל עבודת ה'?

ועל שאלה זו משיב ה"פרי הארץ" תשובה אחת. הכוללת את כל יסוד עבודת האדם **העיקר העזר לאדם לקום מנפילתו הוא על ידי האמונה הגדולה ופשוטה, בלי שום טעם וסברות כלל ומבאר** (פרשת תצוה – זכור), שכל עיקר אחיזת היצר הרע היא במקום שהאדם מבקש להבין ולהשיג. היצר מפתה את האדם לחשוב שאם רק יבין את כל מה שעובר עליו, ויראה כיצד הכול לטובתו, אזי יוכל לעמוד בניסיון. אולם דווקא כאשר אין האדם משיג ואינו מבין את הנהגת ה', שם בא היצר הרע לקררו, להחליש את לבו ולהפילו.

וממשיך ה"פרי הארץ" הטעם מדוע ה'עזר' הוא דוקא אמונה פשוטה בלא טעם וסברה **שהרי באותה השגה והעבודות שהשיג כבר** קודם נפלתו בהסתרות **נפל** עתה עמה **לשכנגדו** שהנסיון היינו כשאדם כבר נפל בשעה שאין לו מוחין והשגה או מעמידין אותו בניסיון **לכן יראה להתחזק באמונה הגדולה ופשוטה בחזקה** למעלה מטעם ודעת והשגה בחזקה ומוסיף יסוד שבה צריך ללכת בחזק, והדבר אינו קל ופשוט, שבטבע אינו רוצה פשטות אלא רוצה 'אחיזה' בעבודת ה', הוא רוצה להבין לומר סברא, ולהרגיש טעם הטוב, וזה נותן לו הדלק דחיפה להמשיך, אך להסתובב כמו האדם פשוט, זה לא מתאים לו, הוא חושב לעצמו האמנם כל השגותי הן כמו של האדם פשוט? אינו רוצה להיות כך, ולכן צריך האדם לקבל עצמו בכח להסכים לרצון ה' וזה פי בחזקה.

לכן עצת ההצלה אינה להרבות בהשגות ובחשבונות, אלא להיאחז במה שאינו מושג כל זמן שהאדם נשען על שכלו, על הרגשתו ועל טעמו בעבודת ה', יש מקום ליצר הרע לאחוז בו ולהפילו. אולם כאשר הוא משליך את יתרו על הקב"ה ונאחז באמונה פשוטה, שאינה תלויה בהבנה ואינה זקוקה לטעמים ולסברות – שם אין ליצר הרע אחיזה.

נמצא, שהאמונה הפשוטה אינה רק מעלה נוספת בעבודת ה', אלא היא ה"עזר" האמיתי של האדם בשעת הנפילה, דווקא כאשר כל ההשגות מסתלקות, וכל ההרגשות מתערערות, נשארת האמונה התמימה, שהיא הדבקות בעצם הבורא יתברך. בכוחה של אמונה זו יכול האדם לקום מנפילתו, להתחזק מחדש, ולהמשיך בעבודת ה' גם מתוך החושך, עד שיזכה שוב לאור ולקרבת אלוקים. מהי אותה אמונה גדולה ופשוטה, היא מידת התמימות, שעיקר אחיזתו של האדם בה נצרכת דווקא בזמנים אלו?

הקב"ה משפיע בכל יום לכל יהודי כוח חדש להתחזק בו יתברך. אולם טבעו של האדם החומרי הוא לבקש תמיד אמונה הבנויה על השגה, על הוכחות ועל הבנה שכלית. הוא מתקשה להסתפק באמונה פשוטה ותמימה, וכאשר ההשגות מסתלקות – הוא נופל, אבל אם ירגיל את עצמו לחיות באמונה פשוטה, תהיה זו העמידה האיתנה שלו כנגד היצר הרע וכנגד כל הנפילות.

ושוב לסדר עבודה זה - לעצור, ליישב את דעתו, לברר את רצון ה', ולהתייעץ עם רב ועם חבר נאמן - הולכת ונבנית בקרב דעת אמיתית, ודעת זו מולידה אמונה זכה. אז אין הוא מונהג עוד על ידי רגשות חולפים או תגובות רגעיות, אלא על ידי אור התורה, יראת שמים ויישוב הדעת, עד שכל הנהגתו נעשית מכוונת יותר לרצון ה'.

ושנית - לפעול שהדעת תרד אל הלב, זה נעשה על ידי תפילה, דיבור, מחשבה והתבוננות, עד שיתקיים בו הפסוק וידעת היום והשבות אל לבבך. ככל שהאדם מרגיל את עצמו לדבר דיבורי אמונה, להתפלל ולחשוב מחשבות של ביטחון, כך נעשות תחושותיו מתואמות יותר עם ידיעותיו. וכדברי דוד המלך האמנתי כי אדבר, מסופר סיפור שתלמיד המגיד ממזריש זי"ע ביקשו לדעת כיצד אפשר לקיים את דברי חז"ל חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה שלחם המגיד אל הרה"ק ר' זושא מאניפולי זי"ע כשהגיעו לביתו ומצאוהו חי בעניות ובייסורים גדולים, סיפרו לו לשם מה נשלחו. הביט בהם רבי זושא בתמיהה ואמר: "איני יודע מדוע שלח אתכם אלי, שהרי מימי לא אירע לי דבר רע".

לא מפני שלא היו לו ייסורים, אלא מפני שדעתו ולבו היו מאוחדים לגמרי. כל מה שבא מאת הקב"ה היה בעיניו טוב גמור, ולכן לא הרגיש את המציאות כפי שהרגישה אחרים. אמנם מדרגה זו גבוהה מאוד, אך ממנה אנו לומדים את כיוון ההליכה. כל צעד קטן שבו האדם מקרב את לבו אל דעתו, וכל מאמץ להאמין גם בשעת קושי, כבר משנה את כל איכות חייו. אחד ממאבקי הגדולים של האדם הוא לשמור על אותו וידעת היום פעמים שהוא עולה ופעמים שהוא יורד, באותן שעות בא היצר הרע ומנסה לשכנעו שהרגשות הקשים הם האמת, שהיאוש הוא המציאות, ושכל מה שלמד והתבונן בו אינו אלא דמיון, אך זו עצת היצר, הרמב"ם (במורה הנבוכים ובשמונה פרקים). הפועל באמצעות כוח המדמה, המצייר לאדם כאילו הרגשתו היא האמת, כאשר האדם חש פגיעה, כעס או ייאוש, נדמה לו שכך הם פני הדברים באמת, בעוד שאין אלו אלא רגשותיו באותה שעה. משום כך עליו לעצור, ליישב את דעתו, ולברר לא מה הוא מרגיש בלבד, אלא מהי האמת על פי התורה ומהו רצון ה' ממנו באותו רגע.

אולם התחושות אינן הדעת, והרגש אינו קובע את האמת. הבחירה האמיתית נשארת תמיד ביד האדם להחזיק באמונה ובדעת שקנה, גם כאשר הלב עדיין אינו מרגיש זאת. יש לבאר כי אמונת ישראל הבנויה על מסורת האבות (כרוזי מאמר א') וכדברי הרמב"ם (סוף פ' בא) אין אדם מוריש שקר לבניו, אינה מיוסדת על התפעלות רגשית בלבד, אלא על הכרה ודעת. רגשות עשויים להתעורר ולהיחלש, אולם יסוד האמונה עומד על הכרת האמת, ומתוכה נולדים גם הרגש והדבקות. וכבר כתב הרמב"ם (הלכות יסודי התורה ח, א) משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה, שהאמין על פי האותות יש בלבו דופי. הרי שאין יסוד האמונה נסמך על התפעלות מן המוחש או מן הנס, אלא על ידיעת האמת שהתבררה לישראל.

וכן מצינו אצל אבינו הראשון, אברהם אבינו ע"ה, שהנחיל את האמונה לכל זרעו, לא באה אמונתו מתוך התפעלות חושית או חוויה רגשית, אלא מתוך התבוננות עמוקה באמת המציאות. הכיר שאין הבורא יתברך חלק מן הבריאה, ואינו גוף ולא כוח בגוף, אינו נתפס בחושים

שיאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך מחיה את כל העולמות בכל רגע ורגע, וכי "בידך לגדל ולחזק לכל". לא רק שברא את העולם בעבר, אלא שהוא מנהיגו ומשגיח עליו בכל עת ובכל שעה. כמו שבעל ה'החזון איש ז"ל הגדיר את האמונה כנטייה דקה מעדינות הנפש. כלומר, האמונה איננה דבר זר המושתל באדם מבחוץ, אלא היא הנטייה הטבעית והעמוקה של נשמת ישראל. יהודי נולד מאמין, ובפנימיות נפשו הוא חש שיש בורא לעולם המנהיג את הכול.

יש לעיין בביטוי "אמונה פשוטה", לכאורה, כל אמונה היא אמונה פשוטה. אלא שביטוי זה בא להדגיש שהאמונה אינה נשענת בעיקר על הוכחות שכליות, אלא על קבלת האמת שנמסרה לנו במסורת ישראל. כך מבואר בהקדמת ספר החינוך, שהאמת הברורה במין האנושי היא היכולת להאמין לעדות נאמנה, אין פירוש הדבר שאין מקום לשכל, ואדרבה, גם השכל מחייב לקבל עדות אמינה. אלא שההתאמתות אינה נוצרת מן ההוכחות בלבד, אלא מן האמון באמת שנמסרה. כשם שיש לאדם כוח שכלי לתפוס דבר מתוך ראייה והוכחה, כך יש בו כוח נפשי לקבל אמת על ידי עדות נאמנה. זהו פירושה הפשוט של האמונה.

אולם בפנימיות התורה נתבאר עמוק יותר, אמונתו של יהודי במציאות הבורא אינה רק קבלה של מסורת, אלא גילוי של טבע נשמתו, משום כך אין הוא זקוק להוכחות כדי לדעת שיש בורא האמונה היא עצם חייו, והיא קודמת אף להבנתו, אלא שבמשך החיים עובר האדם ניסיונות רבים, הוא מתמודד עם צער, אכזבה, כאב ולעיתים אף עם מחשבות קשות כלפי המציאות הסובבת אותו. דווקא בשעות אלו מתברר ההבדל בין הדעת לבין הרגש.

עבודת האדם בנויה על שני כוחות

ראשית: על האדם להרגיל את עצמו לברר בכל עת, מהו רצון ה' ממני ברגע זה? לא למה אירע לי כך, ולא מה האחר חושב עליי, אלא מה הקב"ה מבקש ממני עכשיו, כאשר מתעורר בלב סערת רגשות, כעס, עלבון או בלבול, אל ימהר להגיב. תחילה ישקוט את רעיוניו. יעצור לרגע, ינשום נשימה עמוקה, ויאמר לעצמו דא - יעצט - איך [כאן, עכשיו, אני] כלומר: איני חי בעבר ואיני עסוק בעתיד. איני עסוק באחרים. אני עומד עכשיו לפני הקב"ה, ועליי לבחור את התגובה הנכונה, רק לאחר שיישבה דעתו ישאל את עצמו: האם עליי להגיב או שמא מוטב לשתוק? כיצד מחייבת אותי ההלכה לנהוג? מהו רצון התורה במקרה זה? כיצד היה בן תורה נוהג במצב כזה?

על כן אמרו חז"ל עשה לך רב וקנה לך חבר, עשה לך רב - כדי לברר את רצון ה' ואת ההדרכה הנכונה בכל ספק ובהתלבטות וקנה לך חבר - כדי להתחזק יחד בעבודת ה', לעודד איש את רעהו, ולסייע זה לזה שלא להיגרר אחר הרגש או אחר רוח הזמן, כאשר האדם חוזר שוב

ואינו מתואר בשום ציור גשמי. מתוך עיון זה התבררה בלבו הידיעה שהקב"ה הוא ממציא כל המציאות מאין המוחלט, והוא יחיד שאין כייחודו. ומכוח הכרה זו נעשתה האמונה חלק מעצם מציאותו של אברהם, וממנה נמסרה בירושה לכלל ישראל, כמאמר הכתוב מורשה קהילת יעקב אין זו אמונה הבנויה על רגש חולף, אלא על הכרה פנימית עמוקה, המושרשת בנשמת ישראל.

אכן, אין הכוונה שהרגש אינו חשוב. אדרבה, כאשר האמונה מיוסדת על דעת והכרה אמיתית, היא מולידה אהבה, יראה, שמחה ודבקות. אולם אין הרגש היסוד, אלא הפרי, היסוד בעבודת עבודת האדם הוא ההכרה באמת האלוהית, ומתוכה צומחים כל רגשות הקודש. וזוהי מעלת המיוחדת של ישראל. האמונה אינה תלויה במה שהאדם רואה או מרגיש באותה שעה (כדברי חובות הלבבות, שער היחוד), אלא באמת האלוהית שאינה משתנה לעולם. אין יסוד האמונה בנוי על התפעלות הלב או על הארה רוחנית חולפת, אלא על הידיעה הברורה שהקב"ה הוא מחיה כל העולמות, משגיח על כל פרט ופרט, והוא לבדו היה, הווה ויהיה. וכבר יסד הרמב"ם (הל' יסודי התורה פ"א-ב) שיסוד כל היסודות ועמוד החכמות הוא לידע שיש שם מצוי ראשון, ומציאותו היא היסוד לכל הנמצא.

לכן, גם בשעת הסתר, כאשר אין האדם חש הארה או התעוררות, אין אמונתו נפגמת כלל, שכן היא אינה נשענת על הרגש אלא על האמת. אדרבה, דווקא אז מתגלה מעלתה של האמונה, שהאדם דבק בבורא לא מפני שהוא חש קרבה, אלא מפני שהוא יודע שהקב"ה קרוב אליו גם כאשר הוא עצמו אינו מרגיש זאת. וזהו גם עומק דברי הנביא וצדיק באמונתו יחיה (חבקוק ב, ד) חיותו של הצדיק אינה תלויה בשינויי המצבים, אלא באמונה הקבועה המחיה אותו בכל עת. וכן נאמר להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות (תהלים צב, ג) – החסד נראה ומתגלה בבוקר, אך דווקא בלילה, בזמן ההסתר, מתגלית האמונה, כאשר האור מסתלק והאדם ממשיך ללכת בדרכו של הקב"ה, מתברר שאמונתו אינה תלויה במה שהוא רואה, אלא באמת הנצחית.

אולם, מפני שהרגשות האדם, הבאים מכוחות שבע המידות – חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד ומלכות – הם חלק מטבע בריאתו, אי אפשר לאדם לבטל אותם. כשם שהקב"ה ברא את האדם זקוק לאכילה ולשתיה, ואין אדם יכול לומר: איני אוכל ואיני שותה שהרי בכך יאבד את חייו, כך גם ברא הקב"ה את האדם עם כוחות של אהבה, יראה, רחמים, התפארות, ניצחון ושאר רגשות, ואין האדם יכול לומר: "איני אוהב", "איני ירא" או "איני מרגיש". בעל כורחו רגשות אלו מתעוררים בו.

משום כך נתן לנו הקב"ה תורה ומצוות גם בתחום הרגשות. לא באה התורה לעקור את המידות, אלא לכוונן ולקדשן. כשם שניתנו לנו מצוות המדריכות אותנו מה לאכול ומה לא לאכול, ומה לשתות ומה לא לשתות, כך ניתנו לנו מצוות המלמדות את האדם מה ראוי לאהוב ומה אין ראוי לאהוב, ממי וממה לפחד, היכן להשתמש במידת החסד, היכן במידת הגבורה, ומתי לקנא או לנקום – כגון נקמת ה' – והיכן להיטיב ולעשות חסד עם הבריות. וכבר כתב הרמב"ם (הלכות דעות פרק ו') שהאדם נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו ואנשי מדינתו, ולכן חייב הוא להידבק בצדיקים ולהתרחק מן הרשעים. הרי שהתורה

אינה מסתפקת במעשה בלבד, אלא מדריכה את האדם כיצד לעצב את עולמו הפנימי ואת מידותיו.

נמצא שרוב מצוות התורה, הן שבכתב והן שבעל פה, אינן עוסקות רק במעשה החיצוני, אלא בעיקר בהכוונת כוחות הנפש והרגש. תכליתן היא שהרגשות יהיו כפופים לשכל המואר באור התורה, כדי שלא ימשכו את האדם אחר טבעו בלבד, אלא יהיו עצמם כלי לעבודת ה'. כאשר ההרגשות פועלות על פי הדרכת התורה והמצוות, הן אינן מחלישות את האדם ואינן מסיטות אותו מן האמת, אלא אדרבה – הן מחזקות את השכל, מקיימות אותו ומרוממות את כל אישיותו לעבודת ה'.

ובכוח זה, כאשר כל ההרגשות מתעוררות ופועלות על פי התורה והמצוות, מתגבר כוח השכל על כוח המדמה. אין השכל מניח לרגשות הטבעיים, העלולים להטעות את האדם ולהוליכו אחר מראה עיניו ותאוות לבו, להסיח את דעתו מיוצר בראשית ומשמירת קדושת התורה והמצוות. יסוד זה מבואר גם בדברי בעל התניא (פרקים כ"ו-ל"א) שהמידות אינן אויב שיש לעקרו, אלא כוחות שיש לבררם ולהעלותם לקדושה; ההבדל איננו בין רגש לחוסר רגש, אלא בין עצבות המחלישה את האדם לבין מרירות קדושה המביאה אותו לתיקון ולעבודה.

משום כך קבעה התורה מצוות גם בתחומי הרגש, כדי שכל כוחות הנפש יהיו עסוקים בקדושה, כך אין האדם בא להעריך את הנבראים רק מפני שלבו נמשך אחריהם, אפילו מצוות פרי עץ הדר שחיובב היופי בא לידי ביטוי בה, אינה אלא חיובב של מצווה בלבד; לאחר החג שוב אין לאתרוג כל חשיבות מצד עצמו, ללמדך שאין התורה מקדשת את החפץ, אלא את רצון ה' המתלבש בו, רעיון זה משתלב עם דברי ויקרא רבה (ל, יב) שארבעת המינים נעשים "אגודה אחת", וכל אחד מקבל את שלמותו מתוך התקשרותו לכלל ישראל ולקיום רצון ה'.

וכן מצינו באור החיים הקדוש (ריש פרשת מצורע), שעיקר קלקולו של האדם מתחיל כאשר כוחות נפשו יוצאים מגדר הקדושה, ואילו תיקונם הוא כאשר כל הכוחות חוזרים להיות משועבדים לרצון ה'. ובדומה לזה מבואר בצפנת פענח (פרשת תרומה), שתכלית עבודת האדם היא לעשות מכל כוחותיו משכן להשראת השכינה. נמצא שכל עניינין של המצוות התלויות במידות וברגשות הוא לרומם ולקדש את כוחות הנפש, עד שכל אהבתו, יראתו, שמחתו, קנאתו ושאר רגשותיו של האיש הישראלי יהיו עסוקים במצוות. על ידי כך אין האדם נמשך אחר טבעו להעריך את מה שלבו מתפעל ממנו, אלא כל התפעלותו נעשית לשם שמים. וכפי שמבואר בספרי הבעש"ט ותלמידיו, שעבודת ה' השלמה אינה בביטול כוחות הנפש, אלא בהפיכתם עצמם לכלים לגילוי רצון ה' בעולם.

אמונה פשוטה – יסוד כל עבודת ה'

לאחר שנתבאר בדברי ה"פרי הארץ" כי יסוד עבודת ה' הוא האמונה הפשוטה והתמימה, שאינה תלויה בהתפעלות הלב אלא בהכרה

הברורה והפשוטה במציאות ה' ובאחדותו, יש לעמוד על יסוד גדול נוסף היוצא מדבריו.

טעות היא לחשוב שעבודת ה' נמדדת לפי עוצמת ההרגשה. אדרבה, יסוד האמונה של ישראל אינו נבנה על הרגש כלל, אלא על הידיעה הפשוטה המושרשת בנשמת ישראל. משום כך מצינו שכל הדורות מסרו את נפשם על קדושת שמו יתברך, אף כאשר כל ההרגשות הטבעיות התנגדו לכך. האב מסר את בנו, והבן מסר את נפשו, לא מפני שהרגש הסכים לכך, אלא מפני שידיעת האמונה גברה על כל כוחות הגוף.

התורה אינה מבטלת את ההרגשות אלא מקדשת אותן

יסוד גדול הוא, שאין התורה דורשת מן האדם לבטל את טבעו, אלא לרוממו. אין רצון התורה שהאדם יהפוך למלאך, אלא שיהיה אדם קדוש. כל הכוחות שהטביע הקב"ה בנפש האדם – האהבה, היראה, הרחמים, הקנאה, השמחה, ההתפארות, הניצוח ושאר המידות – כולם נבראו לתכלית, ואין בהם כוח מיותר. אלא שכאשר כוחות אלו פועלים מצד הטבע בלבד, עלולים הם למשוך את האדם אחר ראיית העיניים ותאוות הלב. משום כך נתן לנו הקב"ה תורה ומצוות, כדי שכל כוח בנפש יקבל את מקומו הראוי. התורה אינה עוקרת את המידות, אלא מדריכה כיצד להשתמש בהן, יש אהבה של מצווה – אהבת ה', אהבת התורה ואהבת ישראל – ולעומתה יש אהבות שאסרה התורה. יש יראה המרוממת את האדם, היא יראת שמים, ולעומתה יש פחדים ודאגות שאין להם יסוד בקדושה.

תועלת השחייה לבריאות הגוף וחיווק הנפש לעמוד מול משברי הזמן

החז"ל הורו לנו כי מחויבות האב לבנו אינה מצמצמת ללימוד התורה בלבד, אלא עליו להכינו גם לחיי המעשה ולדאוג לביטחונו ולשלומו. על כן שנינו במסכת קידושין (כט.) ויש אומרים: אף להשיטו במים ופירש רש"י, שמא יזדמן הבן להפליג בספינה שתיטבע, ואם לא ידע לשחות יבוא לידי סכנה. מדבריו מבואר שאין זו מידת חסידות בלבד, אלא חלק מחובת האב להכין את בנו להתמודד עם מצבי החיים ולהציל את נפשו בעת הצורך, כשם שחייב האב ללמד את בנו אומנות כדי שיוכל להתפרנס בכבוד, כך עליו להקנות לו את מיומנות השחייה, שהיא אמצעי לשמירת החיים ולהצלת הנפש, עוד מצינו בפירוש רש"י על הפסוק וְקוֹי ה' יְחַלְּפוּ כַּחַּ (ישעיהו מ, לא), שפירש שיהא להם כח לשוט ולעופף בלא צער הרי שהנביא משתמש בכוח השחייה כמשל להתחדשות הכוחות, לרעננות ולחיוניות שמעניק הקב"ה לבוטחים בו.

ובספר ליקוטי תורה (פרשת חוקת) נתבאר שהמושג שיחה ענייניו תנועה והעתקה ממקום למקום, כעניין שנמ' אֲשֶׁר יִפְרֹשׁ הַשָּׂחָה לְשָׁחוֹת (ישעיהו כה, יא), השוחה אינו נשאר עומד במקומו, אלא מתקדם

ומתנועע ללא הרף, על דרך זו דרשו חז"ל דאגה בלב איש ישיחנה – ישיחנה מדעתו, יעבירה למקום אחר, ויעסוק בדברי תורה ובעבודת ה', נמצא, שהשחייה עצמה מלמדת יסוד גדול בעבודת ה', אין האדם יכול לעמוד על מקומו. כשם שהשוחה חייב להמשיך לנוע כדי שלא ישקע במים, כך גם יהודי חייב להתקדם תמיד בתורה, ביראת שמים ובתיקון המידות, שכן עמידה במקום גורמת לנסיגה.

יתר על כן, חכמת הרפואה בזמננו מאשרת כי השחייה היא מן הפעילויות השלמות והמועילות ביותר לחיזוק הגוף והנפש כאחד. היא מחזקת את מערכת הלב והריאות, מפתחת את שרירי הגוף באופן מאוזן, משפרת את היציבה, את שיווי המשקל ואת הקואורדינציה, ותורמת להפחתת מתחים, להגברת הריכוז וליישוב הדעת. משום כך ממליצים מומחי הרפואה על שחייה סדירה, לכל הפחות פעם אחת בשבוע, לילדים, לבחורי ישיבה ואף למבוגרים, הן בימות הקיץ והן בימות החורף.

המתבונן במציאות ביושר יראה כי רבים מן הקשיים שאנו מתמודדים עמם כיום – חולשת הריכוז, מתחים נפשיים, חוסר מנוחה, ולעיתים אף קשיים בהתמדה בלימוד התורה ובעבודת ה' – נובעים במידה רבה גם מאורח החיים המודרני. בדורות הקודמים היה האדם עמל במלאכתו שעות רבות, וגופו קיבל את התנועה הדרושה לו מעצם סדר חייו, אולם בתקופתנו, שבה רוב המלאכות נעשות בלחיצת כפתור, והטכנולוגיה חוסכת מן האדם כמעט כל מאמץ גופני, השתנה אורח החיים באופן דרמטי, חוקי הבריאה לא השתנו, והגוף עדיין זקוק לתנועה כפי שזקק לה מאז ומעולם, כאשר צורך טבעי זה אינו בא על סיפוקו, אין פלא שמתרבים מתחים, חוסר שקט, קשיי ריכוז ועייפות נפשית.

על כן, הדיון בנושא זה צריך להיעשות מתוך השקפה תורנית נכונה. אין זו שאלה של נוחות בלבד, אלא של הכשרת הגוף להיות כלי ראוי לעבודת ה', פעילות גופנית בריאה, ובייחוד השחייה, אינה בגדר ביטול תורה, אלא אדרבה – היא מן האמצעים המסייעים לקיום התורה, כשם שאדם אוכל וישן כדי שיוכל ללמוד ולעבוד את בוראו, כך גם שמירת הכושר והבריאות נועדה לאפשר לו ללמוד בצלילות הדעת, להתפלל בכוונה ולעבוד את ה' בכוחות מחודשים.

משום כך ראוי שהורים ומחנכים יתנו את דעתם לנושא זה, ואף יעודדו את המוסדות ואת הישיבות לקבוע מסגרות מסודרות לפעילות גופנית בריאה ומתונה. פעמים רבות, בלא שהאדם נותן דעתו לכך, הוא זוכה בעקבות זאת ליישוב הדעת, לרוגע פנימי, לריכוז טוב יותר ולכוחות מחודשים, ובכך נחסכים ממנו קשיים רבים ואף הצורך בעזרה בתחומים שונים, כדאי לכל אדם לנסות דרך זו במשך תקופה, והמציאות עצמה תעיד על גודל התועלת.

כאשר נער או בחור מקפיד על בריאות גופו כדי שיוכל ללמוד תורה בצלילות הדעת ולעבוד את בוראו בכוחות מחודשים, הרי הוא מקיים את דברי הרמב"ם (הלכות דעות ד, א) הואיל והיות הגוף בריא ושלם מדרכי ה' הוא נמצא שאין שמירת הבריאות מטרה לעצמה, אלא אמצעי לעבודת ה' בשלמות, גוף בריא מסייע לנפש בריאה, ונפש בריאה מסוגלת להרבות בתורה, בעבודה ובגמילות חסדים מתוך שמחה, יישוב הדעת וכוחות מחודשים.

ונראה להוסיף בדרך רמז, שדברי חז"ל ופירוש רש"י מקבלים משמעות מיוחדת גם בדורנו, בזמנם הייתה הסכנה מצויה למי שהפליג בים ואינו יודע לשחות, ולכן חייבו את האב ללמד את בנו מיומנות זו, אולם התורה היא תורת חיים, ודבריה נצחיים, ובכל דור מתגלים בהם פנים חדשות המתאימות לאתגרי הזמן.

על דרך הרמז ניתן לומר, שאין כוונת רש"י - ויסתכן אם אינו יודע לשוט - לשיט במים בלבד, אלא אף ליכולת "לשוט" בתוך הים הסוער של החיים. בדורנו עומד כל נער וכל בחור מול גלים עזים של ניסיונות, לחצים חברתיים, טרדות, בלבולים ופיתויי הרחוב, העלולים להחליש את כוחו הגופני והנפשי ולפגוע ביישוב דעתו ובריכוזו בלימוד התורה, נמצא, שהצורך לדעת "לשוט" אינו רק במים הגשמיים, אלא גם במים הזידונים של תקופתנו - לרכוש את הכלים המאפשרים לאדם לצלוח את גלי החיים מבלי להיסחף אחריהם, ובכלל כלים אלו יש מקום גם לחיזוק הגוף בדרך נכונה ובריאה. מי שאינו דואג לבריאות גופו, לכוחותיו ולמשמעתו העצמית, עלול להיחלש הן בגופו והן בנפשו, לעומת זאת, השחייה, כאשר היא נעשית במסגרת כשרה, צנועה, בטוחה ובהשגחה ראויה, איננה רק אמצעי להצלת חיים במקרה חירום, אלא גם כלי חשוב לבניית גוף בריא, נפש מאוזנת, יישוב הדעת וחוסן פנימי. היא מסייעת להפגת מתחים, מחזקת את יכולת הריכוז וההתמדה, ומכינה את האדם לעמוד באיתנות מול אתגרי החיים.

בכך מתקיימים דברי הנביא יְקֹזֶה ה' יְחַלְּפוּ כַחַּ (ישעיהו מ, לא) כאשר האדם משתמש בכוחות גופו לשם שמים, הוא זוכה לכוחות מחודשים בגופו ובנפשו, ומתוך כך מסוגל להוסיף חיל בתורה, ביראת שמים ובעבודת ה'. נמצא שהשחייה, כשהיא נעשית לשם שמים ובמסגרת הראויה, אינה רק שמירה על בריאות הגוף, אלא הכנה אמיתית לעבודת הבורא מתוך כוח, שמחה, צלילות הדעת והתמדה.

וכדאיתא בירושלמי (שבת פ"ב ה"ו) והסיר ה' ממך כל חולי" - זו רעיון, ללמדנו שמחשבות, דאגות וטרדות הלב הן מן החוליים הקשים שבנפש האדם. פעמים שאין הן מחלישות את הגוף בלבד, אלא אף פוגעות ביישוב הדעת, בריכוז וביכולתו של האדם ללמוד תורה ולעבוד את הבורא בשמחה ובצלילות. ממילא, כל דבר המסייע להרגיע את הנפש, להפיג מתחים ולהחזיר לאדם את איזונו, יש בו תועלת גדולה גם לעבודת ה'.

ובפרט בדורות האחרונים, שבהם ניכרת חולשת הנפש יותר מבדורות הקודמים, מוטל על המחנכים, ההורים והמשפיעים לנהוג בתבונה וברגישות, ולהיזהר שלא להכביד על האדם באופן העלול לשוברו או להרחיקו מעבודת ה'. וכבר כתב בעל המנחת אלעזר זצ"ל (דברי תורה, מהדורא א, סימן ס"ג), שמפני חולשת הנפש שנתפשטה בדורותיו יש להתחשב במצבו הרוחני והנפשי של האדם בעת הדרכתו בעבודת ה', ולכוון את דרך החינוך וההשפעה באופן שיהיה בבחינת "דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום, ואם כבר לפני למעלה ממאה שנה התריע על חולשת הנפש שבדורו, מה היה אומר אילו ראה את גודל ההתמודדות של דורנו, שבו ריבוי הלחצים, קצב החיים המהיר והחשיפה המתמדת מסיחים את דעתו של האדם ומכבידים על מנוחת נפשו. וכבר העיד כ"ק מרן הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זצוק"ל על

השינוי הגדול שחל בכוחות הנפש של בני הדורות האחרונים, עד שנדרשת זהירות יתירה בדרכי החינוך וההדרכה, להתאים את העבודה למצבו של האדם, כדי לקרבו לתורה ולעבודת ה' מתוך חיזוק, עידוד ובניין, ולא מתוך הכבדה ושבירה.

מתוך כך יש להבין גם את חשיבותם של אמצעים המחזקים את הגוף ומרגיעים את הנפש. כאשר האדם זוכה ליישוב הדעת, לכוחות גוף ולרוגע פנימי, קל לו יותר להתמיד בלימוד התורה, לכוון בתפילתו ולעמוד בניסיונות החיים מתוך אמונה, שמחה ועבודת ה' מאוזנת, נמצא אפוא, שחובת האב אף להשיטו במים אינה רק הוראה השייכת למציאות של סכנת טביעה, אלא היא מלמדת יסוד נצחי: על המחנך וההורה להעניק לבן את כל הכלים הדרושים לו כדי לעמוד איתן בתוך גלי החיים, וכשם שבמים הגשמיים אי אפשר לצוף בלא לימוד ותרגול, כך גם בים החיים אי אפשר לעמוד בלא חוסן גופני, יישוב הדעת, משמעת עצמית ואמונה. כאשר אלו נבנים יחד, זוכה האדם בעזרת ה' לשוט בבטחה בין גלי העולם ולהוסיף חיל בתורה, ביראת שמים ובכל דרכי עבודת ה'.

מדוע יסוד החסידות איננו להרבות רגשות, אלא להרבות בהירות

ומכאן גם נבין מדוע יסוד החסידות איננו להרבות רגשות, אלא להרבות בהירות. חסידות אמיתית אינה מודדת את האדם לפי מידת ההתפעלות שלו, אלא לפי מידת ההתקשרות שלו אל הקב"ה, ההרגשות באות והולכות, ואילו ההתקשרות נשארת קיימת. לכן צריך כל בחור ואברך לדעת, שמלבד לימודו הקבוע בגמרא, בראשונים ובפוסקים, יקבע לעצמו עת ללימוד ספרי יראה וחסידות, ובפרט מתורת הבעש"ט ותלמידיו הקדושים. לא כדי לחפש חוויות חדשות, אלא כדי להעמיק בהבנת תפקידו בעולם, לדעת "מה חובתו בעולמו", ולבנות קשר פנימי עם התורה ועם הקב"ה. כאשר ההתקשרות נבנית על דעת, על אמונה ועל לימוד קבוע, גם הרגש מוצא את מקומו הנכון. אז אין האדם עובד את רגשותיו, אלא עובד את הבורא באמצעות כל כוחות נפשו. לאחר שנתבאר כי יסוד עבודת ה' הוא האמונה הפשוטה, וההרגשות אינן אלא כוחות שניתנו לאדם כדי לקדשם על פי התורה, יש לעמוד על אחת הטעויות הגדולות שנוולדו בדורות האחרונים, יש הסבורים שככל שירגישו יותר - כך תהיה עבודתם גדולה יותר, הם מודדים את מצבם הרוחני לפי עוצמת ההתפעלות, לפי גודל ההתרגשות שבתפילה, לפי החמימות שבלמוד או לפי התחושה המלווה את קיום המצוות, ואם חסרה להם אותה הרגשה, מיד הם חושבים שחס ושלום התרחקו מעבודת ה', אבל אין זו דרכה של תורה, ואף לא דרכה של החסידות. עבודת ה' אינה נמדדת לפי מה שהאדם מרגיש, אלא לפי מה שהוא חי, האמונה היא יסוד קבוע שאינו משתנה עם מצבי הרוח, ואילו ההרגשות עולות ויורדות מטבען. מי שבונה את כל עבודתו על הרגש, בונה בניין שאינו עומד; אך מי שבונה את חייו על אמונה פשוטה, על קבלת עול ועל נאמנות לרצון ה', הרי גם כאשר אין לו כל הרגשה מיוחדת - הוא דבוק בקונו.

פעם ביקשו ממני לשוחח עם בחור צעיר, כבן שש־עשרה, שהיה שרוי בדיכאון עמוק, עד שהרופאים המליצו על טיפול פסיכיאטרי ותרופתי, כשנפגשתי עמו הופתעתי מאוד, שלפני ישב בחור ירא שמים, מתמיד בלימוד, בעל הבנה ישרה ומידות טובות. לא מצאתי אצלו כל פגם הנראה לעין, ולא הבנתי מהו הדבר המעיק עליו עד כדי כך.

רק לאחר שיחה ארוכה התברר שורש העניין. אותו בחור למד בספרי המוסר על גודל מעלתה של שמחת השבת. הדברים חדרו עמוק לליבו, והוא קיבל על עצמו להגיע למדרגה זו. אולם מבלי משים בנה לעצמו ציור ברור כיצד צריכה להיראות "שמחת השבת". הוא היה משוכנע שעליו לחוש התרגשות מיוחדת, התלהבות פנימית ומתיקות רוחנית בכל שבת.

מאותו רגע חדלה השבת להיות יום של מנוחה, אמונה ויישוב הדעת, והפכה למבחן של רגשות. כבר מיום ראשון היה טרוד במחשבה: האם גם השבת אזכה לאותה הרגשה? ככל שהתקרבה השבת, כך גבר המתח. הוא בחן את עצמו ללא הרף, ניסה לעורר בכוח את רגשותיו, וככל שהתאמץ יותר – כן התרחקה ממנו המנוחה. לבסוף נסבה כל השבת סביב שאלה אחת: האם אני מרגיש?

תופעה דומה מצויה לעיתים אצל צעירים תמימים המבקשים ללכת בדרכי רבותיהם. אולם במקום לאמץ את דרכם בעבודת ה', ביראת שמים, בלימוד התורה ובתיקון המידות, הם מתמקדים בחיקוי הביטויים החיצוניים של עבודתם, אין הכוונה לנוסח התפילה או למנהגים המקובלים, אלא להוספת בכיות, תנועות גוף חריגות, הבעות פנים והנהגות חיצוניות שונות, מתוך מחשבה שכך יזכו אף הם למדרגתם. בלשון החסידים מכונה הדבר נאך־מאכן – חיקוי חיצוני.

אמרתי לו: דע לך, שמחת השבת אינה תחושה מסוימת שחייבים להרגיש, אלא מציאות של קדושה. יהודי השומר שבת כהלכתה, מתפלל, לומד תורה, מקדש את היום ומקבלו באמונה – הרי הוא חי את קדושת השבת ואת שמחתה, גם אם לבו אינו מוצף באותה שעה בהתפעלות מיוחדת. הקדושה אינה תוצאה של ההרגשה; אדרבה, ההרגשה – כאשר הקב"ה חפץ בכך – היא פירותיה של הקדושה.

אולם חיקוי זה אינו בונה את עולמו הפנימי של האדם, ולעיתים אף עלול להביא לבלבול, למתח נפשי ואף למשבר. כאשר האדם מנסה לעורר בכוח רגשות שאינם לפי מדרגתו, הוא עלול להתחיל לבחון את עצמו ללא הרף אם הוא "מרגיש מספיק", ובכך להפוך את עבודת ה' לעול של לחץ במקום להיות מקור של חיות, שמחה ויישוב הדעת, לא כך הייתה דרכם של החסידים הקדמונים, עיקר עבודתם הייתה פנימית, נסתרת מן העין, מתוך אמת, פשטות, יראת שמים ועבודה הדרגתית, הם לא ביקשו להיראות כבעלי מדרגה, אלא להיות עובדי ה' באמת, הרגשות היו תוצאה של עמל התורה, קדושת החיים וטהרת הלב, ולא מטרה שניסו לייצר באמצעים חיצוניים.

לפיכך, על המחנכים ועל הצעירים עצמם להיזהר מאוד שלא להחליף את הפנימיות בחיצוניות. יש ללמוד מדרכי הצדיקים את יסודות עבודתם – אמונה, התמדה, ענווה, תיקון המידות ונאמנות לרצון ה' –

ולא לחקות את הביטויים החיצוניים שנבעו ממדרגתם האישית. כאשר האדם בונה תחילה יסודות איתנים של תורה, יראת שמים ועבודה פנימית, יבואו גם ההרגשות, אם וכאשר יזכה להן, בדרך טבעית ובריאה, ולא מתוך לחץ או כפייה עצמית, כתוצאה מכך, כל ימות השבוע עלולים להתמלא חרדה לקראת השבת הבאה: האם אצליח להרגיש? האם אזכה להתעוררות? מצב כזה עלול להביא את האדם ללחץ נפשי מתמשך, ולעיתים אף למעגל של מחשבות טורדניות והתעסקות כפייתית ברגשותיו OCD משום כך נדרשת זהירות גדולה בדרך שבה צעירים לומדים ספרי מוסר וספרי חסידות. כאשר הם קוראים על מדרגותיהם הנשגבות של צדיקים, על אהבת ה', דבקות והתלהבות, עלולים הם לחשוב שמוטל עליהם להגיע מיד לאותן מדרגות ולהרגיש את אותן ההרגשות. ואם אינם זוכים לכך, הם מסיקים בטעות שעבודתם חסרה או שאינם עובדים את ה' כראוי.

ולא זו דרכה של תורה, עבודת ה' אינה נמדדת בעיקר לפי עוצמת ההרגשה, אלא לפי הנאמנות לרצון ה', ההתמדה בקיום המצוות, העמל בתורה, תיקון המידות וההליכה העקבית בדרך הישר, הרגשות הם מתנה שהקב"ה מעניק לאדם בזמנים שונים, ואין בכוחו לכפותם. תפקידו של האדם הוא לעשות את המוטל עליו באמונה, בפשטות ובעקביות, ומתוך כך יזכה בעזרת ה' גם להארת הלב בזמן הראוי.

אולם אין זו דרכה של תורה, אין האדם מצווה לחקות את הרגשות של הצדיקים, אלא את נאמנותם לעבודת ה', המדרגות העליונות, ההארות וההרגשות המתוארות בספרי הקודש אינן יעד שאדם מייצר בכוח עצמו, אלא מתנות שמים הניתנות לאדם לאחר שהוא עובד את ה' בפשטות, באמונה, בקבלת עול ובהתמדה. תפקידו של האדם הוא לעשות את המוטל עליו, ואילו האור וההרגשה – בבוא זמנם – הם מתנתו של הקב"ה.

הרגשה אינה דבר שהאדם מצווה לייצר; היא מתנת שמים

כאן נעוצה אחת הטעויות היסודיות בעבודת ה' רבים סבורים שעליהם לייצר בעצמם רגשות של התלהבות, דבקות ושמחה, וכאשר אינם חשים אותם, נדמה להם שחסר משהו בעבודתם. אולם אין זו דרכה של תורה. הרגשה אינה דבר שהאדם מצווה לייצר; היא מתנת שמים, כאשר האדם רודף אחריה – פעמים שהיא בורחת ממנו, וכאשר הוא עובד את ה' בפשטות, בנאמנות ובקבלת עול, זוכה הוא שהקב"ה מאיר בליבו גם את אור ההרגשה בזמן הראוי, זהו ההבדל היסודי שבין אמונה לרגש, הרגש משתנה לפי מצבו של האדם, ואילו האמונה קיימת תמיד, הרגש מושפע מעליות ומירידות, ואילו האמונה מושרשת בעצם נשמתו של יהודי, הרגש הוא אור הבא והולך, ואילו האמונה היא עצם החיים של הנשמה, כאשר האדם מפנים יסוד זה, הוא משתחרר מן הלחץ המתמיד "להרגיש", ומתחיל לעבוד את ה' מפני שהוא רצון ה', ולא מפני שהוא מחפש חוויה רוחנית, ודווקא אז מתרחש דבר פלא. כל זמן שהאדם רודף אחר האור – האור בורח ממנו, מפני שהוא מבקש את ההרגשה יותר משהוא מבקש את רצון ה', אולם כאשר הוא מפסיק לרדוף אחר ההרגשה ומקבל עליו לעבוד את ה' באמונה פשוטה, בקבלת עול ובנאמנות, גם בימים של יובש והסתר,

אזנעשה לבו כלי לקבל את השפעת העליון. אזמאיר הקב"ה את ליבו באור של אהבה, שמחה ודבקות, לא כאדם שיצר אותן בכוחו, אלא כמתנת שמים הבאה למי שבחר באמת לעבוד את קונו, אז מתברר למפרע, שלא ההרגשה היא שהולידה את העבודה, אלא העבודה הנאמנה היא שהולידה את ההרגשה.

יסוד זה מתבאר גם בדברי השפת אמת (חוקת תרל"ב). הוא שואל על דברי רש"י המביא את קושיית אומות העולם על מצוות החוקה: אם הן שואלות "מה טעם יש בה?", כיצד מהווה התשובה "חוקה היא, אין לך רשות להרהר אחריה" מענה לשאלתן?

ומבאר ה"שפת אמת" יסוד נפלא: אין הכוונה שלחוקה אין טעם כלל. אדרבה, ודאי יש טעם לכל חוקה, אלא שאין האדם מסוגל להשיג את הטעם כל עוד הוא מבקש להבין תחילה ורק לאחר מכן לקיים. סדר העבודה שקבעה התורה הוא הפוך: תחילה מקבלים את המצווה כחוקה, מתוך אמונה, קבלת עול ונאמנות לרצון ה', ורק לאחר מכן זוכים שהטעם הולך ומתגלה וכשלונו ודאי יש טעם לכל חק, רק שאי אפשר להבין הטעם עד שמקבלין המצווה כחוקה בלי טעם ובהמשך מוסיף: וכפי האמונה ורצון לקיים המצווה בלי ידיעת הטעם, כמו כן זוכין אחר כך לקיים בידיעת הטעם, נמצא, שעצם הנכונות לעבוד את ה' גם כאשר עדיין אין הבנה ואין הרגשה, היא הפותחת לאחר מכן את שערי ההבנה וההרגשה.

עוד מבאר ה"שפת אמת", שהטעם הוא מציאות רוחנית ועדינה, ואינו מתגלה כל עוד האדם שקוע בגשמיות. לכן כתב כי הטעם הוא דבר רוחני שאין בו ממש, וכפי שאדם מתרחק מגשמיות יוכל להרגיש טעם חוקי השי"ת וקראיה מביא את דברי חז"ל על התינוקות שלא טעמו טעם חטא, שזכו לדרוש את התורה במ"ט פנים, מפני שטהרתם אפשר להם להשיג את פנימיותה, ונראה כי שניהם נתכוונו ליסוד אחד, ודבריהם מאירים זה את זה ומשלימים זה את זה. אף שכל אחד מהם מבאר את הדברים בדרך שונה, שורשם אחד הוא. שניהם מלמדים שעיקר עבודתו של האדם אינה לרדוף אחר האור, אחר ההרגשה או אחר ההשגה, אלא להיות כלי ראוי לקבלתם; לא לנסות לייצר בכוחות עצמו רגשות והשגות, אלא לעמוד בנאמנות לפני קונו מתוך אמונה פשוטה, קבלת עול ועשיית רצונו. דווקא מתוך נאמנות זו זוכה האדם, בבוא העת, שהקב"ה יאיר את ליבו באור ההשגה, הטעם והדבקות, כאן מתבאר סדר עבודת ה' כפי שהעמידוהו חז"ל. תחילה **בטל רצונך מפני רצונו**, זרק לאחר מכן **כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך**, תחילה מקבלים את המצווה כחוקה, ואחר כך זוכים לטעום את טעמה. תחילה עומדים ביראה ובקבלת עול, ואחר כך זוכים לאהבה. תחילה הולכים באמונה, גם כאשר אין מרגישים דבר, ואחר כך מאיר הקב"ה בלב את אור הדעת, ההבנה והרגש.

נמצא, שאין האמונה באה בעקבות ההשגה, אלא אדרבה – ההשגה היא פרי האמונה, אין האור תנאי לעבודה, אלא העבודה הנעשית בנאמנות היא המזמינה את האור. ככל שהאדם מתמיד לעבוד את קונו בפשיטות, בלא לתבוע הרגשות והשגות, כך הוא מזכך את עצמו

ונעשה כלי רחב יותר לקבל את השפעת האלוהי. ואז, בבוא העת, הקב"ה מגלה לו את הטעם שהיה גנוז במצווה מתחילתה, ומאיר בלבו את האהבה, השמחה והדבקות כמתנת שמים.

לפי זה מתבאר גם יסוד גדול בחיי האדם, פעמים שאדם שרוי בתקופה של הסתר, של יובש ושל חוסר הרגשה, והוא סבור שעבודתו חסרה. אולם באמת ייתכן שדווקא באותן שעות הוא עובד את ה' במדרגה גבוהה יותר, מפני שעבודתו אינה נשענת על מה שהוא מרגיש, אלא על נאמנותו לרצון ה', זוהי עבודת העבד הנאמן, העושה את רצון אדונו מפני שהוא רצונו, ולא מפני שהוא חש סיפוק או התעלות.

ודווקא עבודה זו היא המביאה בסופו של דבר גם את האור, כאשר האדם מפסיק לרדוף אחר ההרגשה ומבקש רק את רצון ה', מתגלה בו מה שהיה גנוז מלכתחילה. האמונה הפשוטה מצמיחה דעת, היראה מולידה אהבה, קבלת העול מביאה את הטעם, והעבודה הנעשית בפשיטות נעשית מקור לכל ההשגות העליונות. אז מתברר למפרע שכל האורות שחיפש האדם מבחוץ כבר היו טמונים בתוך נשמתו, אלא שהיו ממתנינים לרגע שבו יסיר את מחיצת ה"אני" ויעמוד לפני קונו באמונה פשוטה, בתמימות ובנאמנות.

לפי זה מתבאר יסוד אחד העובר כחוט השני בכל עבודת ה', אין האדם נדרש לייצר את האור, את הטעם או את ההרגשה, תפקידו הוא להיות נאמן לרצון ה', לקבל את המצווה באמונה פשוטה ולעשותה מפני שכך ציוה הבורא. כאשר הוא עומד בנאמנות זו, הקב"ה מגלה לו בהדרגה את האור שכבר היה גנוז במצווה, לכן מסיים ה"שפת אמת" "ועבודת האדם להביא הטעמים לידי גילוי, אין האדם יוצר את הטעמים, אלא מסיר את המחיצות המסתירות אותם. תחילתו של התהליך היא באמונה פשוטה ובקבלת עול, וסופו – בהשגה, בטעם ובהרגשת הקרבה שהקב"ה מעניק למי שנאמן לו באמת. וכן הוא אומר במקום אחר (לפסח - תרל"א)² פותח בשאלה: בשאלת החכם: 'מה העדות והחוקים' – ולכאורה איך שואל טעם על חוקה" הרי "חוקה" פירושה דבר שלמעלה מן הטעם, ואם כן כיצד שואל החכם על טעמה?

ומבאר: אך כי באמת כתיב: 'מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל', שבני ישראל יודעין טעם גם בחוקה, כלומר, אין פירוש הדבר שלחוקה אין טעם, אלא שהטעם אינו נקנה על ידי חקירה שכלית, אלא על ידי קיום באמונה, וזהו עיקר חידושו והוא על ידי שמאמין ועושה החוק באמת אף בלי הרגשת הטעם, על ידי זה זוכה לידע הטעם גם כן שימו לב ללשונו הק' **בלי שום טעם וסברות כלל**, אין הוא אומר "בלי טעם", אלא שהאדם עדיין אינו מרגיש את הטעם, הטעם קיים, אלא שאז הוא נסתר ממנו, כאשר האדם מקיים את המצווה מתוך אמונה פשוטה, הקב"ה מגלה לו לאחר מכן גם את פנימיות, שעיקר אחיזת האדם בשעת נפילה היא אמונה פשוטה, משום שההשגות באות והולכות, ה"שפת אמת" מוסיף שלא זו בלבד שהאמונה מחזיקה את האדם בשעת ההסתר, אלא היא גם הדרך היחידה להגיע אל ההשגה האמיתית.

² וזל"ק... בשאלת החכם מה העדות והחוקים. ולכאורה איך שואל טעם על חוקה. אך כי באמת כתיב מגיד דבריו כו' חוקיו כו' לישראל שבני יודעין טעם גם בחוקה והוא ע"י שמאמין ועושה החוק באמת אף בלי הרגשת הטעם ע"י זוכה לידע הטעם וכו'.

ומוסיף ה"פרי הארץ" יסוד גדול **לכן יראה להתחזק באמונה הגדולה ופשוטה בחזקה** צריך ללכת בחוזק, אין זו עבודה קלה ופשוטה כלל, מפני שטבע האדם הפוך מזה. האדם אינו רוצה פשטות; הוא מבקש שתהיה לו אחיזה בעבודת ה'. הוא רוצה להבין, לחדש סברות, להרגיש את מתיקות העבודה, שכן ההבנה וההרגשה הן הנותנות לו כביכול את הכוח והדחיפה להמשיך בעבודתו. אבל להישאר בעבודת ה' כאותו יהודי פשוט, העובד את קונו באמונה בלבד - לזה אין טבעו מסכים. הוא חושב לעצמו: וכי לאחר כל מה שלמדתי והשגתי, אהיה באותה מדרגה של האדם הפשוט? וכי כל השגותיי אינן אלא כאמונתו של יהודי פשוט? דבר זה קשה עליו מאוד.

ולכן צריך האדם לקבל על עצמו בחוזק להסכים להיות "אדם פשוט" לפני קונו שיעקר אחיזתו תהיה באמונה הפשוטה, גם כאשר שכלו אינו משיג ולבו אינו מרגיש. קבלה זו אינה באה מחולשה, אלא מגבורה גדולה, מפני שהיא מחייבת את האדם לוותר על ההישענות על השגתו, ולהישען על הקב"ה בלבד, וזהו ה"עזר" **שהקב"ה עוזר בו לכל אדם בכל יום נגד יצה"ר** אין עיקר העזרה בכך שנותנים לו תמיד השגות והרגשות, **בהשפעתו לאדם את האמונה זו** אלא בכך שמשפיעים בלבו את כוח האמונה הפשוטה, שהיא למעלה מטעם ודעת והשגה, בבחינת "והחכמה מאין תמצא". מכוח אמונה זו בא האדם **להתחזק בו יתברך, ועל ידה יקום** הוא קם מפילתו ושב לעמוד על **משענתו**.

וזהו העזר - האמונה הפשוטה, שהקב"ה עוזר לכל אדם בכל יום נגד היצר הרע, על ידי בהשפעתו האמונה זו אליו, כדי להתחזק בו יתברך, ועל ידה יקום מפילתו על משענתו ולא יחזור ויפול. הקב"ה נותן לכל אדם בכל יום את האמונה הפשוטה. במשך כל היום כולו משפיע הוא יתברך על האדם אמונה פשוטה, אלא שהאדם מקלקל ודוחה אותה, ורוצה דווקא את הגדלות והמוחין. הוא מחפש כל הזמן את עצמו; אילו היה מחפש את הקב"ה מתוך חייו, בוודאי היה מוצא אותו וזוכה להידבק בו. האדם סבור שהוא מחפש את הקב"ה, אולם לאמיתו של דבר הוא מחפש את עצמו.

על כן צריך האדם תחילה להכיר את עצמו, ואז ידע היטב מה הוא מחפש, ויוכל לכוון את שאיפותיו למקומן הראוי. אם יסכים ללמוד מכל כישלון, יזכה להגיע לאמונה פשוטה, לכל אדם יש כישלונות רבים, ועליו לרצות ללמוד מהם, אולם טבע האדם הוא לתלות את כישלונותיו באחרים - בשכן, בפלוגי ובאלמוני - ויש לו כתובות רבות להטיל עליהן את האשמה, אך כאשר האדם מכניע את עצמו לבורא עולם, ואף בתוך כאביו נשאר עובד נאמן לבעל מלאכתו, ומאמין שיש בורא עולם ורוצה לעמוד עמו יתברך ולא להינתק ממנו - אז הוא מתחיל להבין שהאמונה הפשוטה אינה נובעת ממנו עצמו, אלא היא באה מן המשפיע. הקב"ה הוא המשפיע. כשם שהקב"ה נתן לנו את כוח הנשימה ואוויר לנשום, ואינו נוטל מן האדם את נשימתו כל זמן שהוא חי בעולם, כך גם את האמונה הפשוטה הוא משפיע לאדם בכל עת,

נמצא שהסדר הוא: **תחילה** - אמונה פשוטה וקיום רצון ה' גם בלי הרגשת הטעם, **אחר כך** - זוכים לגלות את הטעם הפנימי של המצווה, וכאשר מסתלקת שוב ההרגשה, חוזר האדם אל יסוד האמונה, שמכוחה יזכה בעתיד להשגה עמוקה יותר, לפי זה, האמונה אינה תחליף להשגה, אלא היא השורש שממנו כל ההשגות צומחות. ככל שהאדם נאמן יותר לעבודת ה' גם בשעה שאינו מרגיש, כך הוא נעשה כלי ראוי יותר לקבל בעתיד את אור ההשגה, זהו גם יסוד ה"רצוא ושוב" שעליו בונה ה"פרי הארץ" את כל מהלך עבודת האדם. אמונה פשוטה היא דבר שניתן לראותו אצל יהודים פשוטים ויראי שמים, החיים כל ימיהם באמונה בהירה וזכה, אף שאין בידם חכמה מרובה או פלפול, הרי לבם שלם עם ה', והם מקיימים את רצונו בתמימות ובפשיטות.

לעומת זאת, מי שהוא בעל ידיעה והשגה, עלול לעיתים להתקשות בכך. קשה לו להסכים שיעקר עבודתו תהיה באותה אמונה פשוטה שבה חי היהודי הפשוט. יש בו רצון שהעבודה תהיה מלווה בהרגשה, בהבנה, בהשגה ובפלפול, ולעיתים כואב לו להיות שווה במדרגה זו לאדם הפשוט, האדם בטבעו מבקש את ה"כלי זהב" - את העומק, החריפות והלמדנות - ואינו חפץ להיות בבחינת "כלי חרס", הכלי הפשוט והבלתי מתבלט. אולם זהו בדיוק החידוש שמלמדנו ה"פרי הארץ". כדי לעמוד בניסיונות, אין האדם נזקק בראש ובראשונה להשגות גדולות, אלא ליסוד אחד: אמונה פשוטה. לא פלפולים, לא הרגשות ולא הארות הם המחזיקים את האדם בשעת הניסיון, אלא האמונה הטהורה והפשוטה, דווקא מכוחה הוא יכול להתעלות, לקום לאחר כל נפילה ולהמשיך בעבודת ה'.

נמצא, שאין האמונה הפשוטה מדרגה השייכת רק לפשוטי העם, אלא היא היסוד שעליו עומדת עבודתם של הגדולים ביותר. אלא שאצל האדם קיימת נטייה טבעית לחפש את ההשגה ואת ההרגשה, ולפעמים אינו רוצה להסתפק באמונה הפשוטה שכבר נמצאת בלבו. אולם האמת היא, שאותה אמונה פשוטה היא המחזיקה אותו בכל ניסיונותיו, והיא היסוד שאינו מסתלק לעולם. ההשגות באות והולכות, ההרגשות מתחלפות, אבל האמונה נשארת קבועה בלב היהודי, וממנה הוא שואב את כוחו לעמוד, להתחדש ולעלות פעם אחר פעם. וממשיך לבאר, מדוע ה"עזר" שהקב"ה נותן לאדם הוא דווקא אמונה פשוטה, בלא טעם וסברה, **שהרי באותה השגה ובעבודת ה' שהשיג כבר** האדם קודם נפילתו, באותו מקום עצמו נאחז עתה כוח שכנגדו. הניסיון מגיע דווקא לאחר שהאדם כבר טעם טעם בעבודת ה' וזכה למוחין ולהשגה; וכאשר מסתלקים ממנו המוחין וההשגה, **נפל לשכנגדו** והוא נופל להסתר ולחושך, שוב אין בכוח אותה השגה עצמה להעמידו, שהרי גם היא נפלה עמו. לכן, בשעה שהאדם עומד בניסיון, כאשר אין לו מוחין ואין לו הרגשה והשגה, עליו להתחזק דווקא באמונה הגדולה והפשוטה, שהיא למעלה מטעם, מדעת ומהשגה, שם אין ליצר הרע אחיזה, ולכן דווקא משם באה ישועתו של האדם.

ועל ידי כך מכיר האדם שה' משפיע לו בכל רגע, ומתוך הכרה זו הוא יכול לחזק את עצמו, שהרי בידו לגדל ולחזק לכל.

ה"פרי הארץ" מגלה לנו יסוד נפלא: אפילו האמונה הפשוטה אינה שלנו, אלא היא מושפעת מן השמים ללא הרף. בכל עת הקב"ה משפיע על האדם כוח של אמונה פשוטה ותמימה, המאפשר לו לעמוד מול ניסיונות החיים ולהתחזק בעבודת ה': הלימוד האמיתי הוא, שבאמונה הפשוטה אין מקום להסתבך עם בלבולי היצר הרע. תפקידנו אינו להמציא את האמונה, אלא להכניע את עצמנו לפני רצון הבורא, להסכים ללכת עמו יתברך בתמימות, ולקיים את הכתוב: "תמים תהיה עם ה' אלוהיך על האדם להלך עם קונו בפשטות, כילד הסומך בלב שלם על אביו, ואינו מטיל ספק באהבתו ובהנהגתו. כאשר האדם מאמץ לעצמו תמימות זו, הוא זוכה להיאחז באמונה הפשוטה והתמימה, ומתוכה מקבל כוח לקום מכל נפילה, להתגבר על כל בלבול, ולהמשיך בעבודת ה' מתוך ביטחון, שלוה ודבקות.

כדאי' ב"ישמח ישראל" (פרשת שמני) לבאר, ששורש האמונה הפשוטה אינו מדרגה פחותה מן ההשגה, אלא אדרבה – ממנה נובעת החכמה עצמה.

וז"ל... וזה שאמרו חז"ל (פסחים קט"ז): 'אם אין דעת בן אביו מלמדו', היינו בלי השגות וכוונות, רק אמונה פשוטה, בבחינת 'פתי יאמין'. וכמו שאמר הבעש"ט הקדוש קודם פטירתו: 'אני מניח כל השגות והמדרגות שהשגתי; איך בין א נער און גלייב'. ובערביא קורין לנער 'פתיא', והנער מאמין באביו שכל מה שנותן לו הוא לטובתו. ובעוצם תוקף אמונתו הוא מתקן חכמה, כי ממקור אחד יהלכו, כמו שכתב הרמב"ן בספר אמונה ובטחון (פ"א), וזהו קודש, כמו שאמר הזוהר הק' קודש איהו חכמה.

ומבואר בדבריו יסוד נפלא. כאשר אין לאדם דעת, השגה וכוונות, אין פירוש הדבר שאין בידו לעבוד את ה', אדרבה, אז מתגלה שורש העבודה – האמונה הפשוטה, וזהו פירוש דברי חז"ל אם אין דעת בן אביו מלמדו שגם במקום שאין דעת, ישנה ההתקשרות הפשוטה של בן לאביו. ומביא לכך ראיה מדברי הבעש"ט הקדוש, שבשעת הסתלקותו אמר איך בין א נער און גלייב, כלומר, לאחר כל ההשגות והמדרגות, נשאר היסוד שעליו הכול עומד – להיות כבן קטן המאמין באביו באמונה שלמה. וזהו גם מה שאמרו חז"ל שבלשון ערב קוראים לנער 'פתיא' לרמז על הפסוק פתי יאמין אין זו פשיטות של חסרון, אלא תמימות של בן הסומך על אביו, ויודע שכל מה שאביו עושה עמו – לטובתו הוא עושה, אף שאינו מבין את טעמו.

ה"ישמח ישראל" אומר חידוש גדול ובעוצם תוקף אמונתו הוא מתקן חכמה. אין האמונה עומדת כנגד החכמה, אלא אדרבה, שתיהן יוצאות ממקור אחד. וכמו שכתב הרמב"ן האמונה והחכמה שורש אחד להן. לכן דווקא כאשר האדם מתבטל באמונה פשוטה, הוא נעשה כלי לקבל את אור החכמה. וזהו גם שאמר הזוהר הקדוש קודש איהו חכמה תחילתה של החכמה אינה בגודל ההשגה, אלא בקדושת הלב ובאמונה הפשוטה. ככל שהאדם זוכה להיות פשוט יותר לפני קונו, כך הוא נעשה כלי גדול יותר לקבל את אור החכמה.

נמצא שכל סדר העבודה הוא כך: תחילה אמונה פשוטה, אחר כך דעת תחילה ביטול, אחר כך השגה; תחילה "פתי יאמין", ומתוך אותה אמונה זוכה האדם ל"קודש איהו חכמה, ממילא מתברר שאין האמונה הפשוטה שלב נמוך בעבודת ה', אלא היא היסוד והשורש שממנו צומחות כל ההשגות והמדרגות, נמצא, שבזכות האמונה הפשוטה נשפע לאדם בכל פעם כוח חדש לעמוד כנגד יצרו, ההשגות באות והולכות, ההרגשות משתנות, אבל האמונה הפשוטה נשארת עמו תמיד, והיא המחזיקה אותו בכל מצבי העלייה והירידה, עד שעל ידה הוא זוכה לשוב ולהתעלות בעבודת ה'.

ביאור מצות תמים תהיה עם ה' אלהיך

בפשטות, בנפש בריאה, בחיבת התורה, באהבת ישראל ובחזונו המצווה, ומתוך הנהגות אלו יזרח אור החסידות בכל נתיבותיהם, ויתקיים בהם המקרא: "תמים תהיה עם ה' אלהיך". ופירש רש"י שם – שילך האדם עם בוראו במידת התמימות ויצפה לישועתו, ולא ינסה לחקור ולדרוש במה שעתיד לבוא, אלא כל מאורע שיזמן לו הבורא יקבלנו בתמימות, ובזאת יהיה דבק בו ובנחלתו.

וכתב הרמב"ן שטעם המצווה "תמים תהיה עם ה' אלהיך" הוא שנייחד את לבבנו אליו בלבד, ונאמין כי הוא יתברך לבדו פועל הכל והוא היוודע את אמיתות העתידות, וממנו לבדו נבקש לדעת את העתיד לבוא, אם על ידי נביאיו ואם על ידי חסידיו, כגון אורים ותומים. ולא נדרוש בחזונו בכוכבים וכדומה להם, ולא נסמוך על דבריהם שיבואו בהכרח, אלא אף אם נשמע מהם דבר מה, נאמר שהכל מסור בידי שמים, כי הוא אלהי האלהים העליון על הכל והכל יכול, המשנה את סדרי המזלות כרצונו ומפר אותות בדים וקוסמים יהולל. ונאמין כי כל המאורעות יתהוו לפי מידת קרבת האדם לעבודתו, ועל כן, לאחר שהזהירה התורה שלא לשאול בעתידות מקוסמים ומדורשי אל המתים, ציוותה להיות תמים עם השם בכל העניינים הללו, ולא לירא ממגידי עתידות אלא לדרוש מנביא ה' ואליו לשמוע. וזוהי דעת אונקלוס שתרגם "שלים תהא בדחלתא דה' אלהך", כלומר שלא יהיה חסר ביראתו, שכן "תמים" פירושו שלם בדבר, כמו "שה תמים" שאין בו מום או חסרון. וזוהי מצות עשה, וכבר הזכרתי זאת בביאור הפסוק "והיה תמים. וכתב רבי יוסף בכור שור "תמים תהיה" – כדרך אדם תם שאינו מתחכם או מערים כלפי בוראו, אלא מקבל כל מה שהקב"ה מזמן לידו, ואינו מייחל אלא לרצון הבורא בין לטובה ובין להיפוכה, ויאמר בלבד: ה' הוא, הטוב בעיניו יעשה.

יפי ה' אלקיך ברכך בכל מעשה ידך... ה' אלקיך עמך לא חסרת דבר' (דברים ב, ז') ופירש רש"י (שם) לפיכך לא תכפרו את טובתו להראות כאילו אתם עניים, אלא הראו עצמכם עשירים. אפשר לבאר על פי דרכו של ה'פרי הארץ, שחוזר פעמים רבות על היסוד שאין האדם ניזון מן הסיבה הגשמית, אלא מן החיות האלוקית המתלבשת בה. כל עסקי העולם אינם אלא לבוש וכלי לברכת ה', ואילו מקור השפע הוא הקב"ה לבדו. נמצא שעיקר עבודת האדם אינה להרבות בתחבולות

ובחשבוניות, אלא לעשות את ההשתדלות הראויה מתוך אמונה וביטחון, ולדעת שההצלחה אינה תלויה בחכמתו אלא ברצון ה'.

על דרך זה מסופר שאחד התלונן לפני הרה"ק רבי ברוך מקאסוב זצוק"ל שכל עסק שהוא מתחיל אינו מצליח, השיב לו: צו דען דארף דער אויבערשטער דיינע פלענער? דו טו דיין השתדלות, און דעם רעשט פארלאז זיך אויף השי"ת, כלומר, אין הקב"ה צריך את תכניותיך. אתה עשה את חלקך, ואת הנהגת העולם הנח למי שאמר והיה העולם.

יהוד איך מיינ... דו ארבעט?

וכן היה רגיל לספר המחנך הרה"ח רבי גד'ל זצ"ל בהיותו באושוויץ, כאשר חשב כיצד יוכל להקל מעל אחיו היהודים בעבודה, ניגש אליו אחד הרשעים ימ"ש, סטר לו ואמר יהוד איך מיינ... דו ארבעט! לימים היה אומר, שאותה אמירה נעשתה עבורו מוסר השכל לכל החיים. האדם עסוק תמיד ב"איך מיינ" – אני חושב, אני מתכנן, אני מבין. ואילו מן השמים אומרים לו דו ארבעט אתה עשה את עבודתך, ואת הנהגת העולם השאר לבורא. זהו ביאור הפסוק פי ה' אֱלֹקֶיךָ בִּרְכֶךָ בְּכָל מַעֲשֶׂה יָדֶיךָ לֹא נֹאמַר שֶׁהַבְּרָכָה בָּאָה מִמַּעֲשֶׂה יָדֶיךָ, אלא ממעשה ידיך המעשה הוא המקום שעליו חלה הברכה, אך הברכה עצמה היא מאת ה'. כל זמן שהאדם עוסק במה שהוטל עליו, ואינו מבקש לנהל את הנהגת הבורא, הרי הוא כלי לשפע האלוקי.

וזהו גם פירוש הרה"ק מקוצק זי"ע עבודת האדם היא ב"כפיר" – במה שנמסר לידיו לעשות. אבל כאשר הוא מבקש להיכנס לחשבוניות שמים, ולדעת כיצד ומתי תבוא הישועה, הוא יוצא מגדר עבודתו. זהו שאמר כל זמן שזו "יגיע כפיר" אז אשריך וטוב לך.

לפי זה מובן גם המשך הפסוק ה' אֱלֹקֶיךָ עִמָּךְ לֹא חֲסִרְתָּ דָּבָר כאשר האדם חי בהכרה שהשי"ת עמו בכל עת, אינו מרגיש מחסור אמיתי, שהרי יודע שמקור השפע אינו תלוי באמצעים אלא בבורא יתברך, אשר בידו למלא כל חסרון ברגע אחד. ומעתה מתבארים דברי רש"י: לֹא תִכְפְּרוּ אֶת טוֹבָתוֹ לְהִרְאוֹת כְּאִילוֹ אַתֶּם עֲנִיִּים, אלא הראו עצמכם עשירים. אין זו הנהגה של גאווה, אלא של אמונה. יהודי אינו חי מתוך תחושת דלות ופחד תמידי, אלא מתוך ידיעה שיש לו אב שבשמים, וכל אוצרות העולם בידו, שנאמר: לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב. לכן גם בשעה שהאמצעים מצומצמים, לבו מלא ביטחון, מפני שעושרו האמיתי הוא קרבת ה' והביטחון בו.

זהו היסוד הגדול העולה מדברי פרי הארץ: ההשתדלות היא מצווה, אך אין היא מקור ההצלחה. על האדם לעשות את המוטל עליו בנאמנות, ובו בזמן לבטל את לבו לדעת שהקב"ה לבדו הוא הפועל והמשפיע. כאשר האדם חי כך, מתקיים בו בשלמות: פי ה' אֱלֹקֶיךָ בִּרְכֶךָ בְּכָל מַעֲשֶׂה יָדֶיךָ... ה' אֱלֹקֶיךָ עִמָּךְ לֹא חֲסִרְתָּ דָּבָר.

כלים למעשה – להרגיל את עצמנו לאמונה פשוטה

לאחר שלמדנו את יסוד הדברים, עלינו לשאול את עצמנו: כיצד קונים אמונה פשוטה? כיצד מרגילים את הלב לחיות על פיה גם בשעת האור וגם בשעת ההסתר? אין הדבר נקנה ביום אחד. כשם שאדם מרגיל את גופו בהרגלים טובים, כך עליו להרגיל את נפשו באמונה פשוטה, עד שתהפוך להיות טבע שני.

א. להתחיל את היום בקבלת עול פשוטה מיד עם תחילת היום, עוד לפני ההתבוננות וההרגשה, יקבל האדם על עצמו עול מלכות שמים בפשטות, יאמר לעצמו או בשומע תפלה בגילוי דעת ובהכנעה רבונו של עולם, היום אני רוצה להיות עבד שלך, גם אם ארגיש וגם אם לא ארגיש, גם אם אבין וגם אם לא אבין – רצוני לעשות את רצונך הכרזה פשוטה זו מעמידה את כל היום על יסוד של ביטול וקבלת עול.

ב. לעשות את המצווה הראשונה בלי לחכות למוחין לקבוע לעצמו שבכל בוקר המצווה הראשונה – נטילת ידיים, ברכות, תפילה או לימוד – תיעשה מיד, בלי להמתין לחשק, להתעוררות או למוחין, בכך מרגיל האדם את נפשו שהאמונה קודמת להרגשה, וקבלת העול קודמת להשגה.

ג. לעצור בשעת ניסיון כאשר באים כעס, עצבות, בלבול או כל ניסיון אחר, לא ישאל מיד למה זה קורה לי? אלא יאמר לעצמו גם זה מאת ה' עכשיו עבודתי היא לקבל באמונה פשוטה ובמנוחת הנפש את רצון ה' עצם ההסכמה לקבל את המצב מתוך אמונה מחלישה את כוח הניסיון.

ד. לחזור על משפט אחד במשך היום טוב לבחור משפט קצר אחד, ולחזור עליו פעמים רבות במשך היום, עד שייקבע בלב, לדוגמה: אני עובד את ה', לא את ההרגשה, אמונה לפני השגה, גם עכשיו ה' איתי, רצון ה' קודם לרצוני, משפט אחד החוזר פעמים רבות פועל יותר מהתעוררות גדולה שאינה נשארת.

ה. פעם ביום לעשות דבר אחד לשם שמים בלבד לקבל על עצמו בכל יום מעשה אחד קטן שאין בו שום פנייה אישית, מצווה קטנה, חסד קטן, ויתור קטן, או התגברות קטנה, מבלי לספר לאיש, ומבלי לבקש הערכה או סיפוק – אלא מפני שזהו רצון ה' כך מתרגלים לעבוד את הקב"ה ולא את עצמנו.

ו. ללמוד מן הנפילה אם נכשל האדם, אל ישקע בייאוש, ישאל את עצמו שתי שאלות בלבד, מה הקב"ה מבקש ללמד אותי מן הניסיון הזה? מהו הצעד הקטן הבא שאני יכול לעשות כעת? כך הופכת כל נפילה לקרש קפיצה לעלייה.

ז. ראשית, ראוי שהאדם יסיים כל יום בהודאה. קודם השינה יודה להקב"ה על שלושה חסדים שעשה עמו במשך אותו היום, גם אם עבר עליו יום קשה ורווי ניסיונות. ההודאה מרגילה את הלב לראות את הנהגת ה' בכל פרט ופרט, ומעמיקה את ההכרה שאין מקרה בעולם, אלא הכול בהשגחה פרטית מאת הבורא יתברך.

שנית, טוב שיקבל האדם על עצמו קבלה אחת קטנה וברורה לשבוע הקרוב. אין צורך להרבות בקבלות גדולות שאין בכוחו לעמוד בהן.

על ידי ההכנעה והדבקות בה זוכה האדם לקום מכל נפילה ולהתחזק בעבודת ה' מיום ליום.

אדרבה, דווקא ההתמדה בדבר קטן וקבוע בונה את האמונה הפשוטה יותר מהתלהבות גדולה שאינה מתקיימת, כך מתרגל האדם להיות עובד ה' מתוך נאמנות והתמדה, ולא מתוך התלהבות חולפת, זהו היסוד הגדול שלימדנו ה"פרי הארץ", אין עבודתנו לחפש תמיד אורות חדשים, השגות חדשות והרגשות מיוחדות, אלא להיות נאמנים לאור שכבר נטע הקב"ה בלבו של כל יהודי – אור האמונה הפשוטה. כאשר האדם נאחז ביסוד זה, בין בשעת הארה ובין בשעת הסתר, זוכה הוא לבסוף שגם ההשגות וההארות באות מאליהן, מפני שהן נבנות על יסוד של אמת ואמונה.

ודברים אלו מתבארים היטב במה שהביא חובות הלבבות (שער חשבון הנפש, פרק ג' י"ח), שסיפר על אחד מן הצדיקים שהיה מסיים את תפילתו בהכנעה גמורה לפני קונו:

אלקי! לא נשאני לעמוד לפניך סכלי בפחיתות ערכי ומיעוט ידיעתי בגדולתך ורוממותך, כי אתה רם ונשא, ואני נקלה ונבזה... אבל הרשני על זה מה שרוממתני בצוותך אותי לקרוא אליך, והרשתני לשבח את שמך העליון... ולא הודעתך בצרכי להעיר אותך עליהם, אלא שארגיש בגודל חסרוני אליך ובטחוני בך. ואם אשאל ממך בסכלותי מה שאינו טוב לי... בחירתך העליונה טובה מבחירתי, וכבר הנחתי כל ענייני אל גזירתך הקיימת והנהגתך העליונה, ומסיים בדברי דוד המלך ע"ה ה' לא גבה לבי ולא רמו עיני ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני. אם לא שויתי ודוממתי נפשי כגמול עלי אמו, כגמול עלי נפשי.

בדברים אלו טמון כל יסוד האמונה הפשוטה שעליה מדבר ה"פרי הארץ". אין האדם נשען על חכמתו, על השגותיו ועל הבנתו, אלא מכיר בשפלותו ובתלותו המוחלטת בבוראו. גם כאשר אינו מבין את דרכי ההשגחה, אינו מבקש להשיג הכול בשכלו, אלא מניח את עצמו בידיו של הקב"ה ובוטח שבחירתו העליונה טובה מבחירתו.

זהו פירוש הכתוב 'כגמול עלי אמו' – 'כשם שהתינוק סמוך ובטוח באמו, ואינו מבין את כל הנהגותיה ובכל זאת נח ושלם בזרועותיה, כך צריך יהודי להרגיל את עצמו להישען על אביו שבשמים באמונה תמימה ופשוטה. אמונה זו אינה נובעת מהשגה, אלא מן ההכרה שכל הנהגת ה' היא בחסד וברחמים, ואף כאשר הדברים נסתרים מעינינו – בחירתך העליונה טובה מבחירתך'.

זוהי גם המדרגה שאליה מכוון ה"פרי הארץ" כאשר האדם מניח את כל ענייניו אל הנהגת ה', חדל מלחפש שליטה והבנה בכל דבר, ונאחז באמונה הפשוטה – דווקא אז הוא זוכה לעמוד גם בשעת הסתר והנפילה, ומתוך כך שב וקם לעבודת ה' בלב שלם.

עד כאן נתבאר יסוד האמונה הפשוטה, שהיא העזר הגדול לאדם בשעת ההסתר והנפילה. אולם עדיין יש לברר כיצד נעשית אמונה זו הכוח המחיה את האדם בכל עת, וכיצד הקב"ה משפיע אותה על האדם בכל יום ויום.

אי"ה בשיעור הבא נמשיך בדברי ה"פרי הארץ", המבאר בהרחבה יסוד נפלא זה, כיצד האמונה הפשוטה עצמה היא שפע אלוקי תמידי, וכיצד

ייעוץ והדרכה
בהמצאת גדולי ישראל
ומתכנים בארץ ובחורל

מביז ומצא
סוד
אורה
ועזר
ילד בחור אברך

בהנהלת הרב
יעקב יוסף ווייס
שליט"א
מאמץ, ניו יארק
בעמודים
בנתיבות החיים
פרקי הדרכה לחיי טעם שלום

STRICTLY
CONFIDENTIAL

שע"י מרכז עזר נתיבות החיים – מאנסי יע"א

אויב איר האט שוועריגקייטן אין פרייוואטן לעבן / ענייני חינוך / חיי הנפש / א.ד.ג.
און איר ווילט באקומען פערזענליכע הילף ע"פ תורה קענט איר באשטעלן ביי אונז און אויפנאמע

Tel: 845.384.2779 • Fax: 845.425.2218